

Työpaperi 2/2019

Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu – Nykytila ja kehittämisehdotukset

Tämä raportti vastaa hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2016–2019 kirjattuun toimenpiteeseen 5.3., jonka mukaan työryhmä selvittää millaisin kriteerein naiseen kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan sovitteluun ja hyväksytään soviteltavaksi sekä miten sovitteluprosessi etenee.

Poliisin ja syyttäjän kriteereitä lähettää lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun selvitettiin toteuttamalla toimijoille kyselyt. Sovitteluprosessin etenemistä selvitettiin haastattelemalla sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöä sekä asiakirja-aineiston avulla.

Selvityksen perusteella työryhmä katsoo, että lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu Suomessa voidaan jatkaa, mutta jotta voidaan varmistaa, että sovittelu on kaikissa tilanteissa kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaista, asianosaisille hyödyllistä ja lähisuhdeväkivallan uhreille turvallista, sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista tapauksissa, jotka eivät sovellu sovitteluun, tulee täsmentää, toimintaa kehittää ja lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Työryhmä esittää kolmea laajaa kehittämiskokonaisuutta, joita on täsmennetty yksityiskohtaisilla kehittämisehdotuksilla. Osa keskeisistä kehittämisehdotuksista vaatii jatkotyöstämistä, mitä varten työryhmä esittää, että STM nimeää erillisen työryhmän, joka kehittää toimijoille systemaattiset työvälineet lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arvioinnin ja asianosaisten voimavarojen selvittämisen tueksi.

Tiivistelmä

Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmä. Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämisehdotukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 2/2019. 94 sivua. Helsinki 2019. ISBN 978-952-343-269-7 (verkkojulkaisu)

Tavoite ja tehtävä: Hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2016–2019 kirjattiin, että naiseen kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa sovitellaan harkiten, kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaisesti. Hallituskauden tavoitteeksi asetettiin täsmentää sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun rajaamista näissä tapauksissa. Raportti vastaa tasa-arvo-ohjelman toimenpiteeseen 5.3., jonka mukaan työryhmä selvittää millaisin kriteerein naiseen kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan sovitteluun ja hyväksytään soviteltavaksi sekä miten sovitteluprosessi etenee. Selvityksen pohjalta ja kansainväliset velvoitteet huomioiden työryhmä arvioi ja selkiyttää sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun ohjeistusta sekä arvioi mahdollista lainsäädännön muutostarvetta. Toimenpiteen vastuutahoina ovat STM, SM ja OM. STM antoi elokuussa 2016 rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan tehtäväksi nimetä työryhmän selvityksen toteuttamiseksi. Työryhmää koordinoi ja johti STM, ja se kokoontui yksitoista kertaa aikavälillä 25.11.2016–10.1.2019.

Selvitystyön toteutus: Poliisin ja syyttäjän kriteereitä lähettää lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun selvitetettiin toteuttamalla Webropol-kyselyt. Poliiseille suunnattuun kyselyyn saatiin vastauksia 57 kappaletta, ja ne edustivat kaikkia Suomen poliisilaitoksia. Syyttäjien kyselyyn vastasi 72 syyttäjää, 11 syyttäjänvirastosta. Sovitteluprosessin etenemistä selvitettiin haastattelemalla sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöä (N=19) sekä asiakirja-aineiston (N=180 sovitteluun ohjattua lähisuhdeväkivaltarikosta) avulla. Analyysissä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia ja suorien jakaumien tarkastelua.

Keskeisimmät havainnot: Suurin osa lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjatuista rikoksista oli parisuhdeväkivaltaa (88 %), joista noin 80 % oli yksi rikoksesta epäilty ja yksi asianomistaja. Suurin osa poliiseista ja syyttäjistä ohjasi lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun, mutta heidän kouluttautumisessaan oli puutteita. Poliiseista 54 % ja syyttäjistä 42 % ilmoitti saaneensa koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisen kriteereistä. Sovitteluun ohjaamisen kriteerit vaihtelivat ja moniammatillisessa yhteistyössä oli kehitettävää.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi noudattaa pääpiirteittäin samaa kaavaa koko maassa. Alueiden välillä oli vaihtelua siinä, missä vaiheessa tutkintaa sovittelualoite ohjautui sovittelutoimistoille, ohjattiinko asianosaiset muiden palvelujen piiriin ja seurattiinko sovittelusopimusten toteutumista. Systemaattisia työvälineitä väkivallan riskinarviointiin, eli väkivaltatilanteiden vakavuuden sekä niihin liittyvän kuolemanvaaran ja väkivallan toistumisen vaaran arviointiin, ei ollut vielä kattavasti sovitteluun ohjaavilla tahoilla ja sovittelutoimistoilla sovittelun edellytysten arvioinnin apuna käytössä. Vaikeaksi edellytysten arvioimisessa koettiin toistuvan väkivallan määritelmä. Aiempi osapuolten välinen väkivalta ei yleensä ollut esteenä sovittelulle, mikäli sen ei tunnustettu täyttävän parisuhdeterrorin tunnuspiirteitä, eikä väkivalta ollut tullut aikaisemmin poliisin tai sovittelutoimiston tietoon. Asianosaisten ohjaamisessa tarpeen mukaisesti tukipalveluihin oli puutteita poliisissa ja sovittelutoimistoissa.

Sovittelusopimuksen toteutumista seurattiin noin viidesosassa tapauksista. Sopimukset olivat pääsääntöisesti käyttäytymissopimuksia. Rahakorvauksista sovittiin harvoin (8 %) ja korvaussummat olivat pieniä.

Sovittelun lopputulos voi vaikuttaa syyteharkintaan, sillä sovinto on yksi peruste seuraamusluonteiselle syyttämättäjäntämiselle kohtuusperusteella. Osa syyttäjistä lähetti sovitteluun pääsääntöisesti rikoksia, joissa sovinto voi mahdollistaa syyttämättäjäntämisspätöksen. Syyttäjistä 71 prosenttia arvioi sovitteluun lähettämistä sillä perusteella, että sillä voi olla vaikutusta syyteharkintaan.

Kehittämisehdotukset: Selvityksen perusteella työryhmä katsoo, että lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua Suomessa voidaan jatkaa, mutta jotta voidaan varmistaa, että sovittelu on kaikissa tilanteissa kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaista, asianosaisille hyödyllistä ja lähisuhdeväkivallan uhreille turvallista, sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista tapauksissa, jotka eivät sovellu sovitteluun, tulee täsmentää, toimintaa kehittää ja lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Työryhmä esittää kolmea laajaa kehittämiskokonaisuutta, joita on täsmennetty yksityiskohtaisilla alakehittämisehdotuksilla. Kehittämiskokonaisuudet ovat:

1. Sovitaan yhteiset kriteerit millaisia tapauksia voidaan ohjata sovitteluun.
2. Luodaan yhtenäinen ohjeistus ja systemaattiset työvälineet lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten arvioimisen, sovittelun ja sovittelun keskeyttämisen avuksi.
3. Uudistetaan lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutusta ja varmistetaan koulutuksen saatavuus yhteisistä kriteereistä, ohjeistuksesta ja lähisuhdeväkivaltailmiöstä. Koulutuksen kohderyhmiä ovat sovittelutoiminnan ammattihenkilöstö, lähisuhdeväkivaltarikoksia sovittelevat (vapaaehtois)sovittelijat sekä sovitteluun ohjaavat viranomaiset.

Osa keskeisistä kehittämissuunnitelmista vaatii jatkotyöstämistä. Työryhmä esittää, että STM nimeää erillisen työryhmän, joka kehittää toimijoille systemaattiset työvälineet, joita käytetään lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arvioinnissa ja asianosaisten voimavarojen selvittämisessä. Työryhmä esittää lisäksi, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvää tutkimusta lisätään ja tilastointia kehitetään, jotta sovittelu Suomessa perustuu tutkittuun tietoon ja asianosaisten kokemukset sovittelusta tulevat aikaisempaa paremmin huomioituksi.

Avainsanat: Lähisuhdeväkivallan sovittelu, rikos, sovittelu, lähisuhdeväkivalta, naisiin kohdistuva väkivalta, restoratiivinen oikeus, rikoksen uhri

Sammandrag

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämisehdotukset [Medling av våldsbrott i nära relationer - Dagsläget och utvecklingsförslag]. Institutet för hälsa och välfärd (THL).
Diskussionsunderlag 2/2019. 94 sidor. Helsingfors 2019.
ISBN 978-952-343-269-7 (nätpublikation)

Mål och uppgift: I regeringens jämställdhetsprogram 2016–2019 står det att man vid våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska använda medling med eftertanke och i enlighet med internationella konventioner och förpliktelser. Regeringsperiodens målsättning var att precisera hänvisningen till medling och begränsning av medling i dessa fall. Rapporten svarar på jämställdhetsprogrammets åtgärd 5.3 enligt vilket arbetsgruppen utreder under hurdana kriterier fall av våld mot kvinnor och våld i nära relationer styrs till medling och godkänns för medling samt hur medlingsprocessen framskrider. På basis av utredningen och med beaktande av internationella förpliktelser gör arbetsgruppen en bedömning av och förtydligar hänvisningen till medling och anvisningarna för medling samt bedömer eventuella behov av ändringar i lagstiftningen. Social- och hälsovårdsministeriet (SHM), inrikesministeriet och justitieministeriet ansvarar för åtgärden. SHM gav i augusti 2016 delegationen för medling vid brott i uppgift att utse en arbetsgrupp för att göra utredningen. SHM koordinerade och ledde arbetsgruppen som sammanträdde elva gånger under perioden 25 november 2016 – 10 januari 2019.

Genomförande av utredningen: Polisens och åklagarens kriterier för att hänvisa våldsbrott i nära relationer till medling utreddes med Webropol-enkäter. På polisenkäten svare 57 poliser och de representerade alla polisinsättningar i Finland. Åklagarnas enkät besvarades av 72 åklagare från 11 åklagarämbeten. Med hjälp av intervjuer med yrkespersonal vid medlingsbyråerna (N=19) och genom dokumentmaterial (N=180 brott i nära relationer som hänvisats till medling) utreddes hur medlingsprocessen framskrider. I analyserna användes materialbaserad innehållsanalys och en granskning av direkta fördelningar.

Centrala iakttagelser: Största delen av de våldsbrott i nära relationer som hänvisades till medling var våld i parförhållande (88 procent), varav cirka 80 % hade en misstänkt för brott och en målsägande. Största delen av poliserna och åklagarna hänvisade våldsbrott i nära relationer till medling, men det förekom brister i deras utbildning. 54 procent av poliserna och 42 procent av åklagarna angav att det fått utbildning i medling i våld i nära relationer och om kriterierna för hänvisning till medling. Kriterierna för hänvisning till medling varierar och det fanns utvecklingsbehov i det multiprofessionella samarbetet.

Medlingsprocessen inom våld i nära relationer följer i huvudsak samma mönster i hela landet. Mellan områdena fanns variation i vid vilket skede av undersökningen som medlingsinitiativet gavs till medlingsbyråerna, om parterna hänvisades till andra tjänster och om man följde upp att medlingsavtalet verkställdes. De instanser som hänvisar till medling samt medlingsbyråerna hade ännu ingen omfattande tillgång till systematiska redskap för riskbedömningen av våld för att utvärdera förutsättningarna för medling dvs. för att utvärdera hur allvarig våldssituationen var samt risken för dödligt våld och upprepat våld. Definitionen av upprepat våld ansågs vara svårt vid utvärderingen av förutsättningarna. Det tidigare våldet mellan parterna har oftast inte varit ett hinder för medlingen om det inte identifierats uppfylla kriterierna för terror i en parrelation och om våldet inte tidigare kommit till polisens eller medlingsbyråns kännedom. Det fanns brister hos polisen och medlingsbyråerna i hänvisningen av parterna till stödtjänster enligt behov.

I cirka en femtedel av fallen följde man upp hur medlingsavtalen verkställdes. Avtalen var i första hand avtal om beteende. Man kom sällan överens om penningersättningar (8 procent) och ersättningssummorna var små.

Medlingens resultat kan påverka åtalsprövningen eftersom medling är en grund för åtalseftergift av påföljdsnatur enligt rimlighetsprincipen. En del av åklagarna hänvisade i regel brott där medlingen kan möjliggöra åtalseftergift till medling. 71 procent av åklagarna bedömde hänvisningen till medling med tanke på att det kan påverka åtalsprövningen.

Utvecklingsförslag: Utifrån utredningen anser arbetsgruppen att man kan fortsätta medling av våldsbrott i nära relationer i Finland. För att kunna säkerställa att medling i alla situationer följer de internationella konventionerna och förpliktelserna bör verksamheten utvecklas och samarbetet mellan olika aktörer utökas.

Hänvisning till medling och begränsandet av medling bör preciseras i fall som nödvändigtvis inte är lämpliga för medling. Medlingen bör vara nyttig för parterna och tryggt för våldsoffren. Arbetsgruppen föreslår tre omfattande utvecklingshelheter som har preciserats med detaljerade underlydande utvecklingsförslag. Utvecklingshelheterna är:

1. Kommer överens om gemensamma kriterier för hurdana fall som kan hänvisas till medling.
2. Skapa enhetliga anvisningar och systematiska arbetsredskap för utvärdering av förutsättningen för medling av våldsbrott i nära relationer och för själva medlingen och avbrytande av medling.
3. Utbildningen i medling av våld i nära relationer förnyas och tillgången till utbildning om enhetliga kriterier, anvisningar och fenomen kring våld i nära relationer säkerställs. Utbildningens målgrupper är medlingsverksamhetens yrkesutbildade personal, (frivilliga) medlare som medlar i våldsbrott i nära relationer samt de myndigheter som hänvisar till medling.

En del av de centrala utvecklingsförslagen kräver vidare bearbetning. Arbetsgruppen föreslår att SHM utser en särskild arbetsgrupp som utvecklar systematiska redskap för aktörerna som används vid utvärderingen av förutsättningarna för medling vid våld i nära relationer och för att utreda parternas resurser att delta i medling. Dessutom föreslår arbetsgruppen att man ökar forskningen om medling vid våld i nära relationer och utvecklar statistikföringen för att medling i Finland ska basera sig på forskningsrön och för att parternas upplevelser av medling bättre än tidigare blir beaktade.

Nyckelord: Medling vid våld i nära relationer, brott, medling, våld i nära relationer, våld mot kvinnor, restorativ rätt, brottsoffer

Abstract

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämisehdotukset [Mediation of domestic violence crimes – Current situation and development proposals]. National Institute for Health and Welfare (THL). Discussion Paper 2/2019. 94 pages. Helsinki, Finland 2019. ISBN 978-952-343-269-7 (online publication)

Task and purpose: The Government Action Plan for Gender Equality 2016–2019 states that mediation will be undertaken in cases of violence against women and domestic violence only after careful consideration and in accordance with international conventions and obligations. One goal of the current government term is bring greater clarification to mediation referrals and the boundaries of mediation in these situations. The report corresponds to measure 5.3 of the Action Plan for Gender Equality, according to which the working group is to establish 1) the criteria on the basis of which cases of violence against women and domestic violence are referred for mediation and approved for mediation and 2) how the mediation process is to proceed. Based on the investigation and taking into account any international obligations, the working group evaluates and clarifies the guidelines for referring cases to mediation and the mediation process, and also assess any needs for legislative amendments. The government bodies responsible for the measure are the Ministry of Social Affairs and Health, the Ministry of the Interior, and the Ministry of Justice. In August 2016, the Ministry of Social Affairs and Health gave the Advisory Board on Mediation in Criminal Cases the task of appointing a working group for carrying out the investigation. This working group was coordinated and led by the Ministry of Social Affairs and Health, and it met 11 times between 25 November 2016 and 10 January 2019.

The production of the report: The criteria used by the police and the prosecutor for referring domestic violence crimes for mediation were investigated using Webropol questionnaires. A total of 57 responses were received to the questionnaire directed at the police, and these responses included all the police departments of Finland. The questionnaire for prosecutors received a total of 72 responses from 11 different prosecutor's offices. The nature of the mediation process was investigated by interviewing the professional staff of mediation offices (N=19) and using documented material (N=180 domestic violence crimes referred for mediation). The analyses made use of source-based content analysis and the examination of frequency distributions.

Key observations: The majority of domestic violence crimes referred for mediation were cases of intimate partner violence (88%), of which 80% involved one suspect and one complainant. A majority of police and prosecutors referred domestic violence for mediation, but there were deficiencies in their training. A total of 54% of police officers and 42% of prosecutors reported that they had received training on mediation of domestic violence and the criteria for mediation referrals. The criteria for mediation referrals varied and there was room for improvement in multidisciplinary cooperation.

The main characteristics of the mediation process for domestic violence are the same across the whole country. There was some variation between different areas as to the stage of the investigation in which the mediation proposal was passed on to the mediation offices, whether the parties were also referred to other services, and whether the implementation of the mediation agreements was monitored. The bodies responsible for mediation referrals did not yet have comprehensive use of systematic tools for the risk assessment of violence (the seriousness of violent episodes, the danger of death associated with them, and assessment of the risk of repeated violence), nor was there comprehensive use of these by mediation offices in the assessment of the preconditions for mediation. It was felt that a difficult aspect in the assessment of the preconditions was the definition of repeated violence. Earlier violence between the parties was not normally a barrier to mediation provided that it was not seen to fulfil the criteria for domestic terror and that neither the police nor the mediation office had known about the violence before. There were deficiencies in the referral of parties to appropriate support services by both the police and the mediation offices.

The implementation of the mediation agreement was monitored in around 20% of cases. The agreements were generally behavioural agreements. Cases involving agreement on monetary compensation were rare (8%) and the amounts involved were small.

The final result of mediation can have an effect on the consideration of charges, as reconciliation is one of the grounds for the decision of waiving of prosecution with a legal character comparable to sanction. Some prosecutors primarily referred for mediation those crimes for which reconciliation could facilitate a decision to waive charges. In total, 71% of prosecutors assessed mediation referrals based on whether the mediation could have an impact on the consideration of charges.

Development proposals: Based on its investigation, the working group considers that the mediation of domestic violence crimes in Finland can continue, but it is recommended that there be increased clarity, operational development and cooperation between different operators with regards to mediation referrals and the definition of cases which are not appropriate for mediation. This is needed in order to ensure that mediation always remains in accordance with international agreements and obligations and that it is useful to the parties involved and safe for victims of domestic violence. The working group proposes three broad areas for development, each of which contains its own specific development proposals. The areas for development are:

1. Agreement of common criteria governing which cases can be referred for mediation.
2. Creation of standardised instructions and systematic tools for assisting with 1) the assessment of the preconditions for the mediation of domestic violence crimes, 2) the mediation itself and 3) the interruption of the mediation process.
3. Updating of training for mediation of domestic violence and ensuring the availability of training on the common criteria, instructions and the nature of domestic violence. The target groups for the training are the professional mediation personnel, (voluntary) mediators dealing with domestic violence crimes and the authorities making mediation referrals.

Some of the key development proposals need to be worked out in more detail. The working group proposes that the Ministry of Social Affairs and Health appoint a separate working group which will develop for the operators involved the systematic tools that can be used for assessing the preconditions for domestic violence mediation and establishing the resources and capacities of the parties. In addition, the working group proposes an increase in research on mediation of domestic violence and the development of statistical reporting so that mediation in Finland would be founded on research-based knowledge and the parties' experiences of mediation would be better taken into account.

Keywords: Mediation of domestic violence, crime, mediation, domestic violence, intimate partner violence, violence against women, restorative justice, crime victim

Sisällys

Tiivistelmä.....	1
Sammandrag.....	3
Abstract.....	5
1 Työryhmän toimeksianto.....	8
1.1 Työryhmän nimittäminen ja kokoonpano.....	8
2 Selvitystyön toteutus: aineistot ja menetelmät.....	9
3 Keskeisten käsitteiden määrittely.....	11
3.1 Rikosasioiden sovittelu ja restoratiivinen oikeus.....	11
3.2 Naisiin kohdistuva väkivalta, lähisuhdeväkivalta ja parisuhdeväkivalta.....	12
3.2.1 Väkivallan muodot.....	12
3.2.2 Lähisuhdeväkivallan erityispiirteet ja parisuhdeväkivallan kehä.....	13
3.3 Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu.....	14
3.3.1 Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutus.....	15
3.3.2 Ohjeiden mukainen lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi.....	16
4 Lähisuhdeväkivallan sovittelun reunaehdot: kansallinen säädöspohja ja kansainväliset sopimukset.....	19
4.1 Kansallinen säädöspohja ja viranomaisohjeet.....	19
4.2 Kansainväliset sopimukset, EU-oikeudellinen ja muu kansainvälinen sääntely.....	21
5 Tietoa lähisuhdeväkivallan ja sovittelun yleisyydestä sekä tapauksista.....	24
5.1 Lähisuhdeväkivallan yleisyys Suomessa.....	24
5.2 Lähisuhdeväkivalta ja päihteet.....	25
5.3 Tilastotietoa lähisuhdeväkivallan sovittelusta.....	26
6 Selvityksen tulokset.....	27
6.1 Poliisien kriteerit lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamisessa sovitteluun.....	27
6.2 Syyttäjien käytännöt kyselyn perusteella.....	28
6.3 Sovittelutoimistojen käytännöt haastattelujen ja asiakirja-aineiston perusteella.....	30
7 Työryhmän kehittämissuhteet.....	33
Lähteet.....	37

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake poliiseille

Liite 2 Kyselylomake syyttäjille

Liite 3 Kyselyjen sekä sovittelutoimistojen haastattelujen tulokset (Elonheimo & Flinck)

Liite 4 Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutusohjelma

Liite 5 ”Danielan lomake”

1 Työryhmän toimeksianto

Hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2016–2019 nostettiin esille naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan sovittelu (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016:4). Tasa-arvo-ohjelmaan kirjattiin, että naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa sovitellaan harkiten, kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaisesti. Hallituskauden tavoitteeksi asetettiin täsmentää sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun rajaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksissa. Tämä raportti vastaa tasa-arvo-ohjelman toimenpiteeseen 5.3., jonka mukaan työryhmä selvittää:

Millaisin kriteerein naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan sovitteluun ja hyväksytään soviteltavaksi sekä miten sovitteluprosessi etenee. Selvityksen pohjalta ja kansainväliset veloitteet huomioiden työryhmä arvioi ja selkiyttää sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun ohjeistusta sekä arvioi mahdollista lainsäädännön muutostarvetta. Toimenpiteen vastuutahoina ovat STM, SM ja OM. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016:4; 7-8.)

Tasa-arvo-ohjelma hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 4.5.2016. Se valmisteltiin ministeri Juha Rehulan johdolla sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Tasa-arvo-ohjelma perustuu sukupuolten tasa-arvoa koskevaan tutkimustietoon ja valtioneuvoston tasa-arvoselonteon linjauksiin. Se vastaa osaltaan Yhdistyneiden Kansakuntien naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen ja Euroopan neuvoston niin kutsutun Istanbulin sopimuksen velvoitteisiin. Tasa-arvo-ohjelmassa todetaan sukupuolten tasa-arvon olevan tärkeä kansallinen arvomme, jonka osalta yksi keskeisistä ongelmakohtista on naisiin kohdistuva väkivalta ja lähisuhdeväkivalta.

1.1 Työryhmän nimittäminen ja kokoonpano

Sovittelutoiminnan johto ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle (STM). Sovittelutoiminnan valtakunnallista ohjausta, seurantaa ja kehittämistä varten STM:n yhteydessä toimii valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta, jonka tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Sovittelupalvelun järjestämisvastuussa on vuodesta 2016 lähtien ollut Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

STM antoi elokuussa 2016 rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan tehtäväksi nimetä työryhmän, joka tekee tasa-arvo-ohjelman toimenpiteessä 5.3. mainitun selvityksen. Neuvottelukunta nimesi 16.8.2016 työryhmän, jonka toimikausi kesti 10.1.2019 saakka. Työryhmää koordinoi ja johti STM, ja se kokoontui yksitoista kertaa. Työryhmä raportoi rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnalle työskentelyn etenemisestä ja pyysi tarvittaessa kommentteja.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin neuvotteleva virkamies Meri Paavola sosiaali- ja terveysministeriöstä ja työryhmän jäseniksi erikoissuunnittelija Saija Sambou oikeusministeriöstä, poliisitarkastaja Heidi Kankainen sisäministeriön poliisiosastolta (työryhmässä 1.9.2018 saakka), poliisitarkastaja Pekka Heikkinen Poliisihallituksesta, kehitysjohtaja Jaana Koivukangas Rikosuhripäivystyksestä, rikosylikonstaapeli Marja Vuento Helsingin poliisilaitoksesta, kihlakunnansyyttäjä Pia Mäenpää Itä-Suomen syyttäjävirstosta, käräjätuomari Jaana Helander Helsingin käräjäoikeudesta, erityissosiaalityöntekijä Kerttu Vesterinen Helsingin sovittelutoimistosta ja kehittämisspäällikkö Martta October THL:stä. Työryhmän sihteeriksi valittiin THL:stä erityisasiantuntija Mari Kaltamaa-Uurtamo. Kehittämisspäällikkö Aune Flinck THL:sta vastasi raportin kirjoittamisesta, kunnes syksyllä 2017 kehittämisspäällikkö Henrik Elonheimo THL:sta jatkoi Flinckin työtä hänen jäätyä eläkkeelle. Työryhmää täydennettiin marraskuussa 2017 kutsumalla ryhmään traumatyön asiantuntijaksi Taina Laajasalo Helsingin yliopistosta. Kerttu Vesterinen jätti työryhmän keväällä 2018 ja hänen tilalleen sovittelukentän edustajaksi valittiin sovitteluohjaaja Minna Autere Vantaan sovittelutoimistosta. Lokakuussa 2018 työryhmän puheenjohtajaksi vaihtui Hyvinvointi- ja palveluosaston johtaja Jari Keinänen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja samaan aikaan THL vaihtoi raportin kirjoittajaksi erikoissuunnittelija Suvi Nipulin. Sisäministeriön edustajana toimi poliisitarkastaja Miia Lehtinen aikavälillä 18.12.2018–10.1.2019.

2 Selvitystyön toteutus: aineistot ja menetelmät

Poliisin ja syyttäjän kriteereitä lähettää ja hyväksyä naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia sovitteluun selvitetiin toteuttamalla kyselyt. Kyselyjen tavoitteena oli etsiä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia ovat poliisin ja syyttäjien käytännöt ja perusteet, kun he ohjaavat lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun?
- Millaista koulutusta poliisit ja syyttäjät ovat saaneet lähisuhdeväkivaltailmiöstä ja sen sovitteluun ohjaamisesta?
- Millaisia näkemyksiä poliiseilla ja syyttäjillä on valtakunnallisesti yhtenevän ohjeistuksen tarpeesta?

Poliiseille suunnattu kysely toteutettiin touko-kesäkuussa 2017 (Liite 1). Kysymykset laadittiin THL:n ja Poliisihallituksen yhteistyössä. Poliisihallitus lähetti kyselyn kaikille Suomen yhdentoista poliisilaitoksen sovittelun yhdyshenkilöille, jotka välittivät kyselyn edelleen niille poliiseille, jotka työssään voivat ohjata aloitteita sovitteluun. Vastauksia saatiin 57 kappaletta, ja ne edustivat kaikkia Suomen poliisilaitoksia. Kyselyn tavoittaneiden määrää ei tiedetä, joten kyselyn vastausprosentti ei myöskään ole tiedossa.

Syyttäjille suunnattu kysely toteutettiin huhti-kesäkuussa 2017 (Liite 2). Syyttäjien kysymykset laadittiin THL:n ja syyttäjälaitoksen yhteistyössä. Valtakunnansyyttäjänvirasto vastasi kyselyn toteuttamisesta. Kysely lähetettiin 373 syyttäjälle ja vastauksia saatiin yhteensä 72 syyttäjältä yhdeksästä eri syyttäjänvirastosta. Vastausprosentti oli 19. Selvitystyöryhmästä Aune Flinck ja Henrik Elonheimo kävivät sekä poliisien että syyttäjien vastaukset läpi ja ryhmittelivät ne sisällöllisesti teemojen mukaan, sekä kirjoittivat tuloksista tämän raportin liitteen 3.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin etenemistä selvitetiin haastatteleamalla sovittelutoimistojen sovitteluohjaajia. Työryhmä kutsui tutkijaksi korkeakouluopiskelija Terhi Salorannan toteuttamaan sovittelu-palveluntuottajien nykykäytäntöjä koskevan selvityksen. Työryhmä suunnitteli yhdessä tutkijan kanssa aineistonkeruun ja haastattelujen teemat. Teemahaastattelun avulla tavoitettiin sovitteluhenkilöstön kokemukset ja käytännöt sovitteluprosessin eri vaiheissa. Tavoitteena oli teemahaastattelujen avulla selvittää, minkälaisia käytäntöjä ja menetelmiä sovitteluohjaajilla on käytössä lähisuhdeväkivaltaa soviteltaessa ja heidän ohjatussa vapaaehtoissovittelijoita lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluissa. Vastauksia etsittiin seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia ohjeistuksia, menetelmiä ja työvälineitä sovitteluohjaajat ja vapaaehtoissovittelijat hyödyntävät, kun he arvioivat täytyvätkö lähisuhdeväkivaltaa sisältävän sovittelualoitteen edellytykset sovittelua varten?
- Miten lähisuhdeväkivallan sovittelun palvelu- ja asiakasprosessi eri sovittelutoimistoissa toteutuu käytännössä?
- Millaisin perustein tehdään kielteisiä tai myönteisiä sovittelupäätöksiä tai sovittelu keskeytetään?
- Millaista yhteistyötä sovitteluohjaajilla tehdään muiden toimijoiden kanssa, ja miten asiakkaan ohjaus tuki- ja jatkopalveluihin toimii?

Haastattelut toteutettiin joulukuun 2016 ja helmikuun 2017 välisenä aikana. Yhteensä haastateltiin 19 sovittelun ammattihenkilöä 17 sovittelun toimialueella eli kaikista Manner-Suomen sovittelutoimistoista. Aineisto koostuu yhteensä 17 litteroidusta haastattelusta. Haastateltaviksi valikoituivat ne, jotka kullakin toimialueella vastasivat pääsääntöisesti lähisuhdeväkivallan sovittelusta tai olivat sen kanssa eniten tekemisissä. Analyysissä teemat muodostettiin deduktiivisesti siten, että ne vastasivat työryhmälle annetun selvitystyön tavoitteita ja kuvasivat sovittelun ammattihenkilöstön ja vapaaehtoissovittelijoiden koulutusta ja osaamista, lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluprosessin eri vaiheita ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Aineiston analyysissä hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka vaiheita kuvaavat aineiston pelkistäminen ja ryhmittely sekä johtopäätösten teko.

Sovitteluprosessin etenemistä selvitettiin myös asiakirja-aineiston avulla. Kaikki Suomen sovittelutoimistot lähettivät kymmenen viimeisimmän lähisuhdeväkivaltatapauksen anonymisoidut sovitteluasiakirjakopiot¹ THL:n erikoissuunnittelija Suvi Nipulille kesällä 2018. Aineisto koostuu 180 lähisuhdeväkivallan sovittelutapauksesta, joista osa on päätynyt sovitteluun, osa keskeytynyt ja osa ei käynnistynyt lainkaan. Asiakirjojen avulla selvitettiin millaisista tapauksista lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjatuissa tapauksissa on kyse, mikä on sovittelujen ja sopimusten keskeinen sisältö sekä miten lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi etenee asiakirjojen valossa. Lisäksi erityistä huomiota kiinnitettiin rikoksen uhrien oikeuksien toteutumiseen. Tässä raportissa asiakirja-aineisto täydentää sovittelutoimistojen haastatteluaineistoa ja nämä kaksi aineistoa raportoidaan samassa alaluvussa.

¹ Sovitteluasiakirjoilla tarkoitettiin sovittelutoimistossa tuotettuja asiakirjoja, kuten tapauksen sovittelusopimusta ja sovittelijoiden tekemiä sovitteluselostuksia sekä asiakaskirjausmerkintöjä, joista selviää esimerkiksi mahdolliset syyt sovittelun keskeyttämiselle. Tietopyyntö ei koskenut sovittelutoimiston mahdollisesti poliisilta tai muilta viranomaisilta sovittelutapausta varten pyytämiä asiakirjoja.

3 Keskeisten käsitteiden määrittely

3.1 Rikosasioiden sovittelu ja restoratiivinen oikeus

Rikosasioiden sovittelulla (sovittelu) tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005 1 §).

Sovittelun teoriapohja on restoratiivinen eli korjaava oikeus. Restoratiivisen oikeuden lähtökohtana on, että rikos on rikos toista ihmistä vastaan, ei niinkään valtiota vastaan. Rikokset nähdään osapuolien konflikteina, jotka palautetaan asianosaisten selvitettäväksi rikosoikeudelle vaihtoehtoisella tai rinnakkaisella sovittelumenettelyllä. (Christie 1977; Flinck & Iivari 2004; Elonheimo 2004.) Restoratiivisen liikkeen abolitionistiset juuret sisältävät kriittisen suhtautumisen rankaisemista kohtaan, ja enemmän kuin rangaistusta, restoratiivinen oikeus korostaa sen tärkeyttä, että osapuolia autetaan ja heidän tarpeisiinsa vastataan (ks. esim. Elonheimo 2010). Restoratiivisen oikeuden perustavanlaatuisina arvoina ovat asianosaisten aktiivisuus, aineellisten ja henkisten vahinkojen korjaaminen ja tekijän vastuunoton mahdollistaminen. Asianosaisten osallisuutta heidän omien konfliktinsa käsittelyssä vahvistetaan ja ammattilaisten roolia vastavasti vähennetään. (Christie 1977; Iivari 2010, 23–24.)

Restoratiivisen oikeuden määritelmän mukaan kaikki, joita rikos on koskettanut, kokoontuvat yhteen ulkopuolisen sovittelijan tai muun koollekutsujan avulla keskustelemaan rikoksesta, sen seurauksista ja siitä, mitä sen johdosta pitäisi tehdä.² Teon vääräys havainnollistuu etenkin uhrin (ja läheisten) kertomusten avulla, ja rikoksenteikijälle annetaan mahdollisuus säilyttää kasvonsa vahinkojen korjaamisen ja käytönsensä muuttamisen kautta. Häpeän kohtaaminen ja käsittely mahdollistavat toipumisen ja oppimisen. (Ks. esim. Elonheimo 2004.) Sovittelu voidaan nähdä prosessina, jossa konfliktin ulkopuolinen sovittelija auttaa osapuolia keskinäisen kommunikaation avulla muuttamaan käsityksiään konfliktista ja ikään kuin katsomaan sen yli ja pääsemään yksimielisyyteen siitä, miten toimia tulevaisuudessa.³ Uhrin hyvittäminen on keskeinen osa restoratiivista oikeutta, ja osapuolten välisen sovittelun avulla pyritään korvaamaan rikosvahinkoja (ks. esim. Flinck 2013; Euroopan neuvoston ministerikomitea 2018).

Yleisin restoratiivinen metodi on se, että osapuolet kohtaavat toisensa, mutta sovittelija voi toimia myös välittäjänä, mikäli asianosaiset eivät halua tavata toisiaan. Sovittelu tarjoaa menetelmän, jonka avulla voidaan toteuttaa perusoikeuksiin kuuluvaa oikeutta osallistua oman asian käsittelyyn ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Suomessa restoratiivinen oikeus ilmenee etenkin rikosten sovittelutoiminnassa, mutta restoratiivisia käytäntöjä harjoitetaan muillakin elämäalueilla, kuten työpaikoilla ja kouluissa. (Ks. Elonheimo 2010; Flinck & Elonheimo 2010.)

Suomessa rikosten sovittelu on oikeuskäsittelylle rinnakkainen tai sitä täydentävä menettely. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa oikeusviranomaiset päättävät, edellyttääkö niin sanottu yleinen etu mahdollisesta sovinnosta huolimatta asian käsittelyn jatkamista muodollisessa rikosoikeusprosessissa. Asianomistajarikoksissa uhri päättää, loppuuko asian käsittely sovitteluun.

Sovittelu voi vaikuttaa osapuolten asemaan rikosprosessin eri vaiheissa. Osapuolten välillä saavutettu sovinto voi toimia esitutinnan rajoittamisen, syyttämättä jättämisen, rangaistuksen lieventämisen tai tuomitsematta jättämisen perusteena. Jos rikos on ilmeisen vähäinen, eikä asianomistaja esitä sovittelun jälkeä rangaistusvaatimusta, voi tutkinnanjohtaja päättää lopettaa tutkinnan myös virallisen syytteen alaisissa

² Restoratiivisen oikeuden kantamuotona voidaan pitää Uudesta-Seelannista peräisin olevaa family group conferencing -menettelyä, jonka avulla voidaan pureutua lapsen ongelmiin ja vahvistaa tämän sosiaalisia turvaverkkoja. Ylipäänsä perheasiat (kuten huoltajuusriidat) muodostavat keskeisen sovittelun sovellusalueen.

³ Flinck, Aune (toim.) Sovinnon mahdollistajat vaativassa vapaaehtoistyössä. Vapaaehtoissovittelun kokonaisohjelma. Julkaistaan keväällä 2019.

rikoksissa (ETL 3 luku 9 § 1).⁴ Tutkinnanjohtaja voi tehdä myös esitutkinnan rajoittamisesityksen syyttäjälle, minkä jälkeen syyttäjä voi lopettaa esitutkinnan jos perusteet rajoittamiselle ovat olemassa (ETL 3 luku 10 § 1).⁵ Jos poliisi siirtää sovittelussa olleen virallisen syytteen alaisen rikoksen syyttäjälle syyteharkintaan, syyttäjä voi joko nostaa syytteen tai tehdä syyttämättäjättämispäätöksen. Syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta muun muassa jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoitukselltomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tai jos rikosentekijä on muuten sopinut tai pyrkinyt sopimaan asiasta ja vahingon korvaamisesta rikoksen uhrin kanssa (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 1:8§; VKS 2016). Sovinto ei kuitenkaan aina johda esitutkinnan rajoittamiseen, syytteen nostamatta jättämiseen tai lievempään tuomioon, vaan kukin viranomainen harkitsee asiakokonaisuutta tapauskohtaisesti ja päättää itsenäisesti, minkä merkityksen antaa sovinnolle rikosprosessissa.⁶

3.2 Naisiin kohdistuva väkivalta, lähisuhdeväkivalta ja parisuhdeväkivalta

Maailman terveysjärjestö WHO (2005) määrittelee väkivallan fyysisen voiman tai vallan tahallisenä käytönä tai sillä uhkaamisena, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään. Väkivalta johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa fyysiseen tai psyykkiseen vammaan, kehityksen häiriintymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen tai kuolemaan. Väkivalta sisältää fyysisen voimankäytön lisäksi laajemmin uhkauksia, pelottelua ja vallan käyttämistä toisen hallitsemiseksi. Lisäksi se voi sisältää tekojen ohella myös laiminlyönnin, esim. ruoan tai lääkkeiden antamatta jättämisen. (WHO 2005, 21–22.)

Yhteiskunnan tasolla rakenteellista väkivaltaa on väkivallan hyväksyvä ilmapiiri (WHO 2005). Rakenteellista väkivaltaa tapahtuu tilanteissa, jos on käytäntöjä, toimintamalleja, normeja ja lakeja, joissa ei huomioida ihmisoikeuksia tai oikeuksia tasapainoiseen ja turvalliseen elämään. Rakenteellista väkivaltaa voi olla esimerkiksi ihmisoikeuksia loukkaava poliittinen päätöksenteko, lakien riittämätön täytäntöönpano ja mikäli ammattilaiset ja viranomaiset eivät puutu väkivaltaan tarkoituksenmukaisella tavalla tai se ohitetaan. (WHO 2005; Taskinen 2003; Keisala 2016; Ojuri 2004, 3.)

3.2.1 Väkivallan muodot

Naisiin kohdistuva väkivalta voi olla lähisuhdeväkivaltaa, mutta ei ainoastaan sitä. Kaikki naisiin kohdistuva väkivalta ei tapahdu lähisuhteissa eikä lähisuhdeväkivalta kohdistu ainoastaan naisiin. Naisiin kohdistuva väkivalta on määritelmällisesti väkivaltaa, joka kohdistuu naisiin siksi, että he ovat naisia tai väkivaltaa, joka kohdistuu naisiin tai tyttöihin selvästi miehiä useammin. Naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja ovat muun muassa seksuaalinen häirintä, kunniaan liittyvät pahoinpitelyt tai murhat, naiskauppa, tyttöjen sukupuolielinten silpominen, pakkoavioliitto ja seksityöhön pakottaminen. Seksuaaliväkivalta on naisiin kohdistuvan väkivallan muoto, jota pidetään erityisen haavoittavana. Naisiin kohdistuva väkivalta on vakava yhteiskunnan rakenteissa oleva ihmisoikeusongelma ja syrjintää. (Ks. esim. Riski 2009; Istanbulin sopimus 3a; CEDAW komitean yleissuositus 19.)

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan tapahtumia, joissa henkilö on väkivaltainen nykyistä tai entistä kumppaniaan, lastaan tai puolisonsa lasta, vanhempansa, muuta lähisukulaistaan tai läheistään kohtaan (Laki turvakotipalveluista 1354/2014). Lähisuhdeväkivalta sisältää parisuhdeväkivallan, jolla tarkoitetaan nykyisen tai entisen puolison tai seurustelukumppanin tekemää väkivaltaa. Mikäli pariskunnalla on lapsia, altistaa parisuhdeväkivalta myös lapsen väkivallalle ja on siten myös lapsen välillisesti kohdistuvaa väki-

⁴ ETL 3 luku 9 § 1: ”Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.”

⁵ ETL 3 luku 10 § 1: ”Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.”

⁶ Ks. syyttäjän osalta Laitinen 2012; Honkatukia 2011, 112–113; Haverinen 2010.

valtaa. Perheessä eläminen, jossa joku perheenjäsenistä käyttäytyy väkivaltaisesti, altistaa lapsen kaikille väkivallan haitallisille vaikutuksille (esim. Øverlien 2010; Buckley ym. 2007).

Lähisuhdeväkivaltaa on monia eri muotoja, jotka harvoin esiintyvät yksinään. Väkivaltaa sisältävissä ihmissuhteissa ilmenee yleensä eri väkivallan muotoja samaan aikaan ja limittäin. (Esim. WHO 2005; Taskinen 2003; Kaittila & Nyqvist 2014; Ojuri 2004.):

- Fyysinen väkivalta voi olla esimerkiksi liikkumisen estämistä, tönimistä, hiuksista vetämistä, lyömistä, kuristamista tai teräaseen käyttöä.
- Henkinen väkivalta sisältää väkivallalla uhkaamista, nimittelyä, nöyryyttämistä ja eristämistä sosiaalisista suhteista kuten sukulaisista ja ystävistä, mustasukkaisuutta, kiristämistä, painostamista tai itsemurhalla uhkailua.
- Seksuaaliväkivalta on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoittamista, esimerkiksi seksuaalisiin tekoihin painostamista tai pakottamista.
- Kemiallinen väkivalta on lääkkeiden ja päihteiden käyttöön pakottamista sekä tarvittavan lääketyksen käytön estämistä.
- Vainoaminen on toistuvaa häiritsevää seuraamista, yhteydenottoja, pelottelua, perättömien tietojen levittämistä tai esimerkiksi uhrin tietojen kaappaamista ja väärinkäyttöä tai toistuvia uhkailuja esimerkiksi parisuhteen päättymisen jälkeen.
- Hengellinen väkivalta voi olla uskontoon painostamista, toisen uskonnon vähättelyä tai halventamista tai esimerkiksi väkivallasta puhumisen estämistä uskontoon vedoten.
- Kunniaan liittyvä väkivalta viittaa henkilön psyykkiseen painostukseen tai väkivaltaan tilanteessa, jossa kyseistä henkilöä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta.
- Taloudellisella väkivallalla viitataan vallan käyttöön, jossa henkilö kontrolloi, riistää tai tuhoaa toisen taloudellisia resursseja tavoitteenaan heikentää toisen henkilön taloudellista itsenäisyyttä. Se voi ilmentyä työssäkäynnin rajoittamisena, rahaan liittyvänä kontrollointina tai esimerkiksi taloudellisena hyväksikäyttönä.

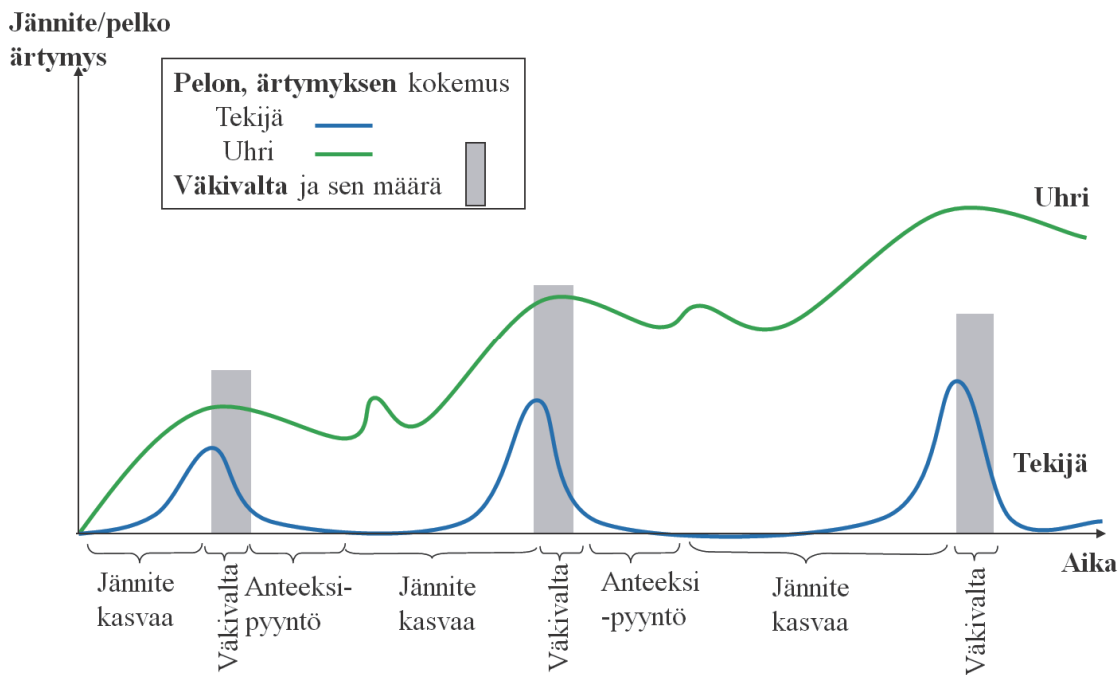
3.2.2 Lähisuhdeväkivallan erityispiirteet ja parisuhdeväkivallan kehä

Lähisuhdeväkivallan erityispiirteenä on, että rikoksentehtäjä on uhrille läheinen henkilö, johon uhrin pitäisi pystyä luottamaan ja josta uhri on tai voi kokea olevansa monella tavalla riippuvainen. Usein emotionaalinen lämpö ja rakkaus sekä väkivalta ja vihamielisyys vuorottelevat, mikä tekee tilanteesta henkisesti hyvin ristiriitaisen. Läheisessä ihmissuhteessa väkivallan uhriksi joutumisen aiheuttama häpeä voi olla voimakasta. Väkivallan aiheuttama häpeä aiheuttaa myös eristäytymistä ja vaikeuttaa avun hakemista. (Husso 2003, 72–74, 324.) Väkivaltaa sisältävässä parisuhteessa pysymistä voivat tukea uhrin kiintymys väkivallantehtäjään ja myönteiset kokemukset sekä yleiset asenteet ja odotukset sitoutumisesta parisuhteeseen ja perheeseen. Väkivalta ja siihen liittyvät tunteet kuten pelko voivat myös lamaannuttaa uhreja. Varmistukseen muutoksen välttämättömyydestä uhri voi tarvita monia käänntekeviä kokemuksia, jotka voivat liittyä esimerkiksi siihen, että väkivalta jatkuu ja pahenee, lapset heräävät tilanteeseen tai että hän yrittää hakea apua. (Ojuri 2004, 3; Husso 2003.)

Parisuhdeväkivaltaa on monenlaista, ja kattavimpana pidetään Johnsonin parisuhdeväkivaltatyypittelyä: (ks. esim. Azam Ali et al. 2016; Johnson & Leone 2005; myös Säävälä et al. 2006.):

- pakottava ja kontrolloiva väkivalta, jossa luodaan pelkoa, kontrolloidaan, käytetään valtaa ja vakavaa väkivaltaa
- väkivaltainen vastustaminen, jossa on kyse väkivallan käytöstä tarkoituksessa vastustaa pakottavaa ja kontrolloivaa väkivaltaa käyttävää puolisoa suhteessa
- tilannesidonnainen väkivalta, jossa on kyse väkivallan käytöstä suhteessa, jossa on väkivaltaa, mutta ei kontrollointia
- molemminpuolinen väkivaltainen kontrolli: molemminpuolisessa väkivaltaisessa ja kontrolloivassa suhteessa kumpikin puoliso käyttää väkivaltaa ja kontrollia toista kohtaan
- erotilanteen käynnistämä väkivalta, jossa on kyse epätyypillisestä ja vakavasta psykologisen kontrollin menettämisestä, joka voi vaihdella lievästä väkivallasta vakavaan.

Parisuhdeväkivalta alkaa usein vaikeasti havaittavalla ja hienovaraisella tavalla. Kumppani voi esimerkiksi esittää toiveita, jotka liittyvät ulkonäköön ja siihen, ettei toinen tapaisi niin usein sukulaisia ja ystäviä. Mustasukkaista omistushalua voidaan perustella rakkaudella toista kohtaan. Usein väkivalta alkaa siinä vaiheessa, kun suhde alkaa vakiintua. Tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivallan psykologista prosessia luonnehtii syklisyys ja parisuhdeväkivallan dynamiikassa voidaan erottaa kolmivaiheinen kehä: 1) jännityksen rakentaminen ja kasvava vaaran tunne, 2) väkivaltatapahtuma, 3) rakastaminen, katumus ja anteeksipyyttäminen. Parisuhdeväkivalta esiintyy usein kehämäisesti siten, että kolmannen vaiheen jälkeen alkaa taas jännityksen rakentumisen vaihe. (ks. esim. Walker 2017: 94–99; kuva 1.)

Kuva 1. Väkivalta ja jännite parisuhteessa uhrin ja tekijän näkökulmista (Säävälä et al. 2006:20, Leonore Walkeria mukailen).

Kuvassa 1 kuvattu väkivallan kehä etenee siten, että ensimmäisessä jännityksen rakentamisen vaiheessa jännitys laajenee asteittain. Tulee kitkaa lisääviä tilanteita, nimittelyä, tyytymättömyyttä ja vihamielisyyttä. Kumppani pyrkii toimimaan siten, ettei väkivalta toteudu. Mikäli kumppani onnistuu rauhoittamaan tilannetta, saa se hänet uskomaan mahdollisuuksiinsa kontrolloida väkivallantekijän toimintaa. Toisessa vaiheessa jännitys eskaloituu, kumppani alkaa pelätä yhä enemmän uhkaavaa tilannetta ja väkivalta toteutuu. Kolmannessa vaiheessa väkivallantekijä pyytää anteeksi ja mahdollisesti pyrkii tukemaan väkivallan kohdetta. Hän voi osoittaa ystävällisyyttä ja katumusta, sekä antaa lahjoja ja lupauksia. Väkivallantekijä itse voi myös uskoa tässä vaiheessa siihen, ettei enää ole väkivaltainen puolisoaan kohtaan. Joskus jännittyneisyyden ja väkivallan vaiheet pysyvät voimakkaina ja kolmatta vaihetta ei esiinny, mikä on merkki siitä, että kuolemaan johtavan väkivallan riski on kasvanut selvästi. (Walker 2017, 94–98.)

3.3 Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelulla tarkoitetaan perheenjäsenten (esimerkiksi sisarusten, vanhemman ja lapsen, aikuisen lapsen ja iäkkään vanhemman) tai lähisuhhteissa elävien henkilöiden (aviopuolisot, avopuolisot, eronneet ja eroamassa olevat pariskunnat ja nykyiset ja entiset seurusteluparit) välistä rikosasioiden sovittelua.

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun käytännöt vaihtelevat kansainvälisesti ja myös Euroopan sisällä (ks. esim. Lünemann & Wolthuis 2015). Tässä aluvuossa kuvataan Suomen nykyisen lainsäädännön ja

ohjeistuksen mukainen lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluprosessi. Laki rikosasioiden ja eräiden riitaasioiden sovittelusta 1015/2005 (sovittelulaki) ja lain esityöt asettavat Suomessa raamit sovittelutoiminnalle (ks. luku 4 Lähisuhdeväkivallan sovittelun reunaehdot: kansallinen säädöspohja ja kansainväliset sopimukset). Jo ennen sovittelulakia Stakes tuotti yhdessä järjestöjen kanssa sovittelun hyvän käytännön mallinnuksen, jota THL on päivittänyt viimeksi 2013 (Flinck & Iivari 2004; Flinck 2013).

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa pyritään mahdollistamaan uhrin ja tekijän kohtaaminen, mutta sen tavoitteena on myös väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen (Flinck & Iivari 2004, 183). Jokaisen sovitteluun ohjatun tapauksen ainutlaatuisuus tulee ohjeiden mukaan selvittää erikseen ja rikoksen soveltuminen sovitteluun arvioida tapauskohtaisesti. Sovittelu voi edesauttaa uhrin uudelleen uhriutumista, mikäli pyritään sovitteluun tapauksia, joissa kontrolli ja vallan käyttö ovat osa väkivaltaa (ks. HE 66/2015). Lähisuhdeväkivallan sovittelua harkittaessa on tärkeä ymmärtää väkivallan kehään sisältyvä anteeksiantamisen ja katumisen vaihe, jotta sovittelulla ei vahvisteta väkivallan kehän jatkumista (Honkatukia 2015, 122).

Pakottavan ja kontrolloivan väkivallan käytön sekä väkivallan vakavuuden arvioiminen on havaittu haasteelliseksi (Säävälä ym 2006, 18). Tämä todettiin myös EU-komission rahoittamassa tutkimus- ja kehittämishankkeessa, jossa sovittelijat eivät aina havainneet tekijän manipulatiivista käyttäytymistä ja uhrin alistumista (Sambou & Slögs 2015, 2017). Toisen tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivallan uhrin ei lomaantuneet sovittelussa, mutta osa uhreista rajoitti sovittelussa asioita, joita he toivat esille, jotta sovittelulla ei olisi epäsuotuisia seurauksia heille (Honkatukia 2015). EU-komission hankkeen Suomea koskevassa osuudessa suositeltiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelun haastavuuden vuoksi uhrin ja tekijän välistä valtasapainon arviointia tehdään koko sovitteluprosessin ajan usean toimijan toimesta (poliisi, syyttäjä, sovittelun vastuuhenkilö, sovitteluohjaaja ja sovittelijat). Valtatasapainon arviointi on tärkeää, jotta uhrin turvallisuus voidaan taata ja sovittelu on osapuolille hyödyllinen. Samassa tutkimuksessa painotettiin myös lähisuhdeväkivallan erityispiirteiden tuntemista ja laadittiin käsikirja⁷ työn avuksi. (Lünnemann & Wolthuis 2015; Sambou & Slögs 2015, 2017.)

Sovittelulaki ei sulje mitään rikoslajia lähisuhdeväkivallan sovittelun ulkopuolelle, mutta alkuperäisessä sovittelun hyvän käytännön mallinnuksessa (Flinck & Iivari 2004, 187–188) linjattiin, että seksuaalirikoksia ei lähetetä sovitteluun. Myöhemmistä mallinnuksista tämä raja on jätetty pois, mutta rikos- ja riitaasioiden tilastoraportissa (THL 2018a) kerrotaan, että mikäli sovitteluun on ohjattu seksuaalirikos, johon ei liity muita rikoksia, sovitteluprosessia ei käynnistetä. Suomessa ei ole tutkittu millaisissa olosuhteissa tapahtuneita ja millaisia tekoja sisältäviä lähisuhdeväkivaltarikoksia poliisi ja syyttäjät ovat ohjanneet sovitteluun.

Restoratiivisen oikeuden tutkijoiden mukaan etenkin vakavissa tapauksissa osapuolilla on tarvetta korjaukselle oikeudelle (Braithwaite & Strang 2002; Elonheimo 2010; Morris & Maxwell 2002). Tutkittua tietoa lähisuhdeväkivallan sovittelun pidemmän aikavälin vaikutuksista, kuten loppuuko väkivalta sovittelun myötä, ei ole Suomessa kattavasti selvitetty ja aineistot ovat usein olleet pieniä. Pian sovittelutilanteen jälkeen tehdyissä tyytyväisyyskyselyissä osapuolten mielipiteet sovittelusta ovat yleensä olleet myönteisiä (ks. esim. Sambou & Slögs 2017; Iivari 2010; Vesterinen 2018).

3.3.1 Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutus

Sovittelu perustuu Suomessa pitkälti vapaaehtoistyöhön, kuten esimerkiksi Norjassa (Nylund 2012). Sovittelutoimiston sovittelutoiminnan vastuuhenkilö vastaa sovittelijoidensa rekrytoinnista, koulutuksen järjestämisestä ja sovittelijan vapauttamisesta tehtävästään. Vuonna 2017 sovittelutoimistoissa toimi 92 sovittelun ammattihenkilöä ja 1192 vapaaehtoissovittelijaa. Vapaaehtoissovittelijoista 30 prosentilla oli lähisuhdeväkivallan sovitteluun erikoistuva koulutus.⁸ THL:n suosituksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelijoina voivat toimia sovittelutoimiston ammattihenkilöstön lisäksi vain tehtävään erityisesti koulutetut vapaaehtoiset. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoilta edellytetään sovittelun peruskurssin (54 kontaktiopetustun-

⁷ Restorative Justice and Domestic Violence. A Guide for Practitioners 2016. (JUST/2013/JPEN/AG/4587)

⁸ Henkilökohtainen tiedonanto suunnittelija Saana Kaipaselta 21.11.2018. Tietolähde: sovittelutoiminnan henkilörekisteri, THL.

tia) lisäksi lähisuhdeväkivallan erikoiskurssin (170 tuntia) suorittamista. Koulutuskokonaisuus vastaa laajuudeltaan viittä opintopistettä ammattikorkeakouluopintojen vapaasti valittavissa opinnoissa (ks. liite 4).

Koulutuksessa käsitellään lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä, sen sovittelun erityispiirteitä, lainsäädäntöä ja muuta normistoa kuten Istanbulin sopimusta, uhrin asemaa, väkivaltatyön palveluverkostoa sekä restoratiivisen oikeuden ja dialogisuuden merkitystä lähisuhdeväkivallan sovittelussa. Teemoja lähestytään eri näkökulmista luento- ja käytännön harjoitusten avulla. Vapaaehtoissovittelijat osallistuvat lisäksi ryhmöohjaukseen, jossa he reflektivat oppimiaan asioita ja soveltuvuuttaan lähisuhdeväkivallan sovittelijaksi oppimispäiväkirjojen, ryhmäkeskustelujen ja muiden tehtävien avulla. THL:n ohjeistuksen mukaan lähisuhdeväkivallan vapaaehtoissovittelijoilla tulee olla mahdollisuus työnohjaukseen, jolla turvataan sovittelun laatu ja heidän jaksamisensa ja kehittymisensä.

3.3.2 Ohjeiden mukainen lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi

Lähisuhdeväkivallan sovittelu voi käynnistyä ainoastaan poliisiin tai syyttäjän aloitteesta (sovittelulaki §13). Ennen sovitteluun ohjaamista asianosaisille tulee antaa tietoa sovittelusta, sen merkityksestä oikeusprosessissa ja oikeusturvaan liittyvistä asioista⁹, jotta asianosaiset pystyvät päättämään haluavatko he osallistua sovitteluun. Laki edellyttää, että sovittelu on asianosaisille vapaaehtoista. (sovittelulaki §2; §19.) Uhridirektiivin myötä myös poliisilla on velvollisuus ohjata rikoksen uhrin tarpeenmukaisiin tukipalveluihin riippumatta siitä, ohjaako poliisi rikoksen sovitteluun (uhridirektiivi 8 artikla).

Sovittelun hyvän käytännön mallinnuksen mukaan jokainen toimija sovitteluprosessissa arvioi sovittelun edellytyksiä. Sovittelun edellytysten arvioinnin apuna ei kuitenkaan ole käytössä yhteisesti sovittuja kansallisia työvälineitä. Arvioinnin on tarkoitus jatkaa koko sovitteluprosessin ajan ja sekä osapuolten että sovittelijoiden tulee olla tietoisia mahdollisuudesta keskeyttää sovittelu missä vaiheessa tahansa. (Flinck & Iivari 2004, 184–185; Flinck 2013, 88–122; 140–146.) Sovittelun edellytysten arvioinnissa selvitetään seuraavat asiat¹⁰:

- osapuolten aikaisemmat väkivaltakokemukset – onko väkivalta ollut toistuvaa?
- onko epäilty valmis ottamaan vastuun teostaan
- haluavatko asianosaiset sovitteluun ja onko halu vapaaehtoinen
- onko asianosaisilla voimavaroja ja halua kohdata toisensa ja keskustella rikoksesta
- pelkääkö uhri epäiltyä tai onko uhriin kohdistunut painostusta tai uhkailua
- ilmentääkö uhrin tai tekijän kertomus sitä, että väkivaltaa käytetään hyväksyttävänä konfliktinratkaisukeinona suhteessa
- lisäksi selvitetään sovittelumotiivit ja motivaatio sovitteluun

Jos käy ilmi, että sovittelun edellytykset eivät täyty, asiaa ei lähetetä sovitteluun tai se palautuu takaisin jutun lähettäneelle poliisille tai syyttäjälle. Kaikilta toimijoilta vaaditaan sovitteluprosessissa herkkyyttä tunnistaa tekijöitä, jotka saattavat johtaa siihen, että rikosta ei voi lähettää sovitteltavaksi tai sovittelu on keskeytettävä.

Sovittelun edellytysten arvioinnissa voi ilmetä, että rikokseen on liittynyt lasten turvallisuuden tai kasvuolosuhteiden vaarantumisen riski tai lastensuojeluilmoituksen ilmoitusvelvollisuus muuten täyttyy, jolloin toimija on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen. Lastensuojelun lisäksi osapuolten palvelutarvetta tulee selvittää läpi sovitteluprosessin rikosilmoituksen tekemisestä aina mahdollisen sovittelusopimuksen seurantaan saakka ja ohjata asiakkaita tarpeenmukaisiin palveluihin. (Flinck 2013, 52–63; 143–144.)

⁹ Oikeusturvaan liittyy tietoa siitä, että sovittelun voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa ja saattaa oikeusviranomaisten käsiteltäväksi, asianosaisilla on mahdollisuus käyttää tukihenkilöä tai avustajaa mikäli kaikki osapuolet sovittelussa siihen suostuvat ja osapuolet voivat konsultoida juridista asiantuntijaa. Lisäksi osapuolille kerrotaan, että sovittelun tulos palautuu takaisin aloitteen tehneelle syyttäjä- ja poliisiviranomaiselle.

¹⁰ Ks. sovittelun edellytyksistä lisää luvusta 4.1 Kansallinen säädöspohja ja viranomaisohjeet.

Esitutkinnan jälkeen, mikäli asianosaiset haluavat sovitteluun ja sovittelun edellytykset täyttyvät, poliisi voi lähettää sovittelualoitteen sovittelutoimistoon, jossa sen vastaanottaa sovittelun vastuuhenkilö. Sovittelualoitteen saatuaan sovittelutoimiston ammattihenkilöstö, eli sovittelun vastuuhenkilö tai sovitteluohjaaja tekee alkuselvityksen ja arvioi asian soveltuvuuden sovitteluun saamiensa asiakirjojen perusteella ja osapuolten kanssa keskustellen. Mikäli sovittelun edellytykset täyttyvät, tekee sovittelun vastuuhenkilö myönteisen päätöksen sovittelusta, joka lähetetään kirjallisesti osapuolille.

Myönteisen päätöksen lisäksi sovittelutoimistoilla on käytössään sekä sovittelun keskeyttävä että kieltävä päätös. Perusteena kielteiselle päätökselle saattaa olla se, että osapuolia ei tavoiteta, osapuolten välistä väkivaltaa on jo aikaisemmin sovittelu tai väkivalta osoittautuu toistuvaksi, tekijä ei ota vastuuta teosta, osapuolen toimintakyky on merkittävästi heikentynyt, henkilöstölle nousee huoli osapuolten välisestä valtasuhteesta tai uhri kertoo pelkäävänsä tai tulevana sovitteluun painostettuna.

Sovitteluprosessin keskeyttämisestä on kyse silloin, kun sovitteluprosessi on käynnistetty, mutta sen edetessä ilmenee, että sovittelun edellytykset eivät täyty. Sovitteluprosessi tulee keskeyttää esimerkiksi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai mikäli henkilöstöllä herää huoli, että sovittelun edellytykset eivät täyty (ks. luku 4.1).¹¹

Myönteisen päätöksen tekemisen jälkeen sovittelutoimiston ammattihenkilöt valitsevat juttuun kaksi lähisuhdeväkivallan sovitteluun koulutettua (vapaaehtois)sovittelijaa, suositusten mukaan mies-naisparin, ja perehdyttävät heidät jutun taustoihin. Sovittelijan tehtävät on kirjattu sovittelulakiin (§ 17). Asianosaisille kerrotaan mahdollisuudesta ottaa sekä sovittelun erillistapaamiseen että yhteistapaamiseen tarvittaessa tukihenkilö tai avustaja mukaan, joskin viime kädessä ratkaisun tukihenkilön mukanaolosta tekee sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö.¹² Jos osapuolena on alaikäinen henkilö, sovittelu tulee järjestää siten, että tällä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo sovittelutapaamisessa voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. (Sovittelulaki § 18.)

Varsinainen lähisuhdeväkivaltarikoksen sovittelu alkaa erillistapaamisilla, joissa sovittelijat tapaavat osapuolet ensin erikseen. Erillistapaamiset ovat vakiintunut käytäntö lähisuhdeväkivallan sovittelussa, mutta niitä ei vaadita sovittelulaissa. EU-hankkeessa haastatellut suomalaiset sovittelun asiantuntijat pitivät erillistapaamisista välttämättöminä lähisuhdeväkivaltatapausten ja uhrin turvallisuuden arvioimiseksi. Myös uhrin ja väkivallantekijät kokivat ne tärkeiksi. Erillistapaamisessa kerrataan mistä sovittelussa on kyse, sillä sovitteluprosessi on asianosaisille usein ennalta vieras. (Sambou & Slögs 2015.)

Erillistapaamisessa arvioidaan sovittelun edellytyksiä ja esteitä. Esimerkiksi toistuvan väkivallan seurantaa ei ole olemassa yhteistä menetelmää, mutta THL on suositellut, että sovittelutoimistot ottaisivat erillistapaamisissa käyttöön Varsinais-Suomen toimialueella kehitetyn ”Danielan lomakkeen”¹³ edellytysten arvioinnin tueksi (liite 5). EU-hankkeen Suomea koskevassa osiossa suositeltiin esimerkiksi MARAK-riskinarviointia tai vastaavan menetelmän soveltamista (Sambou & Slögs 2015). Erillistapaamisissa tulee kartoittaa myös osapuolten ja lähisuhteen tilanne sekä osapuolten voimavarat asian käsittelemiseen sovittelussa. Lisäksi molemmilta osapuolilta tulee varmistaa, että sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista, sekä selvittää tekijän valmius ottaa vastuu teostaan. Keskeinen osa erillistapaamisista on myös osapuolien palveluohjaus.

Erillistapaamisten jälkeen sovittelijat arvioivat yhdessä sovitteluohjaajan kanssa voidaanko yhteistapaamiseen edetä. Lähisuhdeväkivaltarikoksen osapuolten yhteistapaaminen eli varsinainen sovitteluneuvottelu voidaan järjestää fyysisesti ja psyykkisesti turvallisessa ympäristössä aikaisintaan viikon kuluttua osa-

¹¹ Esim. väkivalta toistuu sovitteluprosessin aikana, tekijä ei ota vastuuta teostaan tai vähättelee käyttämäänsä väkivaltaa tai kun osapuoli kertoo pelkäävänsä tai tulevana sovitteluun painostettuna

¹² Oikeusministeriön asettama työryhmä, jonka tavoitteena oli edistää rikoksen uhrin tarpeet huomioon ottavia hyviä käytäntöjä rikosprosessissa, ehdotti, että tukihenkilön roolia sovittelussa olisi hyvä vahvistaa. Tällä hetkellä tilanne on työryhmän tietojen mukaan käytännössä usein se, että mikäli vastapuoli vastustaa asianomistajan tukihenkilön läsnäoloa sovittelussa, evätään tukihenkilöltä mahdollisuus olla läsnä. (Oikeusministeriö 2018.)

¹³ Lomakkeen on kehittänyt opinnäytetyönsä osana sovitteluohjaaja Daniela Sundell.

puolten erillistapaamisista (Flinck & Iivari 2004, 187–190; Flinck 2013, 145). Kuten muussakin rikossovittelussa, yhteistapaamisessa osapuolet kertovat kokemuksensa toisen kuunnellessa, minkä jälkeen tuetaan vuoropuhelua, jossa keskustellaan rikoksesta, sen seurauksista ja mitä tapahtuneen rikoksen johdosta tulisi tehdä. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa ei keskitytä ainoastaan rikokseen vaan suhteeseen laajemmin. Sovittelun aikana voi ilmetä esitutkinnan ulkopuolella olevia asioita, joista voidaan myös keskustella. Sovittelussa tarjotaan tilaisuus anteeksipyyntöön ja -antoon, mutta niitä ei edellytetä. Pakotettu anteeksipyyntö ei ole aito, ja restoratiivisen teorian mukaan on uhrin vallassa päättää, kuinka hän suhtautuu mahdolliseen anteeksipyyntöön. Sovittelussa uhria tuetaan pois pelkän uhrin roolista niin, että hänkin voisi olla aktiivinen ja täysivaltainen toimija.¹⁴ (Flinck 2013, 140–146.)

Sovittelijoiden rooli on kuunnella ja toimia sovittelussa fasilitaattoreina: he auttavat osapuolia keskustelemaan ja sopimaan asian keskenään. Sovittelijoiden tulee toimia puolueettomasti, mutta samalla huolehtia siitä, että hiljaiset saavat äänensä kuuluviin ja että sopimus ei ole kohtuuton tai hyvien tapojen vastainen. Ohjeistuksen mukaan sovittelussa ei tule mitätöidä väkivaltaa, vaan rikos tuomitaan moraalisesti, mutta syyllistämättä tai tuomitsematta osapuolia henkilöinä. (Flinck & Iivari 2004, 183–192.) Yhteistapaamisten määrä arvioidaan tarpeen mukaan. Osapuolia voidaan tavata myös istuntojen välillä erikseen. Nimenomaan lähisuhdeväkivaltatapauksissa voi olla tarpeen järjestää useita sovittelutapaamisia, joiden välillä on riittävästi aikaa käsitellä esiin tulleita asioita. Lähisuhdeväkivallan sovittelun tarkoitus ei ole suhteen jatkuminen, vaan se on osapuolten omassa päätösvallassa – heitä voimaannutetaan tekemään omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja. Sovittelun on ajateltu voivan myös auttaa osapuolia eroamaan hallitusti ja turvallisesti. (Flinck & Iivari 2004; Flinck 2013.)

Yhteistapaamisten lopuksi keskustellaan siitä, miten ihmissuhteelle ja henkiselle hyvinvoinnille aiheutuneet sekä materiaaliset vahingot pitäisi korvata, ja millä tavalla tulevaisuudessa toimitaan. Yhdessä sovittut korvaukset ja päätökset voidaan kirjata sopimukseksi. Restoratiivisen teorian mukaisesti sopimuksen tekeminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus, vaan olennaista on itse prosessi, kohtaaminen, dialogi ja se, että osapuolia autetaan. Sopimukset ovat sisällöltään tyypillisesti anteeksipyyntö ja -anto, käyttäytymissopimus, sitoutuminen palveluihin ja/tai taloudellisten vahinkojen korvaaminen. Sopimukseen kirjataan myös korvausvaatimukset¹⁵, muut sopimusehdot¹⁶ ja tieto seurataanko sopimusta¹⁷. Mikäli sopimusta seurataan, seuranta-aikana pyritään varmistamaan, että sopimuksessa sovitut asiat täyttyvät. Sopimuksen täyttymisen seuranta on sovittelutoimiston ammattihenkilöstön tehtävä (Flinck 2013, 119).

Tieto sovittelun kulusta ja sopimuksesta lähetetään sovittelun päätyttyä sovittelun aloitteentekijälle. Aloitteentekijä päättää virallisen syytteen alaisissa rikoksissa, minkä merkityksen se sopimukselle antaa. Tutkimusten mukaan syyttämättä jättäminen sovittelusopimuksen perusteella ei rajaudu ainoastaan vähäisiin rikoksiin, vaan sovittelulla on ollut painoarvoa myös vakavan parisuhdeväkivallan kohdalla (esim. Laitinen 2012; Niemi-Kiesiläinen 2004, 395–401; Honkatukia 2011, 112–113).¹⁸

¹⁴ Joskin sovittelua koskevat suomalaistutkimukset ovat nostaneet keskeiseksi ongelmaksi dialogin puutteen. Vaarana on pinnallinen ja mekaaninen pikasovittelu, jolloin restoratiivisen oikeuden ydin, dialogi, keskusteluun perustuva sosiaalinen kontrolli ei toteudu ja tulos ei ole uusintarikollisuuden ehkäisyn kannalta välttämättä hyvä. (Elonheimo 2004; ks. myös 2010). Asiaa ei ole tutkittu erikseen lähisuhdeväkivallan sovittelun osalta.

¹⁵ ”Korvausvaatimukset: a) Ei muita kuin kohdassa 4 (kohtaan 4 kirjoitetaan vapaamuotoisesti sovitut asiat) ilmaistuja korvausvaatimuksia b) Muita myöhemmin esitettäviä korvausvaatimuksia. Mikäli asianomistajalle aiheutuu tapahtuneesta uusista kuluja, esittää asianomistaja niistä erikseen korvausvaatimuksen c) Ei korvausvaatimuksia”. Valitaan sovittelusopimuslomakkeesta jokin vaihtoehdoista a-c.

¹⁶ ”Muut sopimusehdot: a) Asianomistajalla ei ole rangaistusvaatimusta b) asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta kun korvaussumma on maksettu c) Asianomistaja luopuu rangaistusvaatimuksesta sopimuksen täyttymisen jälkeen d) Asianomistaja ei luovu rangaistusvaatimuksesta.” Valitaan sovittelusopimuslomakkeesta jokin vaihtoehdoista a-d.

¹⁷ ”Sopimuksen seuranta: Sopimuksen täyttymistä seuraa sovittelutoimisto a) Kyllä b) Ei”. Valitaan sovittelusopimuslomakkeesta joko vaihtoehto a tai b.

¹⁸ Laitisen tutkimuksen mukaan vakavaakin parisuhdeväkivaltaa jätetään syyttämättä sovittelun perusteella ja parisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelu on johtanut pääsääntöisesti toimenpiteistä luopumiseen lievässä väkivallassa, kuten tönimisessä, puristamisessa ja hiuksista repimisessä, mutta myös päähän ja vartaloon kohdistuneiden

4 Lähisuhdeväkivallan sovittelun reunaehdot: kansallinen säädöspohja ja kansainväliset sopimukset

4.1 Kansallinen säädöspohja ja viranomaisohjeet

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua sääntelee laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (sovittelulaki 1015/2005). Sovittelulain 2 §:n mukaan sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana. Ennen kuin sovittelu toimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistaa, että 2 §:ssä säädetyt edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi. Sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi (sovittelulaki 15 §).

Sovittelutoimiston on keskeytettävä sovittelu välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen. Sovittelu on keskeytettävä myös, jos on perusteltua syytä epäillä, ettei sovittelun osapuoli kykene ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitystä, tai jos sovittelun jatkaminen on selvästi vastoin alaikäisen osapuolen etua. Sovittelutoimisto voi keskeyttää sovittelun, jos osoittautuu, että sovittelun onnistumiselle ei ole edellytyksiä (sovittelulaki 19 §).

Kun EU:n uhridirektiiviä (2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista) saatettiin Suomessa voimaan, katsottiin, että sovittelulaki täytti uhridirektiivin vaatimukset lähes sellaisenaan. Sovittelulakiin ei kuitenkaan sisältynyt nimenomaista säännöstä siitä, että sovittelun edellytyksenä on, että sovittelu on uhrin edun mukaista. Laissa ei myöskään ollut säännöstä toisesta uhridirektiivin mukaisesta sovittelun edellytyksestä, jonka mukaan rikosentekijän tulee olla vahvistanut tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat. Nämä direktiivin täytäntöönpanoon liittyvät täydennykset tehtiin sovittelulakiin vuonna 2016.

Nykyisen sovittelulain 3 §:n mukaan sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. Lähisuhdeväkivallan osalta sovittelua rajaa lisäehto, että vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltarikos, joka on kohdistunut epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai heihin rinnastettavaan läheiseen (13 §).

Sovittelijoiden tulee sovittaa puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen ja auttaa heitä löytämään keskenään heitä tyydyttävät ratkaisut rikoksesta sen uhrille aiheutuneiden henkisten ja aineellisten haittojen hyvittämiseksi sekä antaa osapuolille tietoa saatavissa olevasta oikeusavusta ja muista palveluista (17 §). Sovittelijana voi sovittelulain mukaan (10 §) toimia henkilö, joka on suorittanut sovittelutoimintaan perehdyttävän koulutusjakson ja jolla muutoin on sellainen koulutus, taito ja kokemus, jota tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää, ja joka on muutoin tehtävään soveltuva. Sovittelutoiminnan vastuhenkilöllä ja sovittelun ohjaajalla tulee olla tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto. Erityisestä syystä tehtävään voidaan ottaa muukin henkilö, jolla on hyvä perehtyneisyys sovittelutoimintaan sekä sen suunnitteluun ja ohjaamiseen.

nyrkillä tai avokämmennellä tehtyjen lyöntien osalta. Vaihtelevampaa käytäntöä esiintyi tutkimuksen mukaan kuristamisen ja erilaisilla esineillä lyöntien osalta. (Laitinen 2012, 82.)

Sovittelulakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 93/2005 vp) todetaan sovittelun edellytysten arviointiin liittyen, että sovittelutoimistolla olisi laaja harkintavalta sen arvioidessa rikoksen soveltumista soviteltavaksi. Arviointi tehtäisiin tapauskohtaisesti siten, että huomioon otettaisiin tapauksen erityispiirteet sekä olosuhteet kokonaisuutena. Esimerkiksi osapuolten keskinäiseen suhteeseen liittyvät näkökohdat, kuten pyrkimys heikomman osapuolen suojaamiseen, voisivat johtaa siihen, että asian ei katsottaisi soveltuvan soviteltavaksi, vaikka osapuolet suostuisivat sovitteluun ja pystyisivät ymmärtämään siinä tehtyjen ratkaisujen merkityksen. Rikoksen tyyppillä voi olla tässä suhteessa merkitystä esimerkiksi siten, että lähisuhdeväkivaltaa sisältävien rikosten sovitteluun tulisi suhtautua pidättyvästi.

Sovittelulakia säädettäessä lakivaliokunta otti kantaa sovitteluohjausten reunaehtoihin. Valiokunta (LaVM 13/2005 vp) piti ilmeisenä, että tiettyihin rikoksiin liittyy piirteitä, joiden vuoksi sovittelun käynnistämisen on perusteltua olla korostetusti viranomaisaloitteista. Tällaisia rikoksia ovat erityisesti lähisuhdeväkivaltatapaukset, joihin liittyy tavanomaista suurempi riski siitä, että uhria painostetaan antamaan suostumuksensa sovittelumenettelyn käynnistämiseen. Valiokunnan mielestä oli muutoinkin tärkeää, että lähisuhdeväkivalta tulee viranomaisten tietoon, koska tällä tavoin näille muodostuu kokonaiskuva esimerkiksi väkivallan toistuvuudesta. Näistä syistä valiokunta esitti, että vain poliisi- tai syyttäjäviranomainen voi lähisuhdeväkivaltatapauksissa tehdä sovittelua koskevan aloitteen.

Lakivaliokunta (LaVM 13/2005 vp) yhti hallituksen esityksen perusteluihin (s.16/II), jonka mukaan lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun tulisi suhtautua pidättyväisesti. Samalla se kuitenkin korosti, että sovittelu voi tarjota varteenotettavan keinon perhesuhteen tai muun lähisuhteen korjaamiseksi etenkin niissä tilanteissa, joissa rikosentekijä tunnustaa menettelleensä väärin ja aidosti katu tekoaan. Lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei valiokunnan mielestä sen sijaan pidä ottaa soviteltaviksi esimerkiksi silloin, kun väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aiemmin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi. Valiokunnan mukaan sovittelulle ei ole edellytyksiä esimerkiksi silloin, jos tekijä käyttää hyväkseen uhrin suojatonta asemaa niin, että uhri sen seurauksena ehkä jopa suorastaan pelkää häntä, tai jos tekijän suhtautuminen tapahtuneeseen rikokseen tai tekijän ja uhrin välinen suhde muutoin osoittaa tekijän pitävän väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona lähisuhteessa ilmenevien ristiriitojen ratkaisemiseksi. Mietinnössä todettiin, että lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset sekä hyvin nuoriin lapsiin kohdistuneet pahoinpitelyrikokset tulee jättää sovittelun ulkopuolelle.

Uhridirektiivi aikaansai muutoksia myös esitutkintalakiin (805/2011). Esitutkintalain 4 luvun 18 §:ää muutettiin vuonna 2016 siten, että poliisin on ilmoitettava uhrille (asianomistajalle) tämän käytettävissä olevista tukipalveluista, uhrin oikeuksista¹⁹ ja käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta. Hallituksen esityksen mukaan poliisin on ilmoitettava uhrille minkälaista tukea tämä voi saada ja keneltä, tarpeen mukaan myös perustiedot lääketieteellisen avun, erityistuen, mukaan lukien psykologinen tuki, saatavuudesta, sekä vaihtoehtoisesta majoituksesta. Kohdan nojalla olisi tarpeen mukaan ilmoitettava sekä viranomaisten että järjestöjen tarjoamista palveluista.²⁰

¹⁹ Oikeudet, joista esitutkintaviranomaisen tulee antaa rikoksen uhrille tieto, luetellaan 18 §:n 1 momentin kohdissa 2–9: ”2) oikeudesta oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetyillä edellytyksillä; 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa säädetyillä edellytyksillä; 4) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetyillä edellytyksillä; 5) oikeudesta esittää yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian yhteydessä sekä mahdollisuudesta siihen, että syyttäjä ajaa vaatimusta, jos oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät; 6) käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta; 7) oikeudesta saada tieto päätöksestä, joka koskee esitutkinnan toimittamatta jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi taikka syyttämättä jättämistä; 8) asian selvittämiseksi tuomioistuimeen kutsutun asianomistajan oikeudesta korvaukseen valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) säädetyillä edellytyksillä; 9) oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta.”

²⁰ HE 66/2015 vp, kohdassa 2.1 ja 18 §.

Esitutkintalain 11 luvun 9a §:n mukaan asianomistajalle on tehtävä henkilökohtainen arviointi, jonka tarkoituksena on asianomistajan haavoittuvuuden ja erityisen suojelun tarpeen tunnistaminen sekä asianomistajan mahdollisesti tarvitsemien erityistoimenpiteiden määrittäminen. Hallituksen esityksen mukaan em. säädöksillä on tarkoitus aikaansaada myönteisiä sukupuolivaikutuksia erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan, kuten lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten, uhrien asemaan.²¹

Vuosien 2015–2019 hallitusohjelma sisältää yleisen toteamuksen tuomioistuinprosessien ulkopuolisten riidanratkaisumenettelyjen kehittämistä. Sen sijaan lähisuhteissa tapahtuva väkivalta ja sen sovittelu on nimenomaisesti huomioitu pääministeri Sipilän hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2016–2019. Ohjelmassa todetaan lähisuhdeväkivallan olevan yksi suurimmista sukupuolten tasa-arvoon liittyvistä ongelmista. Ohjelmassa yhtenä pitkän aikavälin tavoitteena on erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Kuluvan hallituskauden tavoitteena on täsmentää sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksissa.

Sovitteluohjausta tekevillä viranomaisilla on myös sisäisiä ohjeita soveltuvien tapausten rajaamiseen. Poliisihallituksen ohjeessa rikosasioiden sovittelusta (02.12.2013 2020/2013/4355) todetaan: ”Lähisuhdeväkivallan sovittelusta on viime vuosina saatu hyviä kokemuksia, joten edellytysten täytyessä estettä yksittäisten lähisuhdeväkivaltatapausten sovitteluun ohjaamiselle ei ole. Lähtökohtaisesti törkeiden rikosten ja toistuvan lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamiseen tulee suhtautua pidättyvästi.”

Valtakunnansyyttäjänviraston asettaman sovittelutyöryhmän mietinnön (31.1.2006) mukaan lähisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia ei pitäisi sovitella, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai kun osapuolet ovat jo aikaisemmin osallistuneet sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi tai jos tekijän suhtautuminen tapahtuneeseen rikokseen tai tekijän ja uhrin välinen suhde muutoin osoittaa tekijän pitävän väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona lähisuhteessa ilmenevien ristiriitojen ratkaisemiseksi. Mietinnön mukaan aikaisempi väkivalta katsotaan sovittelun esteeksi vain silloin, kun se on jo saatettu viranomaisen tietoon.

4.2 Kansainväliset sopimukset, EU-oikeudellinen ja muu kansainvälinen sääntely

Ihmisoikeussopimukset ovat valtiosopimuksia, jotka velvoittavat valtioita ja ne saatetaan Suomessa voimaan lailla. Lailla voimaansaatetut ihmisoikeudet velvoittavat viranomaisia kuten kansallinen laki. Jos jostakin asiasta ei ole säädetty kansallisella lailla, kansainvälisen sopimuksen velvoitteita sovelletaan sellaisenaan. Kansalaiset voivat vedota sopimukseen ja tuomioistuimet voivat sellaisenaan soveltaa niitä ratkaisutoiminnassaan.

Valtion huolellisuusveloitteeseen kuuluu, että sen tulee kunnioittaa, suojella ja toteuttaa ihmisoikeuksia, joihin se on sitoutunut. Ihmisoikeusnormien toteutuminen on turvattava tasa-arvoisesti ja ilman syrjintää. (Nousiainen & Pentikäinen 2017) Ihmisoikeusnormit perustuvat tunnistetulle tarpeelle suojella yksilöitä ensisijaisesti julkisen vallan, mutta myös yksityisten tahojen vallan väärinkäytöltä ja ihmisoikeusloukkauksilta.

CEDAW-sopimuksen (YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen, SopS 67/1986) tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien tasa-arvoista toteutumista naisten osalta. Kun kansainvälisessä oikeudessa alkoivat yleistyä näkemykset naisiin kohdistuvan väkivallan rankaisemattomuuden ongelmista kansallisissa ja kansainvälisissä oikeusjärjestelmissä, laajensi sopimuksen yleissuosituksen no. 19 vuodelta 1992 sopimuksen syrjinnän määritelmän kattamaan myös sukupuolistuneen väkivallan. Sopimuksen toimeenpanoa valvovan CEDAW-komitean yleissuositus on vaikuttanut laajemminkin kansainväliseen ihmisoikeussopimuskenttään ja muun muassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön, jotka määrittelevät naisiin kohdistuvan/sukupuolistuneen väkivallan yhdeksi syrjinnän muodoksi.²²

²¹ HE 66/2015 vp, kohdassa 4.1.2.

²² Ks. EIT:n keskeinen ratkaisu valtion suojeluvaihtoehdoista perheväkivallan osalta, *Opuz v. Turkki* (9.6.2009).

YK:n sopimuksen toimeenpanoa valvova CEDAW-komitea on sittemmin antanut yleissuosituksia ja taupusratkaisuja, jotka ovat täsmentäneet valtioiden nautittavan väkivallan torjumiseen liittyviä velvoitteita. Komitea on esimerkiksi ilmaissut toistuvasti (2008, 2014) huolensa Suomea koskevissa raportointikierrosten loppupäätelmissä lähisuhdeväkivallan sovittelun yleistymisestä, jonka se katsoo voivan johtaa väkivallasta kärsineiden naisten uudelleenuhriutumiseen.²³

Suomi ratifioi vuonna 2015 Euroopan neuvoston yleissopimuksen nautittavan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus, SopS 53/2015), jossa nautittava väkivaltaa pidetään artiklan 3 mukaan syrjintänä ja vakavana ihmisoikeusloukkauksena. Sopimuksessa mm. todetaan, että perheväkivalta kohdistuu suhteellisesti enemmän nautittaviin kuin miehiin, mutta perheväkivallan osalta sopimusta sovelletaan kaikkiin uhreihin, myös miehiin ja poikiin.

Yleissopimuksessa todetaan nautittavan väkivallan olevan rakenteellista ja ilmentävän naisten ja miesten välisten valtasuhteiden historiallista epätasa-arvoa, joiden muuttaminen vaatii kaikkien yhteiskunnan sektoreiden panosta. Yleissopimus näin ollen vahvistaa nautittavan väkivallan ja perheväkivallan ymmärtämistä yhteiskunnallisena rakenteellisena ongelmana sekä nautittavana syrjintänä eikä pelkästään yksilötason ongelmana.²⁴

Sopimus rakentuu neljän periaatteen, eli väkivallan ennaltaehkäisyn, uhrien suojelun, tekijöiden rikosoikeudelliseen vastuuseen saattamisen sekä väkivallan vastaisten toimien yhteensovittamisen varaan. Suomi on laatinut nelivuotisen toimeenpanosuunnitelman (2018–2021) Istanbulin sopimuksen velvoitteiden toimeenpanemiseksi (STM 2017).

Istanbulin sopimuksen velvoitteet edellyttävät valtioilta rikosoikeuden valjastamista välineeksi, joka osaltaan mahdollistaa väkivallan ennaltaehkäisyn, väkivaltaan tehokkaan puuttumisen ja syyllisten saattamisen rikosoikeudelliseen vastuuseen. Yleissopimuksen 5 artikla koskee valtioiden huolellisuusvelvoitetta, jonka mukaan sopimusvaltioilla on myös huolellisuusvelvoite aktiivisesti ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää yleissopimuksen alaan kuuluvat väkivallanteot silloin, kun väkivallantekijänä on valtiosta riippumaton, yksityinen taho, toisin sanoen yksityinen henkilö.

Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan osapuolten edellytetään järjestävän kaikkien sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen käsittely siten, että asianomaiset viranomaiset voivat toimia huolellisesti ehkäistessään, tutkiessaan, rangaistessaan ja hyvittäessään tällaisia väkivallantekoja.

Istanbulin sopimuksen 48 artikla sisältää pakollisten vaihtoehtoisten konfliktinratkaisukeinojen kiellon. Artiklan mukaan valtion on varmistettava, että väkivaltatapaukset voidaan käsitellä kontradiktorisessa oikeudenkäynnissä. Istanbulin sopimuksen selityssasiakirjassa todetaan, että joissakin maissa sovittelua käytetään myös rikosprosesseissa. Sopimuksen selityssasiakirjan mukaan nautittavan ja perheväkivallan uhrit eivät lähtökohtaisesti pysty osallistumaan tekijän kanssa tasaveroisesti vaihtoehtoihin riidanratkaisuprosesseihin, johtuen sopimuksen kattaman väkivallan muotojen aiheuttamasta häpeästä ja haavoittuvuudesta uhrille. Asiakirja pitää valtion velvollisuutena mahdollistaa pääsy tuomioistuimeen uudelleenuhriutumisen ja sen välttämiseksi, että sopimuksen kattama väkivalta redusoituisi jälleen yksityisasiaksi.²⁵

Sopimuksen 51 artikla puolestaan edellyttää kaikilta keskeisiltä viranomaisilta väkivallan riskinarviointia, eli väkivaltatilanteiden vakavuuden sekä niihin liittyvän kuolemanvaaran ja väkivallan toistumisen vaaran arvioimista. Selityssasiakirjan mukaan tällä tarkoitetaan myös aktiivista turvallisuussuunnittelua. Selityssasiakirja edellyttää lisäksi moniammatillisten ryhmien perustamista korkean riskin tapausten uhrien suojelemiseksi.

²³ ”The Committee is also concerned that the policy on violence against women is couched in gender-neutral language, which undermines the notion that such violence is a clear manifestation of discrimination against women. The Committee is further concerned that the new mediation procedure may lead to the re-victimization of women who have suffered violence.” (CEDAW/C/FIN/CO/6, 174. kohta). Komitea uusi huolenilmaisunsa loppupäätelmissään seuraavalla raportointikierröksellä (CEDAW/C/FIN/CO/7, para 18.) viitaten silloisen hallituksen ohjelmaan ja tasa-arvo-ohjelman 2012–2015 suositukseen rajoittaa sovittelun käyttöä sekä huolimatta komitean edellisistä loppupäätelmistä.

²⁴ Ks. HE 155/2014 vp ja kappale 4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.

²⁵ Istanbulin sopimuksen selityssasiakirja, <https://rm.coe.int/16800d383a>, para. 251–253.

Uhridirektiivi (2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista) on pantu Suomessa täytäntöön 1.3.2016 voimaan tulleilla lainsäädännön muutoksilla. Sen tarkoituksena on parantaa rikosten uhrien asemaa ja vahvistaa tukea sekä suojelua koskevat vähimmäisvaatimukset. Se edellyttää mm. poliisilta erityisen haavoittuvassa asemassa olevan rikoksen uhrin tunnistamista ja huomioimista rikosprosessissa. Lisäksi uhridirektiivin ensimmäisen luvun yleisten säädösten perusteella lapsiuhrin etu tulee aina ottaa huomioon ja arvioida yksilöllisesti. Ensisijaisesti on sovellettava lapsikeskeistä lähestymistapaa.

Sovittelun osalta direktiivi edellyttää, että jos uhri haluaa jatkaa tapauksensa käsittelyä sovittelussa, se on mahdollista ainoastaan artiklassa 12 lueteltujen kriteerien täyttyessä: sovittelu on uhrin edun mukaista, siinä otetaan huomioon turvallisuusnäkökohdat, uhri on saanut perusteelliset ja puolueettomat tiedot menettelystä ja sen mahdollisista tuloksista sekä tiedot niistä menettelyistä, joiden avulla mahdollisen sopimuksen täyttämistä valvotaan ja uhri on antanut siihen vapaaehtoisen ja tietoisin suostumuksensa. Lisäksi edellytetään, että uhri voi peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa. Rikoksentehtäjän on myös täytynyt tunnustaa tapaukseen liittyvät tosiseikat pääpiirteissään. Direktiivi edellyttää, että sopimus tekijän ja uhrin välillä saadaan aikaan vapaaehtoisesti ja että se voidaan ottaa huomioon mahdollisissa myöhemmissä rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Uhridirektiivin 8 artiklan mukaan rikoksen uhrilla tulee tarpeidensa mukaan olla mahdollisuus käyttää maksutta luottamuksellisia uhrin etua edistäviä uhrin tukipalveluja ennen rikosoikeudellista menettelyä, sen kuluessa ja tarvittavan ajan sen jälkeen. Saman artiklan mukaan jäsenvaltioiden on helpotettava uhrin ohjaamista tukipalveluihin rikosilmoituksen vastaanottaneen toimivaltaisen viranomaisen tai muiden asiaankuuluvien yksiköiden toimesta. Käytännössä tällä tarkoitetaan asianmukaista ja riittävää palveluohjausta.

Tukipalveluiden vähimmäisisältö pitää sisällään tukea, neuvontaa ja tietoa uhrin oikeuksien käytön kannalta keskeisistä asioista, kuten uhrin asema, vahingonkorvaukset, käytännön asiat sekä tietoa ja ohjausta erityistukipalveluihin, kuten psykologisen tuen piiriin pääsy sekä toistuvan uhriksi joutumisen ehkäisemistä koskeva neuvonta. Uhridirektiivin resitaalin (tausta-asiakirjan) kohdan 39 mukaan uhrien tukipalvelujen ei edellytetä tarjoavan itse laajaa ammatillista erityisasiantuntemusta. Uhrien tukipalveluiden olisi tarvittaessa autettava uhreja ottamaan yhteyttä olemassa oleviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Myös Istanbulin sopimuksen 20 artikla edellyttää, että uhrien saatavilla on yleisiä palveluja jotka helpottavat toipumista väkivallasta, sekä sosiaali- ja terveyspalveluja.²⁶

Toisaalta kansainväliset elimet, kuten Euroopan neuvoston ministerikomitea (2018) ovat suositelleet sovittelun tarjoamista myös rikosasioissa edellyttäen, että siitä on säädetty lain tasolla ja sovittelu katsotaan soveliaaksi. Euroopan Unionin ministerineuvoston mukaan restoratiivisia menettelytapoja kehitettäessä tulee kuitenkin turvata uhrin vapaaehtoisuus ja oikeusturva.

Euroopan neuvoston ministerikomitean vuonna 2018 antamien suositusten²⁷ mukaan valtioiden tulisi kehittää restoratiivisen oikeuden menetelmiään suhteessa rikosoikeusjärjestelmäänsä. Suositusten kohdan 15 mukaan restoratiivisen menettelyn ideologia perustuu uhrin ja tekijän tasa-arvoiseen asemaan sovittelu-prosessissa. Tämä oletus on jossain määrin ristiriidassa ihmisoikeussopimusten ja kansallisen lainsäädännön uhrin erityisen suojelun tarvetta painottavien normien kanssa. Toki ministerikomitean suosituksetkin lähtevät siitä, että uhrin suostumuksen sovitteluun tulee olla todellinen ja tietoinen (kohdat 3 ja 16).

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja kansalliset lait valmisteluaineistoinen, hallitusohjelmat sekä eri ammattilaisten soveltamisohjeet rajaavat monilta osin sovittelun käyttöä lähisuhdeväkivaltatilanteissa. Rajausten taustalla on valtion yleinen huolellisuusvelvoite ihmisoikeusvelvoitteiden toimeenpanemisessa sekä tarve suojella heikompa osapuolta – tässä tapauksessa rikoksen uhria – uudelleenuhriutumiselta ja varmistaa tämän pääsy oikeuksiinsa. Heikomman osapuolen suoja on myös keskeinen suomalaisen sopusuhteuden periaate.

²⁶ Edellytettävät uhrin saatavilla olevat palvelut on Suomen osalta tarkemmin kirjattu hallituksen esityksen erityisiin perusteluihin, jolla Istanbulin sopimus saatettiin voimaan, kts. HE 155/2014 vp artikla 20 toimeenpanon kohdalta.

²⁷ CM/Rec(2018) 8.

Toisaalta kansainväliset elimet ainakin suositustasolla kannustavat valtioita restoratiivisten menetelmien kehittämiseen. Menetelmiä kehitettäessä on kuitenkin ihmisoikeussopimus- ja lainsäädäntävelvoitteita noudattaakseen samalla varmistettava, että uhrin oikeudet ja oikeusturva eivät vaarannu.

5 Tietoa lähisuhdeväkivallan ja sovittelun yleisyydestä sekä tapauksista

5.1 Lähisuhdeväkivallan yleisyys Suomessa

Lähisuhdeväkivalta on esimerkki rikostyyppistä, jossa piilorikollisuus aiheuttaa sen, että poliisin tietoon tulevat tapaukset eivät anna ilmiöstä kattavaa kuvaa. Usein lähisuhdeväkivallan uhrin turvautuvat oikeusviranomaisiin vasta, kun väkivaltaa on jatkunut kauan (ks. esim. Piispa 2013). Tutkimusten perusteella noin kymmenen prosenttia fyysisestä ja seksuaaliväkivallasta tulee poliisin tietoon (ks. esim. FRA 2014; Danielsson & Näsi 2018). Myöskään kaikista poliisin tietoon tulevista lähisuhdeväkivaltatapauksista ei kirjata rikosilmoitusta, vaikka esitutkintalaki tähän velvoittaa.²⁸ Lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä poliisin kotihälytyksistä, joissa epäiltiin vähintään lievää fyysistä väkivaltaa, poliisi kirjasi suomalaistutkimuksen mukaan 66 prosentissa rikosilmoituksen. Syitä lähisuhdeväkivallan kirjaamatta jättämiseen olivat esimerkiksi ”ei vammoja, ei vaatimuksia, ei yhteistä jääkaappia (=seurustelusuhde)”. (Fagerlund 2016, 50–64.)

Rikosuhritutkimuksen mukaan naisista 4,8 prosenttia ja miehistä 2,5 prosenttia on joutunut väkivallan ja uhkailun kohteeksi entisen tai nykyisen puolison tai seurustelukumppanin toimesta viimeisen vuoden aikana (Danielsson & Näsi 2018). Lukumääräisesti tämä tarkoittaa vuosittain noin 130 000 suomalaista (THL 2018b). Suomalaisnaisista 30 prosenttia on kokenut fyysisistä tai seksuaaliväkivaltaa nykyisen tai entisen kumppanin taholta 15 vuotta täytettyään (FRA 2014). Heiskasen ja Ruuskasen (2010) tutkimuksessa parisuhteessa olevista miehistä 16 prosenttia oli joutunut joskus kumppaninsa tekemän väkivallan tai uhkailun kohteeksi, viisi prosenttia viimeisen vuoden aikana. Parisuhteessa fyysisen väkivallan kohteeksi joutumisessa ei sukupuolten välillä ollut eroa, mutta naiset olivat kohdanneet miehiä useammin uhkailua ja seksuaaliväkivaltaa. Entisen kumppanin tekemän väkivallan kohteeksi miehet olivat joutuneet selvästi naisia harvemmin. Entisen kumppanin tekemästä väkivallasta pari prosenttia ilmoitettiin poliisille, mutta nykyisen kumppanin väkivallasta ei juuri lainkaan. Haluttomuus ilmoittaa parisuhdeväkivallasta poliisille voi johtua väkivallan lievyydestä tai siitä, että mies katsoo väkivallasta huolimatta pystyvänsä hallitsemaan tilanteen ilman ulkopuolista apua, tai haavoittuvuutta ei haluta näyttää jos väkivallantekijänä on nainen.

Perhe- ja lähisuhdeväkivalta on sisältynyt Suomen rikostilastoihin vuodesta 1996. Rikoslaisissa ei kuitenkaan ole lähisuhdeväkivaltaa koskevaa omaa nimikettä, vaan se voi täyttää eri rikosten tunnusmerkistön. Tyypillisiä lähisuhteessa tapahtuvia väkivaltarikoksia ovat RL 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, kuten eriaisteiset pahoinpitelyrikokset. Muita rikosnimikkeitä ovat esimerkiksi laiton uhkaus, kotirauhan rikkominen, pakottaminen, vainoaminen sekä erilaiset seksuaali- ja henkirikokset.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2017 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 8 300 uhria, joista neljännes oli alaikäisiä. Tämä tilasto sisältää ainoastaan samassa taloudessa asuvien tai asuneiden välisen väkivallan, joten tilastosta puuttuu kokonaan seurusteluväkivalta.²⁹ Tilastokeskuksen tilastoimassa lähisuhdeväkivallassa uhreista 68 prosenttia oli naisia ja syylliseksi epäil-

²⁸ ETL 3.luku, 1§

²⁹ Perhe- ja lähisuhdeväkivalta-aineisto on muodostettu rekisteritietojen pohjalta. Poliisin Patja-järjestelmän rikosilmoitusaineiston uhrille ja epäillylle on yhdistetty Tilastokeskuksen aineistoista kotipaikkatietoja, tieto perheasemasta sekä lapsista, vanhemmista, aviopuolisosta ja rekisteröidystä puolisoista. Perheaseman ja asuintietojen perusteella on päätelty asuvatko uhri ja epäilty avoliitossa.
http://www.stat.fi/til/rpk/2017/15/rpk_2017_15_2018-05-31_tie_001_fi.html

lyistä 78 prosenttia miehiä. Noin 80 prosenttia täysi-ikäisiin kohdistuneesta perhe- ja lähisuhdeväkivallasta oli parisuhdeväkivaltaa ja näissä tapauksissa uhri oli hieman yli 80 prosentissa nainen. Kolmannes parisuhdeväkivallasta tapahtui aviopuolisoiden, 18 prosenttia avopuolisoiden ja 28 prosenttia entisten avio- tai avopuolisoiden välillä. (Tilastokeskus 2018.) Koska sukupuolten osuudet eivät ole tasaisia, puhutaan sukupuolistuneesta väkivallasta.

Rikos- ja pakkokeinotilastojen mukaan 15 prosenttia lähisuhdeväkivallan uhreista joutui uhriksi useammin kuin kerran vuoden 2017 aikana (Tilastokeskus 2018). Myös poliisin lähisuhdeväkivaltaan liittyviä kotihälytystehtäviä selvittäneessä tutkimuksessa todettiin lähisuhdeväkivallan usein toistuvan. Yli neljäsosa kotihälytyksistä tuli osoitteisiin, joissa poliisi kävi perheväkivaltatehtävällä puolen vuoden aikana useammin kuin kerran. Valtaosassa toistuvista osoitteista poliisi kävi puolen vuoden aikana perheväkivaltatehtävällä kahdesti, mutta enimmillään käyntejä oli yhdeksän. (Fagerlund 2016, 54.)

Henkirikosseurannan mukaan vuosien 2011–2017 välisenä aikana Suomessa kuoli yhteensä 131 henkilöä avio- tai avopuolison, seurustelukumppanin, ex-puolison tai ex-seurustelukumppanin surmaamana. Heistä naisia oli 78 prosenttia ja miehiä 22 prosenttia. Vuonna 2017 parisuhdekumppanin surmaamana kuoli 17 naista ja kolme miestä. Muun perheenjäsenen välisen väkivallan uhrina kuoli vuosina 2011–2017 yhteensä 37 naista ja 41 miestä. Näissä uhri on ollut surmaajan lapsi, vanhempi tai sisarus. (THL 2018a.)

5.2 Lähisuhdeväkivalta ja päihteet

Alkoholi liittyy valtaosaan poliisin tietoon tulleesta väkivallasta. Alkoholisidonnainen väkivalta on ilmiönä monien tekijöiden summa. Tilastoissa runsas alkoholinkäyttö, humalajuominen ja väkivaltakäyttäytyminen kytkeytyvät toisiinsa. Esimerkiksi pahoinpitelyjen määrälliset muutokset ja väestön alkoholinkulutus seuraavat toisiaan (Karlsson ym. 2013, 28–34). Alkoholin ja väkivallan yhteys vaihtelee väkivallan tyyppin sekä uhrin ja tekijän sukupuolen mukaan. Parisuhdeväkivallassa miehet ovat sekä tekijöinä että uhreina naisia useammin päihtyneenä (Heiskanen & Ruuskanen 2010, 36).

Sisä-Suomen poliisilaitoksen alueella tehdyssä tutkimuksessa poliisi arvioi lähisuhdeväkivallan uhreista 59 prosentin ja tekijöistä 70 prosentin olleen tapahtumahetkellä päihtynyt. Molemmat osapuolet olivat poliisin arvion mukaan selvin päin 24 prosentissa tapauksista ja puolessa kotihälytystehtävistä molemmat olivat päihtyneitä. Rikosilmoituksen kirjaaminen oli yleisintä tapauksissa, joissa kumpikaan osapuoli ei ollut päihtynyt ja kirjaamatta jättäminen hieman yleisempää niissä tapauksissa, joissa molemmat osapuolet olivat päihtyneitä. (Fagerlund 2016.)

Alkoholi yksinään ei aiheuta väkivaltaa tai selitä sitä. Tutkimusten mukaan runsas alkoholinkäyttö voi lisätä lähisuhdeväkivallan riskiä sekä vaikuttaa väkivallan uusiutumiseen, vakavuuteen ja seurauksiin. Seuraukset ovat vakavampia silloin, kun väkivallan tekijä tai sen molemmat osapuolet ovat päihtyneitä. Väkivallasta ilmoitetaan useammin myös poliisille kun tekijä on päihtynyt. Uhrin oma päihtymys sen sijaan vähensi suomalaisaineistossa väkivallan ilmoittamista poliisille jopa neljännekseen. (Piispa & Heiskanen 2009.) Asiointi poliisin kanssa alkoholin vaikutuksen alla tai tilanteessa, jossa uhri itsekin on ollut päihtynyt voi lisätä uhrin kokemaa syyllisyyttä väkivallasta, jolloin ilmoituskynnys poliisille kasvaa (Siukola 2014; Piispa 2013).

Huumausaineiden yhteydestä lähisuhdeväkivaltaan on alkoholiin verrattuna vähemmän tietoa (Siukola 2014). Huumausaineiden käyttöön liittyvä merkittävä haitta on riippuvuus. Riippuvuus huumausaineeseen voi merkitä kiinni jäämistä aineen lisäksi myös sen käyttäjäyhteisön taloudellisiin, sosiaalisiin ja usein myös väkivaltaisiin siteisiin. Rikollisuutta ja väkivaltaa liittyy huumausaineiden käytön rahoittamiseen, velkojen maksuun ja perintään. Mikäli parisuhteen molemmat osapuolet käyttävät huumeita, voi puoliso olla sidoksissa toiseen aineiden ja rahansaannin vuoksi. (Perälä 2011.)

5.3 Tilastotietoa lähisuhdeväkivallan sovittelusta

THL vastaa lakisääteisen sovittelun tilastoinnista.³⁰ Sovittelutilastoissa lähisuhdeväkivaltarikoksiksi tilastoidaan ainoastaan henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (RL 21 luku), joissa osapuolina ovat avopuolisot, avopuolisot, eronneet tai eroamassa olevat pariskunnat, nykyiset tai entiset seurustelukumppanit tai muut perheenjäsenet, lähisukulaiset tai vastaavien läheisten ihmissuhteiden osapuolet.³¹

Uusimmat tilastot ovat vuodelta 2017, jolloin sovitteluun ohjattiin 14 471 rikosasiaa, joista 2 482 oli läheisyydessä tapahtunutta, henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta. Lähisuhdeväkivallan osuus oli täten 16 prosenttia kaikista sovittelualoitteista vuonna 2017. Sovitteluun ohjatuissa lähisuhdeväkivaltatapauksissa epäillyistä miehiä oli 72 prosenttia ja naisia 28 prosenttia. Uhreista naisia oli 69 prosenttia ja miehiä 31 prosenttia. Molemmipuolista väkivaltaa ei erikseen tilastoida. (THL 2018a.)

Sovitteluun ohjattujen lähisuhdeväkivaltarikosten osuus vaihteli toimialueittain: vuonna 2017 lähisuhdeväkivaltarikosten osuus oli isoin (26 prosenttia kaikista sovitteluun ohjatuista tapauksista) Keski-Suomen sovittelutoimiston toimialueella, kun taas vähiten lähisuhdeväkivaltarikoksia ohjattiin sovitteluun Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa (8 prosenttia). Sovittelutilastoja tarkasteltaessa on huomioitava, että sovitteluprosessin käynnistyminen ja päättyminen saattavat ajoittua eri kalenterivuosille, minkä vuoksi prosentiosuudet eivät ole täsmällisiä.

Valtaosan, 87 prosenttia, lähisuhdeväkivaltarikoksista ohjasi sovitteluun poliisi vuonna 2017. Syyttäjän aloitteesta sovitteluun ohjattiin 13 prosenttia tapauksista. Sovitteluun ohjatut rikosasiat kirjataan sovittelun tietokantaan poliisin esitutkimamateriaaliin tai tutkintailmoitukseen nimeämien rikosnimikkeiden mukaan. Tavallisimpia sovitteluun ohjattuja läheisyydessä tapahtuneita rikoksia olivat pahoinpitelyt (72 %) ja lievät pahoinpitelyt (27 %). Näiden lisäksi lähisuhdeväkivallan sovittelualoitteet sisälsivät 22 kappaletta läheisyydessä tapahtunutta törkeää pahoinpitelyä tai sen yritystä. Seksuaalirikosnimikkeitä sisältyi aloitteisiin 4 kappaletta. THL:n tilastoimat lähisuhdeväkivaltarikokset ovat kaikki virallisen syytteen alaisia rikoksia. Sovitteluun ohjatuista 2 482 lähisuhdeväkivaltarikoksesta sovittelu käynnistyi 1 610 tapauksessa. Näistä sopimukseen saakka päätyi 88 prosenttia eli 1 409 tapausta.

Sovitteluun ohjattujen lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on noussut vuosittain. Vuoden 2011 alusta rikoslakia muutettiin siten, että myös lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi silloin, kun ne kohdistuvat läheiseen (RL 21:16). Tämä näkyi suoraan lähisuhdeväkivallan sovittelutilastoissa. Vuonna 2010 tapauksia ohjattiin sovitteluun 1 058 ja vuonna 2011 jo 1 929. Lakimuutoksen jälkeen näissä jutuissa tulisi käynnistää esitutkinta uhrin rangaistusvaatimuksesta riippumatta.

Tilasto- tai rekisteritietoa ei ole olemassa siitä, kuinka suuri osa poliisin tietoon tulleesta lähisuhdeväkivallasta johtaa sovitteluun. Vertailemalla Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilaston ja THL:n sovittelutilastojen tietoja voidaan esittää karkea arvio asiasta.³² Vuonna 2017 poliisin tietoon tuli kaiken kaikkiaan 8300 pari- ja lähisuhdeväkivallan uhria. Samana vuonna sovittelussa oli noin 2300 lähisuhdeväkivallan uhria, mikä tarkoittaisi, että noin 20–30 prosenttia tapauksista ohjattaisiin sovitteluun. Samansuuntaisia tuloksia antavat Helsingin Poliisin läheisväkivaltarikostutkintayksikön tilastot. Lähisuhdeväkivaltarikosryhmässä oli vuonna 2016 noin 1500 juttua tutkittavana, joista 1200 oli aikuisten välistä ja 300 lapsiin kohdistunutta lähisuhdeväkivaltaa. Sovitteluun näistä lähetettiin noin 300 aikuisten välistä tapausta. (Hyppönen 2018.)

³⁰ Tilastotiedon koonti on osa sovittelulain seurantajärjestelmää, jonka tarpeellisuutta Eduskunnan lakivaliokunta painotti mietinnössään (LaVM 13/2005) sovittelulakia säädettäessä: ”säädettävän lain soveltamista seurataan tarkoin ja tämän seurannan perusteella tehdään mahdolliset tarvittavat muutosehdotukset”.

³¹ Muut rikokset kuten kunnianloukkaukset ja laittomat uhkaukset eivät sisälly tilastoon, mikäli niihin ei liity henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta.

³² Tilastoja vertailtaessa on huomioitava, että Rikos- ja pakkokeinotilastossa näkyy ainoastaan samassa taloudessa asuvien tai viimeisen vuoden aikana samassa taloudessa asuneiden välinen väkivalta, kun taas THL:n sovittelutilastoissa lähisuhdeväkivallaksi katsotaan myös ei-samassa taloudessa asuvan seurusteleavan parin välinen väkivalta.

6 Selvityksen tulokset

6.1 Poliisien kriteerit lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamisessa sovitteluun

Poliiseilta saatiin vastauksia 57 kappaletta edustaen kaikkia Suomen poliisilaitoksia. Vastaajista 28 edusti miehistöä, 14 alipäällystä ja 15 päällystä. Miehiä oli 36 ja naisia 21. Kahdeksan vastaajaa koki, että poliisilla on riittävän kattavat valtakunnalliset ohjeet lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun ohjaamisesta. Sen sijaan kymmenen vastaajan mukaan kattavia valtakunnallisia ohjeita ei ole ja 35 ei osannut sanoa, onko ohjeita. Myöskään poliisilaitoksen sisällä ei aina koettu olevan yhteneviä ohjeita: 21 vastaajan mukaan yhtenevät ohjeet oli, 13 mielestä ei ollut ja 23 ei osannut sanoa onko poliisilaitoksella ohjeita.

Sovitteluun ohjaaminen ja sovittelun edellytysten arviointi

Suurin osa kyselyyn vastanneista poliiseista, 88 prosenttia, kertoi lähettävänsä lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun. Poliisit, jotka eivät lähettäneet lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun, perustelivat sitä muun muassa sillä, että päätös sovitteluun ohjaamisesta kuuluu heidän mielestensä enemmän syyttäjälle. Noin kolmasosa kyselyyn vastanneista poliiseista ilmoitti ohjaavansa lähisuhdeväkivaltarikokset sovitteluun valmiilla esitutkinnalla, kolmasosa keskeneräisellä esitutkinnalla ja 26 prosenttia tutkintailmoituksella.

Sovitteluun ohjaamisen kriteerit vaihtelivat. Yleisimpiä perusteita sovittelun edellytysten arvioinnille olivat molempien osapuolten halukkuus sovitteluun (45 mainintaa), rikoksen vakavuusaste (36 mainintaa), rikosnimike (35 mainintaa), väkivallan uusimisriski (34), lähisuhteen jatkaminen rikoksen jälkeen (34 mainintaa) ja väkivallan toistuvuus (30 mainintaa). Avovastauksissa nostettiin esille muun muassa vähimmän haitan periaate tai intuitio yhtenä soveltuvuuden arvioinnin perusteena. Muina kriteereinä sovitteluun ohjaamiselle tuotiin esille muun muassa osapuolten tasavertaisuus, että sovittelu on uhrin tai molempien edun mukaista, asianomistajalla ei ole rangaistusvaatimusta tai juttu voi päättyä kohtuusperustaiseen rajoittamiseen. Osa vastaajista luotti siihen, että sovittelutoimisto arvioi tapauksen soveltuvuuden sovitteluun.

Kyselyyn vastanneista hieman yli puolet (31 vastaajaa) oli saanut koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisesta. Tyypillisesti poliisit ilmoittivat ohjaavansa sovitteluun lieviä pahoinpitelyjä ja pahoinpitelyjä, joissa osapuolet ovat ensikertalaisia eikä väkivalta ole ollut törkeää eikä toistuvaa. Vastaajat ilmoittivat selvittävänsä toistuvuutta tarkastamalla aikaisemmat rikosilmoitukset (54 mainintaa), kysymällä uhrilta aikaisemmasta lähisuhdeväkivallasta (45 mainintaa), kysymällä epäillyltä väkivallasta (27 mainintaa) sekä tarkastamalla muita rekisteritietoja (25 mainintaa).

Suurin osa poliiseista kertoi ohjaavansa rikoksen osapuolia jatko- ja tukipalveluihin.³³ Noin viidesosa vastanneista ilmoitti, että ei ohjaa osapuolia palveluihin. Syyksi mainittiin muun muassa, että jatko- ja tukipalveluihin ohjaamisen ei koettu kuuluvan poliisin toimenkuvaan tai että sovittelutoimistot hoitavat palveluohjauksen. Enemmistö vastanneista, 86 prosenttia, oli sitä mieltä, että poliisin koulutukseen tulisi lisätä tietoa lähisuhdeväkivaltailmiöstä, lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisesta, jotta poliisi osaisi paremmin arvioida millaiset rikokset ja osapuolet soveltuvat sovitteluun. Avovastauksissa tuotiin myös esille, että lähisuhdeväkivaltarikokset tulisi keskittää omiin tutkintayksiköihin, aiheeseen koulutetuille tutkijoille, koska rikostyyppiin liittyy erityiskysymyksiä, ja kokemus auttaa arvioimaan tapauksia paremmin.

Rikosprosessin eteneminen sovitteluun ohjaamisen jälkeen

Vastausten mukaan sovittelu vaikuttaa jatkotoimiin. Lähes 80 prosenttia vastanneista ilmoitti odottavansa tietoa sovittelun lopputuloksesta ennen kuin tekevät päätöstä rikosprosessin jatkamisesta. Sovittelun lopputulos voi vaikuttaa rikosprosessin etenemisen lisäksi myös siihen, että sovittelun jälkeen esitutkinta on helppompaa suorittaa loppuun. Mikäli osapuolet ovat päätyneet sopimukseen, sovittelu voi päättää koko rikos-

³³ Tällä ei tarkoiteta sovittelua vaan palveluissa mainittiin Rikosuhripäivystys, Lyömätön linja, Jussi-työ, MA-RAK-työryhmä, turvakodit, päihdepalvelut, kriisikeskus, velkaneuvonta ja seurakunta.

prosessin. Juttu voidaan esittää rajoitettavaksi, jos sovinto on saavutettu eikä uhrilla ole rangaistus- tai korvausvaatimuksia. Jos sovintoa ei ole saavutettu, juttu tutkitaan loppuun. Sovittelun tulosta voidaan odottaa myös siksi, että poliisi haluaa antaa syyttäjälle tiedon sovittelusta, sillä lopputulos saattaa vaikuttaa myös syyttäjän ratkaisuihin ja jatkotoimiin.

Vastaajat eivät olleet yhtämielisiä siitä, kuuluuko sovittelun lopputuloksen ja sopimuksen seuranta-ajan odottaminen poliisin käytäntöihin. Osan mielestä tämä oli yleinen linjaus, kun taas osa koki, että sovittelun lopputuloksen odottaminen ei kuulu poliisin käytäntöihin. Poliisit jotka vastasivat, että eivät odota sovittelun lopputulosta, perustelivat sitä sillä, että lähisuhdeväkivalta on virallisen syytteen alainen rikos, joka tutkitaan aina ja lähetetään syyttäjälle riippumatta sovittelun tuloksesta. Osa poliiseista koki, että asian käsittely saattaisi viivästyä kohtuuttomasti, jos poliisi odottaisi sovittelun tulosta.

6.2 Syyttäjien käytännöt kyselyn perusteella

Syyttäjille lähetettyyn kyselyyn vastasi 72 syyttäjää yhdeksästä eri syyttäjänvirastosta. Vastanneista 57 ilmoitti olevansa kihlakunnansyyttäjiä, kahdeksan esimestä ja kaksi erikoissyyttäjiä. Vastanneista naisia oli 50 ja miehiä 22. Syyttäjistä 17 ilmoitti käsittelevänsä yli 30 lähisuhdeväkivaltarikosta vuosittain, 38 käsitteli 11–30 rikosta ja 17 käsitteli vuosittain kymmenen tai alle.

Syyttäjistä alle viidesosa (17 %) koki, että omassa syyttäjänvirastossa on yhtenevät käytännöt lähisuhdeväkivallan ohjaamisessa sovitteluun ja hieman yli puolet (64 %) vastasi, että valtakunnalliset ohjeet olisivat tarpeen. Valtakunnallisen ohjeistuksen tarvetta perusteltiin sillä, että se turvaisi asiakkaiden yhdenmukaisen kohtelun ja lainkäytön sekä helpottaisi käytännön työtä. Tapausten erilaisuuden vuoksi osa syyttäjistä toi avovastauksissa esille, että tarkkojen ohjeiden antaminen on vaikeaa ja tapauskohtaiselle harkinnalle haluttiin jättää tilaa. Osa syyttäjistä toivoi, että lähisuhdeväkivaltarikokset keskitettäisiin niihin perheityneille syyttäjille.

Lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaaminen sovitteluun

Syyttäjistä 86 prosenttia oli ohjannut lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun. Vastanneista 42 prosenttia oli saanut koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisen kriteereistä. Avovastausten perusteella syyttäjien kriteerit lähettää rikoksia sovitteluun olivat osittain erilaisia. Osa lähetti sovitteluun rikoksia, joissa vammat eivät olleet vakavia kun taas osa kertoi ohjaavansa sovitteluun nimenomaan sellaisia tapauksia, jossa väkivalta ei ollut lievää.³⁴ Osa syyttäjistä ei lähettänyt sovitteluun lainkaan juttuja, joissa he aikoivat joka tapauksessa nostaa syytteen esimerkiksi rikoksen vakavuuden vuoksi. Erään avovastauksen mukaan sovittelu olisi tällöin osapuolille ylimääräinen vaiva. Sovittelu nähtiin oikeusprosessille sekä rinnakkaisena järjestelmänä että sitä korvaavana.

Pääsääntöisesti syyttäjät pitivät lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamista sovitteluun perusteltuna, koska he kokivat sovittelun hyväksi osapuolille. Syyttäjien näkökulmasta sovittelussa päästään osapuolten kannalta usein parempiin ratkaisuihin kuin oikeudenkäynnin ja tuomion avulla. Sovittelun nähtiin ennaltaehkäisevän lähisuhdeväkivallan uusiutumista, sitouttavan esimerkiksi päihteiden käytön vähentämiseen ja tuovan osapuolille psykologista helpotusta. Syyttäjät näkivät sovittelun olevan myös taloudellisesti kannattavaa, koska se on oikeudenkäyntejä edullisempi vaihtoehto.

Taulukossa 1 on esitetty syyttäjien perusteita lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun soveltuvuuden arvioinnista. Avovastauksissa mainittiin myös tapauskohtainen kokonaisarviointi ja tekijän hoitoon hakeutuminen. Taulukon 1 mukaan osapuolten ilmaisema halukkuus sovitteluun toimii yhtenä kriteerinä, mutta syyttäjistä ainoastaan puolet ilmoitti kysyvänsä ennen sovitteluun ohjaamista aina tai joskus osapuolten halukkuutta sovitteluun.

³⁴ Perusteluna ei-lievän väkivallan lähettämiseksi sovitteluun sanottiin, että pariskunnan tilanteeseen tuli puuttua ja sovittelu nähtiin hyvänä välineenä tähän.

Taulukko 1. Perusteet, joilla syyttäjät arvioivat lähisuhdeväkivaltarikoksen soveltuvuutta sovitteluun

Millä perusteella arvioit lähisuhdeväkivaltarikoksen soveltuvuutta sovitteluun?	n	%
Rikoksen vakavuusaste	71	99
Teon toistuvuus	70	97
Väkivallan uusimisriski	69	96
Rikoksen erityispiirteet	68	94
Molempien osapuolten ilmaisema halukkuus sovitteluun	66	92
Asianomistajan ilmaisema halukkuus sovitteluun	65	90
Osapuolten mahdollinen vallan epätasapaino	65	90
Rikosnimike	63	88
Rikoksen aiheuttamat vahingot	63	88
Lähsuhteen jatkaminen rikoksen jälkeen	56	78
Rikoksesta epäillyn ilmaisena halukkuus sovitteluun	52	72
Todennäköisyys syyttämättä jättämisestä	41	57
Vähäinen näyttö	25	35
Sovitteluun lähettäminen on työkäytäntönä lähisuhdeväkivaltarikoksissa	10	14
Lisätiedon saaminen syyteharkinnan perusteisiin	9	13
Jokin muu	6	8
Yhteensä, N, %	72	100

Lähisuhdeväkivallan vakavuutta ja uusimisriskiä arvioitiin käyttämällä rekisteritietoja rikoshistoriasta ja mahdollisesti muista vireillä olevista jutuista, esitutkimateriaalia, osapuolten kertomuksia ja lääkärinlausuntoja. Vastauksissa tuotiin esille, että syyttäjän on toisinaan vaikea arvioida kokonaistilannetta ja tietää onko tekijä esimerkiksi painostanut uhria sovitteluun, sillä syyttäjä tekee päätökset asiakirjojen perusteella. Kuten osa poliiseista, myös osa syyttäjistä luotti sovittelutoimiston kykyyn arvioida soveltuvatko tapaukset sovitteluun.

Osa syyttäjistä kertoi ohjanneensa vain hyvin poikkeuksellisissa tai lievissä tapauksissa lähisuhdeväkivaltaa sovitteluun tai sovitteleensa rikosta itse käräjillä. He perustelivat tätä muun muassa sillä, että lähisuhdeväkivalta ei heidän mielestään soveltunut soviteltavaksi, koska osapuolet ovat harvoin tasavertaisessa asemassa. Sovittelu voi luoda tekijälle käsityksen, että rikoksesta selviää puhumalla eikä tekoon kohdistu moraalista moitetta, mikäli lähisuhdeväkivallasta ei seuraa rangaistusta kuten muustakin väkivallasta. Osa taas koki, että sovitteluun ohjaaminen ei kuulu syyttäjälle vaan poliisi on jo aikaisemmassa vaiheessa ohjannut sopivat rikokset sovitteluun.

Sovittelun vaikutus rikosprosessiin

Vastausten mukaan sovittelun lopputulos vaikuttaa usein syyteharkintaan. Sovinto on yksi peruste seuraamusluonteiselle syyttämättä jättämiselle kohtuusperusteella. Osa syyttäjistä kertoi lähettävänsä sovitteluun pääsääntöisesti rikoksia, joissa sovinto voi mahdollistaa syyttämättä jättämispäätöksen. Syyttäjistä 71 prosenttia arvioi sovitteluun lähettämistä sillä perusteella, että sillä voi olla vaikutusta syyteharkintaan.

Yli neljäsosa syyttäjistä ei odottanut syyteharkintaa tehdessä tietoa sovittelusopimuksen täyttymisestä. Avovastausten perusteella tilanne saattoi tapauskohtaisesti vaihdella. Sovittelun lopputuloksen odottamatta jättämistä perusteltiin muun muassa sillä, että asianomistaja voi halutessaan vahvistuttaa sovittelusopimuksen oikeudessa, jolloin korvauksista tulee perintäkelpoisia. Korvausten maksuaikoja pidettiin sen verran pitkinä, että syyteharkinta-aika venyisi, jos sopimuksen täyttymistä jäätäisiin odottamaan. Toisaalta osa syyttäjistä painotti, että syyteharkintaa ei pidä tehdä ennen kuin sopimus on täyttynyt. Erityisesti kohtuusperustaisissa syyttämättä jättämispäätöksissä osa piti tärkeänä, että sopimus on täyttynyt ennen ratkaisun tekemistä.

6.3 Sovittelutoimistojen käytännöt haastattelujen ja asiakirja-aineiston perusteella

Asiakirja-aineiston sovittelualoitteista 62 prosenttia päätyi sopimukseen, muut karsiutuivat joko ennen sovittelun käynnistämistä tai eri vaiheissa prosessia sovittelun edellytysten arviointia tehdessä. Synä saattoivat olla, että asianosaisia ei tavoitettu tai jompikumpi kieltäytyi sovittelusta tai sovittelutoimistossa päädyttiin siihen, etteivät sovittelun edellytykset täyty. Aineisto sisälsi yksittäisiä tapauksia, joissa tekijä kielsi kokonaan väkivallan teon, mutta rikos oli silti soviteltu. Lisäksi osassa tapauksista tekijä ei muistanut väkivallantekoa, mutta ei suoranaisesti kieltänytkään sitä. Aineistossa parisuhdeväkivallan osuus sovitteluun ohjatuista rikoksista oli 88 prosenttia, kahdeksan prosenttia liittyi lapsen ja vanhemman väliseen ja neljä prosenttia sisarusten väliseen väkivaltaan.

Parisuhdeväkivaltatapauksissa noin 80 prosentissa oli yksi rikoksesta epäilty ja yksi asianomistaja, muut olivat pääsääntöisesti pariskunnan molemminpuolista väkivaltaa, jossa tosin rikosnimikkeet saattoivat olla osapuolilla erit. Uhri oli 89 prosentissa nainen, mikäli rikoksessa oli yksi tekijä ja uhri. Päärikosnimike oli 68 prosentissa pahoinpitely, 27 prosentissa lievä pahoinpitely ja loput viisi prosenttia sisälsivät esimerkiksi laittomia uhkauksia. Rikosnimike ei aina kerro väkivallan vakavuudesta ja pahoinpitelyt sisälsivät myös kuristamistapauksia.

Haastatteluaineisto osoitti, että lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi noudattaa pääpiirteittäin samaa kaavaa koko maassa.

Sovittelualoitteiden ohjautuminen sovittelutoimistoon ja sovittelun edellytysten arvioiminen

Sovitteluhenkilöstö arvioi haastatteluissa lähisuhdeväkivaltaa ohjautuvan sovitteluun enemmän kuin sitä tilastoidaan. Lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevissa tilastoissa näkyy vain fyysinen, osapuolen henkeen ja terveyteen kohdistuva väkivalta, mutta käytännössä sovitteluun ohjautui muitakin lähisuhdeväkivallan muotoja. Fyysisen väkivallan lisäksi lähisuhdeväkivallan kaavalla soviteltiin henkistä, taloudellista ja seksuaaliväkivaltaa sisältäviä sovittelualoitteita kuten kunnianloukkauksia, lähestymiskiellon ja kotirauhan rikkomisia, seksuaalista häirintää ja vahingontekoja. Muutama haastateltava arvioi, että 10–25 prosenttia aloitteista jää tilastoimatta lähisuhdeväkivallan sovitteluiksi, jotka todellisuudessa ovat lähisuhdeväkivaltaa.

Alueiden välillä oli vaihtelua siinä, missä vaiheessa tutkintaa sovittelualoite ohjautui sovittelutoimistolle. Sovittelualoitteita otettiin vastaan valmiiksi tutkittuina, mutta myös tutkintailmoituksella, jolloin poliisi ei ole suorittanut kuulusteluja. Asiakirjojen perusteella sovittelualoite voi saapua sovittelutoimistoon jo parin päivän sisällä rikoksesta. Toisaalta aineistossa oli myös hyvin vanhoja tapauksia esim. yli kahden vuoden takaa. Haastatteluissa sovitteluhenkilöstö piti tärkeänä, että poliisi tarkastaisi osapuolten aikaisemman rikoshistorian ennen sovitteluun ohjaamista, sillä sovittelutoimistoissa ollaan sen varassa mitä osapuolet itse kertovat. Sovittelutoimistot eivät automaattisesti tarkastaneet osapuolten rikoshistoriaa poliisilta eikä toimistoissa nähdä, ovatko osapuolet osallistuneet sovitteluihin toisella toimialueella.

Yhteistyö poliisin kanssa koettiin erityisen sujuvaksi alueilla, joissa toimi moniammatillinen työryhmä kuten ankkuritiimi. Ankkuritiimeihin oli helppo olla yhteydessä lähisuhdeväkivallan lisäksi myös lastensuojeluun liittyvissä asioissa. Joidenkin toimialueiden työntekijät työskentelivät osan työajastaan poliisilaitoksilla, jolloin poliisi-, syyttäjä- ja sovittelutoimijoiden kohtaaminen mahdollisesti konkreettisen tietojenvaihdon.³⁵

Sovittelutoimistojen käytännöt sovittelun edellytysten arvioinnissa vaihtelivat jossain määrin eri toimistojen ja sovittelunohjaajien välillä. Haastateltavat toivoivat, että käytännöt olisivat yhtenäiset ja ohjeistukset selkeämmät. Joillakin toimialueilla oli luotu yhtenäisiä toimintatapoja edellytysten selvittämiseksi. Sovittelun edellytysten selvittämiseen kehitetty ns. ”Danielan lomake” oli käytössä alle puolella toimialueista joko systemaattisesti tai osittain. Lomake koettiin tärkeäksi työvälineeksi niillä alueilla, joissa se oli systemaattisesti käytössä. Muutamalla alueella lomake koettiin kuitenkin kankeaksi ja toivottiin, että sitä kehitettäi-

³⁵ Joillakin laitoksilla samassa yhteydessä oli myös syyttäjänvirasto.

siin. ”Danielan lomaketta” käytetään yleisimmin erillistapaamisissa, joissa molemmilta osapuolilta voidaan erikseen turvallisesti kysyä esimerkiksi väkivallan toistuvuudesta.

Haasteeksi sovittelun edellytysten arvioimisessa koettiin toistuvan väkivallan määritelmä. Väkivallan toistuvuus oli sovittelun kieltämisen tai keskeyttämisen perusteena silloin, kun asianosaisilla oli aikaisempaa rikoshistoriaa poliisiin tai syyttäjän tiedossa, tai osapuolet olivat yhdessä aiemmin osallistuneet sovitteluun samanlaisessa asiassa, tai jos väkivalta toistui suhteessa sovitteluprosessin aikana. Käytännön tilanteet olivat kuitenkin moninaisia ja vaativat soveltamista ja kokonaistilanteen arviointia. Pääsääntö kuitenkin oli, että aiempi osapuolten välinen väkivalta ei ole esteenä sovittelulle, mikäli se ei täytä parisuhdeterrorin tunnuspiirteitä, ei ole poliisin tiedossa eivätkä osapuolet ole olleet aikaisemmin yhdessä sovittelussa saman asian takia. Mikäli siis aiemmin sovittelussa ollut osapuoli tuli toistamiseen sovitteluun, mutta uuden vastaapuolen kanssa, tämä ei ollut esteenä sovittelulle.

Sovitteluprosessin eteneminen

Sovittelutoiminnan vastuuhenkilö tekee päätöksen sovittelun aloittamisesta yleensä heti sen jälkeen kun hän tai sovittelunohjaaja on selvittänyt sovittelun edellytykset puhelimitse. Hyvänä käytäntönä pidettiin ensin yhteyden ottamista uhriin. Asiakirja-aineiston tietojärjestelmämerkintöjen perusteella on kuitenkin mahdollista, että saman puhelun aikana keskusteltiin sekä uhrin että epäillyn kanssa. Uhri ei siis välttämättä pysty kertomaan puhelimesta tilanteesta ilman tekijän läsnäoloa, jolloin puhelimesta tehtyyn sovittelun edellytysten arviointiin tulee suhtautua varauksella. Yksi toimialueista tekikin myönteisen sovittelupäätöksen vasta erillistapaamisten jälkeen. Päätösasiakirjat lähetetään kirjallisesti asiakkaille ja aineistojen perusteella toisinaan päätökseen kirjattavien perusteiden muotoilua joudutaan miettimään uhrin turvallisuuden näkökulmasta, esimerkiksi jos tapauksessa ilmenee uhkailua.

Haastattelujen mukaan ensimmäisessä puhelussa kartoitetaan osapuolten voimavaroja, kokonaistilannetta ja näkemystä tapahtuneesta. Akuutti mielenterveys- tai päihdeongelma saattaa olla este sovittelulle. Lisäksi kiinnitetään erityistä huomiota osapuolten valtasuhteeseen, tekijän kykyyn ottaa vastuuta teostaan sekä siihen, että sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista eikä väkivalta ole toistuvaa. Joissakin toimitoissa kaikki sovittelunohjaajat käsittelivät lähisuhdeväkivaltaan liittyviä aloitteita, osassa lähisuhdeväkivalta-aloitteet oli keskitetty vain tietyille sovittelunohjaajille.

Pääsääntöisesti sovittelunohjaajien työ keskittyi sovittelun edellytysten selvittämiseen, vapaaehtoisten työn ohjaamiseen sekä verkostoyhteistyöhön. Erityisesti laajoilla toimialueilla sovittelunohjaajat sovittelivat myös itse, koska vapaaehtoissovittelijoita ei ollut riittävästi tai välimatkat koettiin heille kohtuuttomiksi. Asiakirja-aineiston sopimukseen päätyneistä tapauksista 88 prosentissa sovittelijoina toimi vapaaehtoissovittelijapari. Muissa tapauksissa joko toinen tai molemmat sovittelijoista olivat työntekijöitä.

Haastatelussa kerrottiin, että osapuolten erillistapaamisten jälkeen sovittelijat käyvät tilanteen läpi sovitteluohjaajan kanssa ennen yhteistapaamiseen etenemistä. Asiakirjoissa erillistapaaminen ja yhteistapaaminen oli toisinaan sovittu samalle päivälle. Asiakirjojen perusteella erillistapaamisia järjestetään yksi kuten myös yhteistapaamisia. Poikkeuksen muodostivat kaksi tapausta, joissa ei ollut lainkaan erillistapaamista ja kaksi tapausta, joissa järjestettiin kaksi yhteistapaamista, koska korvauksista ei päästy ensimmäisessä tapaamisessa yksimielisyyteen. Tukihenkilöiden käyttäminen sovitteluissa oli poikkeuksellista. Rikosuhripäivystyksen tukihenkilö osallistui yhden kerran sovitteluun, minkä lisäksi neljässä tapauksessa paikalla oli tulkki ja neljässä tapauksessa alaikäisen uhrin tai tekijän huoltaja tai edunvalvoja.

Haastatelussa toimijat kertoivat, että sovitteluprosessissa kartoitetaan aktiivisesti osapuolten tuen tarvetta ja heitä ohjataan muihin palveluihin tarvittaessa ensikontaktista alkaen. Monella toimialueella lähetettiin ensimmäisen yhteydenottokirjeen mukana paikallisten auttajatahojen yhteystietoja. Sovittelutoimistoissa oli hyviä kokemuksia myös verkostoyhteistyöstä, jossa prosessiin kutsutaan väkivaltatyön asiantuntijoita. Tällöin osapuolen saattaminen oikean tuen piiriin oli sujuvaa. Pääsääntöisesti haastateltavat kokivat, että halutessaan asiakas sai itselleen apua ja yhä useammin osapuolet olivat jo sovitteluun tullessaan hakeneet apua. Asiakirja-aineiston perusteella noin 40 prosentissa tapauksista ei ollut mainintaa kummankaan asian-

osaisen palveluohjauksesta.³⁶ Voi olla, että palveluohjauksesta ei aina tehdä tietokantaan tai sopimukseen merkintää, joten asiakirja-aineiston palveluohjausprosentti ei välttämättä ole kattava, mutta suuntaa-antava.

Jos tutkintamateriaalista selviää, että perheessä on lapsia, sovittelualoitteita tarkastellessa pyritään tarkistamaan, onko poliisi tehnyt lastensuojeluilmoituksen. Lastensuojeluasioissa sovittelutoimistot konsulttoivat esimerkiksi poliisin sosiaalityöntekijää tai paikallista ankkuritiimiä. Jos sovittelussa on kyse vanhemman ja lapsen välisestä väkivallasta, lastensuojeluviranomaiset ja lapsen edunvalvoja ovat keskeisiä yhteistyökumppaneita, jotka valvovat lapsen edun toteutumista. Yhteistyö lastensuojelun kanssa ei kuitenkaan noussut kaikissa haastatteluissa esille.

Sovittelusopimus ja sen seuranta

Sovittelusopimusten seurantakäytännöt vaihtelivat alueittain. Haastattelujen perusteella osalla alueista suurin osa lähisuhdeväkivallan sovitteluista jäi seurantaan, joillakin alueilla seurantaa tehtiin harvemmin. Käytännössä seuranta toteutettiin niin, että sovittelutoimiston henkilökunta tiedusteli osapuolilta seuranta-ajan päättyessä puhelimitse, onko sopimukseen kirjatusta asiasta pidetty kiinni.

Sopimukseen päätyneessä sovittelussa asianomistaja luopui yleensä heti sopimuksen kirjoittamishetkellä rangaistusvaatimuksesta tai harvoissa tapauksissa sopimuksen täyttymisen jälkeen. Sekä haastattelut että asiakirja-aineisto osoittivat, että lähisuhdeväkivallan sovittelussa sovitaan hyvin harvoin rahakorvauksista ja sopimusten seurantakäytännöt vaihtelivat alueittain. Asiakirjojen mukaan vain kahdeksassa prosentissa sopimuksista oli sovittu taloudellisista korvauksista. Näissä tapauksissa korvaus oli yleensä poliklinikamaksun (esim. 40 €) tai rikotun esineen korvaaminen (esim. silmälasit, puhelin, televisio, ikkuna). Suurin yksittäinen korvaussumma oli noin 1900 euroa. Rahakorvausten sijasta sopimukset olivat anteeksipyyntöjä ja käyttäytymissopimuksia, joissa osapuolet saattavat sopia paitsi väkivaltaisen käytöksen lopettamisesta, myös hoitoon hakeutumisesta.

Asiakirja-aineiston perusteella 22 prosentissa sopimuksista sovittiin seurannasta. Seurannasta vastaa pääasiassa sovittelutoimistojen ammattihenkilöstö, mutta haastattelujen perusteella muutamalla alueella myös vapaaehtoissovittelijat hoitivat sopimusten seurantaa satunnaisesti. Sovitteluohjaajan vastuulla on näissäkin tilanteissa muistuttaa vapaaehtoissovittelijoita seuranta-ajan päättymisestä ja yhteydenotosta. Asiakirjojen perusteella sopimuksen seuranta-ajat vaihtelevat kuukaudesta puoleen vuoteen, ja sopimuksen toteutumisen seuranta tapahtui puhelimitse.

Sovittelutoimistot pitivät tärkeänä, että he olivat mukana paikallisissa väkivallan vastaisen työn verkostoissa. Monella paikkakunnalla toimi väkivaltatyön työryhmä, johon sovittelu oli useimmiten kutsuttu mukaan. Valtaosassa toimialueista verkostoyhteistyötä kuvattiin tiiviiksi ja toimivaksi, mutta joillakin alueilla yhteistyö oli vähäistä. Asiakkaiden palveluihin hakeutumisen helpottamiseksi useimmat sovittelutoimistot olivat sopineet yhteistyökumppaneiden kanssa, että sovittelutoimisto välittää asiakkaiden suostumuksella näiden yhteystiedot palveluntarjoajalle, joka on suoraan yhteydessä asiakkaaseen.

³⁶ Palveluohjaukseksi laskettiin kirjallisen materiaalin lähettäminen, ohjaaminen sosiaalipalveluihin (esim. päihde- ja mielenterveyspalveluihin) tai väkivallan ehkäisypalveluihin.

7 Työryhmän kehittämisehdotukset

Lähisuhdeväkivaltailmiöön puuttuminen vaatii laaja-alaista, kokonaisvaltaista tarkastelua ja kehittämistä yli sektorirajojen. Työryhmä katsoo, että jatkossa yhdessä tekemistä eri toimijoiden välillä on lisättävä ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyä suunniteltava kokonaisuutena, jossa uhrien auttamispalvelut, väkivaltaa käyttävien henkilöiden auttamispalvelut sekä yhteistyö eri toimijoiden välillä varmistetaan. Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä palveluja on kehitetty Suomessa koko 2000-luvun ajan ja eri puolilla Suomea on kehitetty hyviä toimintamalleja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi. Näiden mallien käyttöön ottaminen valtakunnallisesti sekä laajemmin lähisuhdeväkivallan rakenteiden miettiminen on mahdollista tehdä osana maakunta- ja sote-uudistusta.

Sovittelua on pidetty yhtenä osana kokonaisuutta ehkäistäessä lähisuhdeväkivaltaa. Selvityksen perusteella työryhmä katsoo, että lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua voidaan jatkaa Suomessa, mutta jotta voidaan varmistaa, että sovittelu on kaikissa tilanteissa kansainvälisten sopimusten ja velvoitteiden mukaista, asianosaisille hyödyllistä ja lähisuhdeväkivallan uhreille turvallista, sovitteluun ohjaamista ja sovittelun rajaamista tapauksissa, jotka eivät sovellu sovitteluun tulee täsmentää, toimintaa kehittää, sekä lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Työryhmä esittää kolmea laajaa kehittämiskokonaisuutta, jotka jakautuvat yksityiskohtaisiin alakehittämisehdotuksiin. Nämä on vastuutahoineen esitetty taulukoissa 1–3. Kehittämiskokonaisuudet ovat:

1. Sovitaan yhteiset kriteerit millaisia tapauksia voidaan ohjata sovitteluun.
2. Luodaan yhtenäinen ohjeistus ja systemaattiset työvälineet lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten arvioimisen, sovittelun ja sovittelun keskeyttämisen avuksi.
3. Uudistetaan lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutusta ja varmistetaan koulutuksen saatavuus yhteisistä kriteereistä, ohjeistuksesta ja lähisuhdeväkivaltailmiöstä. Koulutuksen kohderyhmiä ovat sovittelutoiminnan ammattihenkilöstö, lähisuhdeväkivaltarikoksia sovittelevat (vapaaehtois)sovittelijat sekä sovitteluun ohjaavat viranomaiset.

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun vastuutoimijoita ovat ministeriöiden (STM, SM, OM) lisäksi Poliisihallitus (POHA), Valtakunnansyyttäjänvirasto (VKSV) ja THL. Jokaiselle kehittämisehdotukselle on ehdotettu taulukoissa vastuutahoa, tiedostaen kuitenkin, että kehittämisen tulee usein tapahtua toimijoiden yhteistyönä. Osa keskeisistä kehittämisehdotuksista vaatii jatkotyöstämistä. Työryhmä esittää, että STM nimeää erillisen työryhmän, joka jatkotyöstää työvälineitä, joita käytetään lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arvioinnissa ja asianosaisten voimavarojen selvittämisessä.

Taulukoissa esitettyjen kehittämisehdotusten lisäksi lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvää tutkimusta tulee lisätä ja tilastointia kehittää, jotta sovittelu perustuu tutkittuun tietoon ja asianosaisten kokemukset sovittelusta tulevat aikaisempaa paremmin huomioiduksi. Työryhmä haluaa esittää myös vakavan huolen lähisuhdeväkivaltaan liittyvien palvelujen saatavuudesta kunnissa, tulevissa maakunnissa ja yhteistyöalueilla.

Taulukko 2. Kehittämiskokonaisuus 1: sovitaan yhteiset kriteerit millaisia lähisuhdeväkivaltarikoksia voidaan ohjata sovitteluun

Kehittämisehdotukset	Tarkennus	Vastuutaho
1) Poliisissa lähisuhdeväkivaltarikosten tutkinta keskitetään tutkijoille, jotka on koulutettu lähisuhdeväkivaltailmiöstä ja sovittelusta.	➤ Lähisuhdeväkivaltailmiön koulutus tapahtuu suorittamalla Luo luottamusta – puutu väkivallan verkkokoulutus (julkaistaan helmikuussa 2019).	POHA, poliisilaitokset
2) Sovitaan yhteiset kriteerit millaisia tapauksia voidaan ohjata sovitteluun sekä miten sovittelun edellytysten arviointi tehdään käyttäen systemaattisia työvälineitä. Lisäksi lisätään yhteistyötä eri viranomaisten välillä sekä selkiytetään toimijoiden vastuuta.	➤ Poliisin vähimmäistutkinta on oltava tehtynä ennen sovitteluun ohjaamista. Vähimmäistutkinnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että osapuolten roolit (tekijä ja uhri) on oltava selvät ja tekijä on ottanut vastuun tapahtumien kulusta. Lisäksi poliisi on arvioinut riskin väkivallan uusiutumisen mahdollisuudesta ja oh-	Poliisilaitokset, syyttäjät

	<p>jannut tekijän ja uhrin tarpeen mukaisiin palveluihin.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Sovitteluun lähettävä taho (poliisi, syyttäjä) selvittää ennen sovitteluun ohjaamista käytetyn väkivallan laadun, vakavuuden, toistuvuuden ja osapuolten valtasuhteet käyttäen arvioinnin apuna erikseen sovittavaa riskinarviointityövälinettä ja rekisterimerkintöjä. Selvityksen perusteella ja uhria kuulemalla lähettävä taho tekee arvion onko sovittelu uhrin edun mukaisena ja hänelle turvallista. ➤ Poliisin esitutkimusmateriaali toimitetaan sovittelutoimistoon vain osapuolten suostumuksella. 	
3) Rikokset ohjataan sovitteluun kohtuullisessa ajassa	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Poliisi ja syyttäjä kiinnittävät huomiota siihen, että rikos ohjataan sovitteluun esitutkiminnan (tai vähimmäistutkiminnan) jälkeen kohtuullisessa ajassa, ilman turhaa viivytystä. 	Poliisi, syyttäjät
4) Kaikissa lähisuhdeväkivaltarikoksissa asianosaiset ohjataan väkivallan katkaisu- ja muihin tarpeen mukaisiin palveluihin riippumatta siitä ohjataanko rikosta sovitteluun	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Selvitetään onko osapuolilla jo tukipalveluja sekä arvioidaan yhdessä asiakkaan kanssa palvelutarve ja ohjataan asiakas saattaen vaihtaan tarpeenmukaisiin palveluihin. ➤ Ohjaava taho kirjaa palvelutarpeen arvioinnin ja palveluihin ohjauksen omiin tietokantoihin. 	Poliisi, syyttäjät
5) Vahvistetaan sovittelua omana erillisenä prosessina	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sovittelun merkitystä esitutkiminnan rajoittamiseen tai syyttäjän syyttämättäjäntämispäätöksiin seurataan, sekä huolehditaan esim. koulutuksen ja ohjauksen keinoin, ettei sovittelu ole automaatioperuste jutun päättämiseksi. 	Poliisi, syyttäjät

Taulukko 3. Kehittämiskokonaisuus 2: Luodaan yhtenäinen ohjeistus ja systemaattiset työvälineet lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten arvioimisen, sovittelun ja sovittelun keskeyttämisen avuksi.

Kehittämisehdotukset	Täsmennys	Vastuutaho
1) Arvioidaan voisiko toinen kahdesta sovittelijasta olla lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa ammattihenkilö tai lähisuhdeväkivaltaan erikoistunut työntekijä	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Selvitetään mahdollisuus palkata jokaiseen sovittelutoimistoon sosiaalityöntekijä, jonka vastuulla olisi lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointi. ➤ Selvitetään kuinka paljon sovittelun ammattihenkilöstön määrää tulisi lisätä, mikäli ammattihenkilö osallistuisi sovittelun edellytysten arvioinnin lisäksi aina myös lähisuhdeväkivaltarikosten erillis- ja yhteistapaamisiin. 	Ministeriöt, THL, sovittelutoimistot
2) Luodaan toimijoiden työn tueksi työvälineet sovittelun edellytysten arviointiin ja riskinarviointiin. Työvälineillä selvitetään väkivallan laatu, vakavuus ja toistuvuus, osapuolten riippuvuusuhde, sovitteluun osallistumisen vapaaehtoisuus, toimintakykyä rajoittavat tekijät ja asianosaisten voimavarat osallistua sovitteluun. Systemaattisten työvälineiden avulla osataan rajata sovittelusta ne tapaukset, jotka eivät sovi sovitteluun.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Lähisuhdeväkivaltarikoksissa sovittelutoimistot järjestävät osapuolille aina ensin erillistapaamiset ja yhteistapaaminen järjestetään ainoastaan jos yhteistapaamisen edellytykset täyttyvät. ➤ Sovittelutoimistojen järjestämissä erillistapaamisissa on aina käytössä sovittelun edellytysten arviointiin ja riskinarviointiin kehitetty työväline. ➤ Sovittelun ammattihenkilöstö varmistaa aina sovittelun edellytysten täyttymisen ja päättää toteutetaanko yhteistapaaminen. ➤ Määritellään väkivallan toistuvuus-käsite, eli mitä sillä tarkoitetaan poliisin, syyttäjän ja sovittelutoimistojen osalta sekä milloin väkivallan toistuvuus on este sovitteluun ohjaamiselle tai sovittelun jatkamiselle / sovittelun keskeyttämiseksi. ➤ Määritellään kriteerit miten henkinen väkivalta arvioidaan edellytysten arvioinnissa. ➤ Luodaan selkeä ohjeistus miten toimitaan, jos sovittelun edellytysten arvioinnissa riskinarviointipisteet ylittyvät (vrt. MARAK-riskinarviointi). 	<p>Erikseen perustettava työryhmä (jatkoissa työryhmä) luo työvälineet sekä määrittelee väkivallan toistuvuus - käsitteen.</p> <p>Vastuu työvälineiden käyttöönotosta on sovitteluun ohjaavilla tahoilla (poliisi, syyttäjät) ja sovittelutoimistoilla.</p>
3) Palveluohjauksen toteutuminen varmistetaan sovitteluprosessin jokaisessa	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Asiakkaat ohjataan saattaen vaihtaan väkivallatöiden palveluihin ja muihin tarpeenmukaisiin 	Poliisi, sovittelutoimistot

vaiheessa huomioiden asiakkaan prosessin aikana mahdollisesti muuttuneet palvelutarpeet	<ul style="list-style-type: none"> ➤ palveluihin. ➤ Sovittelutoimistot kirjaavat palvelutarpeen arvioinnin ja palveluihin ohjauksen SOPU-tietojärjestelmään sekä mahdolliseen sovittelusopimukseen (myös tiedon mihin palveluihin asiakas on ohjattu). 	
4) Sovittelun riskiryhmät tunnistetaan	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rikoksen uhrilla ja tekijällä voi olla riippuvuussuhde, joka estää liian epätasaveroisen kohtaamisen sovittelussa. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi jos tekijä on uhrin huoltaja tai omaishoitaja tai jos uhrin oleskelulupa perustuu tekijän kanssa avioliitossa olemiseen, tai uhri on muuten riippuvainen tekijästä. ➤ Kunniaan liittyvä väkivalta on luonteeltaan aina yhteisöllistä, jolloin kunniaan liittyvissä rikoksissa sovittelutilanne ei ole koskaan kahdenvälinen, ja näin ollen vaikeasti sovittelavissa. 	Poliisi, syyttäjät, sovittelutoimistot
5) Vahvistetaan tukihenkilön käyttöä lähisuhdeväkivallan sovittelussa	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kerrotaan tukihenkilötoiminnasta ja tarjotaan aktiivisesti mahdollisuutta ottaa sovitteluun mukaan tehtävään sopivat tukihenkilöt. 	Poliisi, syyttäjät, sovittelutoimistot
6) Vahvistetaan uhrin oikeuksien toteutumista antamalla uhrille jokaisessa vaiheessa tietoa hänen oikeuksistaan	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tiedotetaan uhrilla mitä rangaistusvaatimuksesta luopuminen merkitsee rikosprosessissa. ➤ Tiedotetaan uhrilla mitä vahingonkorvausvaatuksesta luopuminen merkitsee missäkin vaiheessa rikosprosessissa. ➤ Varmistetaan sovitteluprosessin aikana riittävä neuvonta tukihenkilön ja oikeudellisen konsultaation käyttämismahdollisuuksista. ➤ Tiedotetaan asianosaisille, että seuranta on osa lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessia ja kerrotaan uhrille mitä hänen tulee tehdä, mikäli sopimus ei ole toteutunut joko osittain tai kokonaan. 	Poliisi, syyttäjät, sovittelutoimistot
7) Kehitetään ja yhtenäistetään valtakunnallisesti sovittelutoimiston järjestämien erillistapaamisten sisältöä	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Erillistapaamiset ovat lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa pakolliset ennen yhteistapaamista. ➤ Erillistapaamisissa selvitetään sovittelulaissa määritellyt asiat sekä toteutetaan sovittelun edellytysten arviointi ja riskinarviointi sovittua työvälinettä käyttäen. ➤ Erillistapaamisissa käytetään haastattelumuotoja, jossa asiakkaan kanssa mm. otetaan puheeksi millainen on turvallinen pari-/lähisuhde. 	THL, työryhmä, sovittelutoimistot
8) Määritellään kriteerit milloin jo käynnistetty sovittelu on keskeytettävä sekä mitä keskeyttämisen jälkeen tapahtuu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eriksien perustettava työryhmä määrittelee sovittelun keskeyttämisen kriteerit. ➤ Luodaan sovittelutoimistoille mallitekstit kirjallisiin päätöksiin, jotka mahdollistavat uhrille turvallisen vetäytymisen sovitteluprosessista (sovitteluprosessin keskeyttämisen). ➤ Ohjeistetaan toimijoita varmistamaan uhrin turvallisuus sekä molempien osapuolien palvelutarpeen selvittäminen ja palveluihin ohjaaminen. 	THL, työryhmä, sovittelutoimistot
9) Sovittujen rikosten sovittelusopimuksia seurataan	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Seurannasta tehdään vakiintunut osa lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessia, josta kerrotaan asiakkaille jo heti prosessin alussa. ➤ Seuranta koskee väkivallattomaan elämään sitoutumista ja muita sovittuja asioita, kuten korvausten maksamista. ➤ Seurannasta, ml. seurannan aikana tehdystä palveluohjauksesta tehdään merkinnät SOPU-tietojärjestelmään. ➤ Ohjeistetaan toimijoita miten toimitaan, jos sopimuksen seurannassa käy ilmi, että sopimus ei ole osittain tai kokonaan täyttynyt. 	Sovittelutoimistot, työryhmä
10) Päivitetään lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun hyvät käytännöt -malli	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Päivitetään hyvät käytännöt -malli työryhmän työskentelyn valmistuttua. ➤ Hyvät käytännöt -malli toimii toimijoiden yhteisinä sääntöinä. Mallissa kerrotaan yksityiskohteisesti lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten yhteiset kriteerit, käytännön ohjeet sovittelun edellytysten ja riskinarviointityökalujen käyttämiseen, sekä ohjeistus lähisuhdeväkivallan sovitteluun ja sovitteluun 	THL, työryhmä

	keskeyttämiseen.	
11) Vahvistetaan sovittelun tutkimuksellista tietopohjaa	➤ Sovitteluprosessissa kysytään asianosaisilta suostumus olla heihin myöhemmin yhteydessä tutkimustarkoituksissa.	THL, sovittelutoimistot

Taulukko 4. Kehittämiskokonaisuus 3: Uudistetaan lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutusta ja varmistetaan koulutuksen saatavuus yhteisistä kriteereistä, ohjeistuksesta ja lähisuhdeväkivaltailmiöstä.

Kehittämisehdotukset	Täsmennys	Vastuutaho
1) Koulutetaan toimijat uusista ohjeista ja mahdollisista lakimuutoksista	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kunkin toimijan vastuutaho vastaa omien toimijoiden koulutuksesta, mutta mahdollisuuden mukaan koulutuksessa tehdään moniammatillista yhteistyötä. ➤ Järjestetään vuosittain lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun ohjaukseen osallistuville valtakunnalliset täydennyskoulutuspäivät 	THL, VKSV, POHA, POLamk, sovittelu-toimistot
2) Päivitetään (vapaaehtois)sovittelijoiden koulutusohjelma	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hyödynnetään koulutuksessa Luo luottamusta – puutu väkivaltaa verkkokoulutusta. 	THL
3) Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelua ohjaaville sovitteluohjaajille luodaan oma koulutuskokonaisuus	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sovittelun edellytysten arviointia tekeville sovittelun ammattihenkilöillä tulee olla lähisuhdeväkivaltailmiön sekä lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvä koulutus suoritettuina. 	THL

Lähteet

- Asetus kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta ja sen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 68/1986.
- Azam Ali, Parveen & Dhingra, Katie & McGarry, Julie (2016) A literature review of intimate partner violence and its classifications. *Aggression and Violent Behavior* 31, 16–25.
- Braithwaite, J, Strang H (2002) Restorative Justice and Family Violence. Teoksessa Strang H, Braithwaite J (toim.) Restorative Justice and Family Violence. Cambridge University Press. 1-22.
- Buckley, Helen & Holt, Stephanie & Whelan, Sadhbh (2007) Listen to Me! Children's experiences of domestic violence. *Child Abuse Review* 16 (5), 296–310.
- CEDAW-sopimus. YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, SopS 67/1986 (The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women, CEDAW).
- Christie, Nils (1977) Conflicts as property. *British Journal of Criminology*. 17 (1).
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti (2018) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Elonheimo, Henrik (2004) Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. *Oikeus* 2 179–199.
- Elonheimo, Henrik (2010) Nuorisrikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopiston julkaisuja, Annales Universitatis Turkuensis, C 299, Turku.
- Euroopan neuvoston ministerikomitea (2018) Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters.
- EU:n uhridirektiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista.
- Esitutkintalaki 22.7.2011/805.
- Euroopan neuvoston ministerikomitea (2018) MINISTERS' DEPUTIES Recommendations CM/Rec(2018)8 3 October 2018.
- Fagerlund, Monica (2016) Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Flinck, Aune (2009) Uusia lähestymistapoja parisuhdeväkivallan tutkimukseen. *Oikeus* 38, 4, 445–453.
- Flinck, Aune (2013) Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Flinck, Aune & Elonheimo, Henrik (2010) Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu - mahdollisuuksia ja rajoituksia. Teoksessa Esa Poikela (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–131.
- Flinck, Aune & Iivari, Juhani (2004) Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi. *Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 5/2004*. Helsinki: STAKES.
- FRA (2014) Violence against women: an EU-wide survey. Main results report. FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>
- Haverinen, Riikka (2010) Lähisuhdeväkivallan sovittelu ja syyttämättä jättäminen. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Oikeustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- HE 93/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta.
- HE 155/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta.
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina (2010) Tuhansien iskujen maa – miesten kokema väkivalta Suomessa. Helsinki: HEUNI.
- Honkatukia, Päivi (2011) Uhrin rikosprosessissa. Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Honkatukia, Päivi (2015) Restorative justice and partner violence: victims' view of Finnish practice. Teoksessa Vanfraechem Inge, Bolívar Fernández Daniela, Aertsen Ivo (toim.) Victims and restorative justice. London & New York: Routledge, 107–125.
- Husso, Marita (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.
- Hypönen, Laura (2018) Läheisväkivaltatutkinta Helsingin poliisilaitoksessa. NAPEn järjestöryhmässä 22.11.2018 pidetty alustus.
- Iivari, Juhani (2010) Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Raportti 5/2010. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Istanbulin sopimus. SopS 53/2015. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.
- Istanbulin sopimuksen selityksiäkirja. <https://rm.coe.int/16800d383a>.
- Johnson, M. P., & Leone, J. M. (2005) The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, 26(3), 322–349. <http://dx.doi.org/10.1177/0192513x04270345>.
- Karlsson, Thomas & Kotovirta, Elina & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina (toim.) (2013) Alkoholi Suomessa - Kulutus, haitat ja politiikkatoimet. Raportti 13/2013. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Keisala, Satu (toim.) (2016) Väkipalsta ja laiminlyönti kasvatuksessa. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. <https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-laiminlyonti-tunnista-ja-puutu/sisalto/#last>
- Laitinen, Laura (2012) Sovittelu ja seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen erityisesti parisuhdeväkivaltarikoksissa. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 1:8§.

- Laki turvakotipalveluista. Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle 1354/2014.
- LaVM 13/2005 vp - HE 93/2005 vp. Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp.
- Lünnemann, Katinka & Wolthuis, Annemieke (2015) Restorative Justice in Cases of Domestic Violence. Best practice examples between increasing mutual understanding and awareness of specific protection needs. WS1. Comparative Report. January 2015. (JUST/2013/JPEN/AG/4587). EU, Directorate-General Justice, Directorate B: Criminal Justice.
- Morris A & Maxwell G (2002) Implementing Restorative Justice: What Works? Teoksessa Morris A, Maxwell G (toim.) Restorative Justice for Juveniles. Conferencing, Mediation & Circles. Hart, Oxford, 267–281.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004) Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY.
- Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 51–52.
- Nylund, Anna (2012) Norjassa sovittelusta tullut osa rikosprosessia. Haaste 3/2012.
- Ojuri, Auli (2004) Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkultusta ja selviytymisestä. Acta Universitatis Lapponiensis 77. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Oikeusministeriö (2018) Uhri rikosprosessissa – ehdotus hyvistä menettelytavoista uhrien tarpeiden huomioon ottamiseksi. Oikeusministeriön julkaisu 44/2018.
- Øverlien, Carolina. Children Exposed to Domestic Violence. Conclusions from the Literature and Challenges Ahead. Journal of Social Work 10 (1), 80–97.
- Perälä, Jussi (2011) "Miksi lehmät pitää tappaa?": Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Tutkimus 56. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2009) Alkoholin rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa. Yhteiskuntapoliittikka 74(1), 45–53.
- Piispa, Minna (2013) Parisuhdeväkivalta ja alkoholi: uhrin vai tekijän ongelma? Teoksessa: Warpenius, Katariina & Holmila, Marja & Tigerstedt, Christoffer (toim.) Alkoholi ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Restorative Justice and Domestic Violence. A guide for practioners 2016. (JUST/2013/JPEN/AG/4587).
- Riski, Taina (2009) Naisiin kohdistuva väkivalta ja tasa-arvopoliittikka. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:50. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sambou, Saija & Slögs, Pia (2015): Annex 3 Restorative Justice in Cases of Domestic Violence Finland. Teoksessa Lünnemann, Katinka & Wolthuis, Annemieke (2015) Restorative Justice in Cases of Domestic Violence. Best practice examples between increasing mutual understanding and awareness of specific protection needs. Workstream 2. November 2015. (JUST/2013/JPEN/AG/4587).
- Sambou, Saija & Slögs, Pia (2017) Lähisuhdeväkivallan sovittelun käsikirja painottaa uhrin tarpeita. Haaste-lehti 2/2017, 27–29.
- Siukola, Reetta (2014) Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esi-merkkinä päihde- ja mielenterveysyö. Opas 34/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2016) Hallituksen tasa-arvo-ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö 2016:4.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017) Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma 2018–2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3970-7>.
- Sovittelulaki. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/1015.
- Säävälä, Hannu & Pohjosvirta, Riitta & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu (2006) Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulu: Oulun ensi- ja turvakoti.
- Taskinen, Sirpa (toim.) (2003) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Oppaita 55. Helsinki: Stakes.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018a) Rikos- ja riita-asioiden sovittelu 2017. Suomen virallinen tilasto. Tilastoraportti 28/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018b) Lähisuhdeväkivalta 2017. Tilastoraportti 40/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018112949455>
- Tilastokeskus (2018) Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkojulkaisu]. Suomen virallinen tilasto (SVT): 15 2017. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 7.12.2018). http://www.stat.fi/til/rpk/2017/15/rpk_2017_15_2018-05-31_tie_001_fi.html
- Vesterinen, Kerttu (2018) Lähisuhdeväkivallan sovittelulla myönteisiä vaikutuksia sovittelun osapuolten elämäntilanteisiin. Helsingin sovittelutoimisto 2018. <https://www.hel.fi/static/sote/sosrap/raportit/vaikuttavuuden-arviointi-2017-lsvv-sovitteluluista-helsingissa.pdf>
- VKS (2016) VKS:2016:6 Syyttämättäjättämispäätöksen laatiminen ja sisältö. https://www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/fi/index/julkaisutjao_hjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/sytecharkinta/vks20166_syyttamattajattamispaatoksenlaatiminenjasialto.html (viitattu 11.1.2019).
- Walker, Lenore E. A. (2017) The Battered Woman Syndrome. Neljäs painos. New York: Springer.
- WHO 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa - WHO:n raportti. Toim. Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano. Helsinki: Lääkärin sosiaalinen vastuu ry, Terveyden edistämisen keskus ry.

Liite 1

Lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisen käytännöt

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukainen selvitystyö

Sosiaali- ja terveysministeriö sai vastuulleen koordinoida hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukaista selvitystyötä ja pyysi rikosasioiden sovittelun neuvottelukuntaa nimeämään työryhmän selvityksen toteuttamiseksi.

Tällä kyselyllä työryhmä selvittää poliisien käytännöt ja periaatteet lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamisessa sovitteluun.

Kyselyn tulokset käsitellään luottamuksellisesti, ja tulokset raportoidaan työryhmän väliraportissa syksyllä 2017 ja myöhemmin julkaistavassa loppuraportissa.

Lähisuhdeväkivallaksi katsotaan väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen. (Rikoslaki 20 luku, 16 §.)

Vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta, 13 §.)

Vastaajan tiedot

1. Poliisilaitos

Helsingin poliisilaitos

2. Asema

Miehistö

3. Sukupuoli

Mies

4. Virkaikä

0-5 vuotta

5. Arvioi, kuinka monta lähisuhdeväkivaltarikosta ohjautuu tutkittavaksesi vuosittain.

- Alle 10
- 11-29
- 30-49
- 50-100
- yli 100

6. Ohjaatko lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun?

Perustele vastauksesi vastausvaihtoehdon perässä olevaan laatikkoon.

Kyllä

Ei

7. Arvioi, kuinka paljon sovitteluun lähettämiesi lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on prosentteina kaikista tutkittavaksesi ohjautuvista lähisuhdeväkivaltarikoksista.

- Alle 5%
- 5-20%
- Yli 20%

8. Lähetätkö lähisuhdeväkivaltarikoksen sovitteluun tyypillisesti

- Tutkintailmoituksella (ei muita toimenpiteitä / ennen muita toimenpiteitä)
- Keskeneneräisellä esitutkinnalla
- Valmiilla esitutkinnalla

9. Mitä lähisuhdeväkivaltarikoksia tyypillisesti ohjaat sovitteluun? (rikosnimike)

10. Tyypillisesti sovitteluun lähettämäsi lähisuhdeväkivaltarikokset liittyvät

Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Nykyisiin parisuhteisiin
- Päätyneisiin parisuhteisiin
- Sukulaisuussuhteisiin
- Muihin lähisuhteisiin, mihin?

11. Millä perusteilla arvioit lähisuhdeväkivallan soveltuvuutta sovitteluun?

Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Rikosnimike
- Rikoksesta epäillyn ilmaisema halukkuus sovitteluun
- Molempien osapuolten ilmaisema halukkuus sovitteluun
- Rikoksen vakavuusaste
- Väkivallan uusimisriski
- Teon toistuvuus
- Rikoksen aiheuttamat vahingot
- Rikoksen erityispiirteet
- Osapuolten mahdollinen vallan epätasapaino
- Lähisuhteen jatkaminen rikoksen jälkeen
- Vähäinen näyttö
- Lisätiedon saaminen syyteharkinnan perusteisiin
- Todennäköisyys tutkinnan päättämisestä
- Sovitteluun lähettäminen on työkäytäntö lähisuhdeväkivaltarikoksissa
- Jokin muu, mikä?

12. Millä tavoin selvität lähisuhdeväkivallan toistuvuutta ennen sovitteluun ohjaamista?

Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Tarkistan aiemmat rikosilmoitukset
- Tarkistan muut rekisterit
- Kysyn asianomistajan kokemuksen aiemmasta lähisuhdeväkivallasta
- Kysyn epäillyn kokemuksen aiemmasta lähisuhdeväkivallasta
- Jokin muu tapa, mikä?

13. Kysytkö osapuolten halukkuuden lähisuhdeväkivallan sovitteluun pohtiessasi sovittelualoitteen tekemistä heitä koskevassa rikoksessa?

- Kyllä
- En
- Joskus
- En osaa sanoa

14. Ohjaatko lähisuhdeväkivallan osapuolia jatko- ja tukipalveluihin?

Perustele vastauksesi vastausvaihtoehdon perässä olevaan laatikkoon.

- Kyllä
- En

15. Jos ohjaat osapuolia jatko- ja tukipalveluihin, mitkä ovat tavallisimpia tahoja?

Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Sosiaali- ja terveystyö
- Määrätyöryhmä
- Turvakoti
- Väkivaltaa kokeneelle suunnatut palvelut
- Väkivallan tekijälle suunnatut palvelut

Jokin muu, mikä/mitkä?

16. Arvioitko lähisuhdeväkivallan vakavuutta ja uusiutumisen riskiä pohtiessasi lähisuhdeväkivaltarikoksen lähettämistä sovitteluun?

Kyllä, millä menetelmällä?

En

En osaa sanoa

17. Odotatko tietoa sovittelusopimuksen täyttymisestä tehdessäsi päätöstä rikosprosessin jatkamisesta?

Perustele vastauksesi vastausvaihtoehdon perässä olevaan laatikkoon.

Kyllä

En

18. Oletko saanut koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisesta?

Kyllä

En

19. Koetko tarvitsevasi koulutusta lähisuhdeväkivaltaan liittyen

Voit valita useamman vaihtoehdon.

Lähisuhdeväkivallan ilmiöstä

Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksistä ja sovittelumenettelystä

Jostain muusta, mistä?

20. Tulisiko poliisin koulutukseen lisätä tietoa lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun ohjaamisesta?

Kyllä

Ei

21. Jos vastasit kysymykseen 20 kyllä, tulisiko lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvää koulutusta lisätä

- Peruskoulutukseen
- Jatkokoulutukseen
- Täydennyskoulutukseen

22. Onko poliisilla riittävän kattavat valtakunnalliset ohjeistukset lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun ohjaamisessa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

23. Onko poliisilaitoksellasi yhtenevät ohjeet ja käytännöt lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun ohjaamisessa?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

24. Miten tärkeänä näet poliisin työssäsi mahdollisuuden ohjata väkivaltarikoksia sovitteluun?

- Tarpeettomana
- En kovin tärkeänä
- En osaa sanoa
- Melko tärkeänä
- Erittäin tärkeänä

Avoimet kysymykset

25. Mitkä ovat mielestäsi lähisuhdeväkivallan sovittelun hyödyt ja/tai haitat?

26. Miten haluaisit muuttaa tai kehittää lähisuhdeväkivaltarikosten käsittelyä poliisissa?

27. Mitä muuta haluat sanoa?

Liite 2

Lähisuhdeväkivallan sovittelu - hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukainen selvitystyö

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa vuosille 2016—2019 on lähisuhdeväkivallan sovittelu huomioitu yhtenä toimenpiteenä seuraavasti:

Selvitetään, millaisin kriteerein naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan tapauksia ohjataan sovitteluun ja hyväksytään soviteltavaksi sekä miten sovitteluprosessi etenee. Selvityksen pohjalta ja kansainväliset velvoitteet huomioiden työryhmä arvioi ja selkiyttää sovitteluun ohjaamisen ja sovittelun ohjeistusta sekä arvioi mahdollista lainsäädännön muutostarvetta. (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016 – 2019.)

Sosiaali- ja terveysministeriö sai vastuulleen koordinoida hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukaista selvitystyötä ja pyysi rikosasioiden sovittelun neuvottelukuntaa nimeämään työryhmän selvityksen toteuttamiseksi.

Tällä kyselyllä työryhmä selvittää syyttäjien käytännöt ja kriteerit lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamisessa sovitteluun.

Lähisuhdeväkivallaksi katsotaan väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut tekijän aviopuolisoon tai entiseen aviopuolisoon, sisarukseen tai sukulaiseen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka henkilöön, joka asuu tai on asunut tekijän kanssa yhteistaloudessa tai on tai on ollut muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia hänelle läheinen. (Rikoslaki 20 luku, 16 §.)

Vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on kuitenkin oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta, 13 §.)

Kyselyn tulokset käsitellään luottamuksellisesti ja raportoidaan työryhmän väliraportissa syksyllä 2017 ja myöhemmin julkaistavassa loppuraportissa.

1. Vastaajan tiedot

Syyttäjänvirasto _____

Mies___ Nainen___

Toiminta syyttäjänä___ vuotta

2. Ohjaatko lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun?

Kyllä___

En___

Perustele vastauksesi _____

3. Arvioi kuinka monta lähisuhdeväkivaltarikosta ohjautuu syyteharkintaasi vuosittain?

Alle 10___

10—30___

30—50___

Yli 50___

4. Mitä lähisuhdeväkivaltarikoksia tyypillisesti ohjaat sovitteluun?

5. Tyypillisesti sovitteluun lähettämäsi lähisuhdeväkivaltarikokset liittyvät

Nykyisiin parisuhteisiin___

Päätyneisiin parisuhteisiin___

Sukulaisuussuhteisiin___

Muihin lähisuhteisiin, mihin _____

6. Millä perusteilla arvioit lähisuhdeväkivaltarikoksen soveltuvuutta sovitteluun?

Rikosnimike___

Rikoksesta epäillyn ilmaisema halukkuus sovitteluun___

Asianomistajan ilmaisema halukkuus sovitteluun___

Molempien osapuolten ilmaisema halukkuus sovitteluun___

Rikoksen vakavuusaste___

Väkivallan uusimisriski___

Teon toistuvuus___

Rikoksen aiheuttamat vahingot___

Rikoksen erityispiirteet___

Osapuolten mahdollinen vallan epätasapaino___

Lähisuhteen jatkaminen rikoksen jälkeen___

Vähäinen näyttö___

Lisätiedon saaminen syyteharkinnan perusteisiin___

Todennäköisyys syyttämättä jättämisestä___

Sovitteluun lähettäminen on työkäytäntönä lähisuhdeväkivaltarikoksissa___

Jokin muu, mikä _____

7. Millä tavoin ennen sovitteluun ohjaamista selvität lähisuhdeväkivallan toistuvuutta?

Tarkistan sakko- ja rikosrekisteristä___

Tarkistan asian Sakari-järjestelmästä___

Jokin muu tapa, mikä?_____

8. Kysytkö osapuolten halukkuuden lähisuhdeväkivallan sovitteluun pohtiessasi sovittelualoitteen tekemistä heitä koskevassa rikoksessa?

Kyllä___

En___

Joskus___

En osaa sanoa___

9. Arvioitko rikoksen lähettämistä sovitteluun sen mukaan, että sovittelu ja sen lopputulos voisivat vaikuttaa syyteharkintaasi?

Kyllä___

En___

Perustele vastauksesi_____

10. Teetkö yhteistyötä lähisuhdeväkivaltarikoksia koskevassa syyteharkinnassa jonkun/joidenkin seuraavien tahojen kanssa?

Poliisi___

Sosiaali- ja terveystyö___

Sovittelutoimisto___

Marak-työryhmä___

Turvakoti___

Väkivallan kokijalle suunnatut palvelut___

Väkivallan tekijälle suunnatut palvelut___

Jokin muu, mikä/mitkä?_____

11. Arvioitko lähisuhdeväkivallan vakavuutta ja uusiutumiskäytäntöä?

Kyllä___

Millä menetelmillä_____

En___

En osaa sanoa___

12. Odotatko syyteharkintaa tehdessäsi tietoa sovittelusopimuksen täyttymisestä?

Kyllä___

En___

Perustele vastauksesi_____

13. Onko virastossasi toimivilla syyttäjäillä yhtenevät käytännöt lähisuhdeväkivallan ohjaamisessa sovitteluun?

Kyllä___

Ei___

En osaa sanoa___

14. Onko syyttäjänvirastossasi ohjeistusta lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisen kriteereistä?

Kyllä___

Ei___

En osaa sanoa___

15. Tulisiko mielestäsi syyttäjälaitoksella olla valtakunnalliset ohjeet lähisuhdeväkivallan ohjaamisesta sovitteluun?

Kyllä___

Ei___

Perustele vastauksesi_____

16. Oletko saanut koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisen kriteereistä?

Kyllä___

Ei___

17. Koetko tarvitsevasi koulutusta?

Lähisuhdeväkivallan ilmiöstä___

Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksistä ja sovittelumenettelystä___

Jostain muusta, mistä?_____

18. Vaikuttaako sovittelun lopputulos syyteharkintaasi?

Kyllä___

Ei___

Perustele vastauksesi_____

19. Miten tärkeänä näet syyttäjän työssäsi mahdollisuuden ohjata lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun?

Tarpeettomana___ En kovin tärkeänä___ En osaa sanoa___ Melko tärkeänä___ Erittäin tärkeänä___

Avoimet kysymykset

Mitkä ovat mielestäsi lähisuhdeväkivallan sovittelun hyödyt/haitat?

Miten haluaisit muuttaa tai kehittää lähisuhdeväkivaltarikosten käsittelyä syyteharkinnassa?

Mitä muuta haluat sanoa?_____

**KIITOS
LÄHETÄ**

Liite 3: Poliisin ja syyttäjien kyselyjen sekä sovittelutoimistojen haastattelujen tulokset

Henrik Elonheimo & Aune Flinck

AINEISTO JA MENETELMÄT

Työryhmän työskentely käynnistyi marraskuussa 2016. Työryhmä kutsui tutkijaksi korkeakouluopiskelija Terhi Salorannan selvittämään sovittelupalveluntuottajien käytäntöjä. Hän sai luvan hyödyntää keräämäänsä aineistoa myös Jyväskylän avoimen yliopiston sosiaalityön opinnoissaan. Sovittelutoimistojen käytäntöjen selvittämisen menetelmäksi valittiin *teemahaastattelu*, koska sen avulla tavoitettiin sovitteluhenkilöstön kokemukset ja käytännöt sovitteluprosessin eri vaiheissa. Teemahaastattelu antoi tilaa vapaalle ja luontevalle keskustelulle sekä mahdollisuuden pyytää tarkennuksia vastauksiin.¹

Tutkija äänitti ja litteroi haastattelut. Hän analysoi haastatteluaineiston etsien teemoja, jotka nousivat esiin litteroiduista teksteistä. Analyysissä teemat muodostettiin deduktiivisesti siten, että ne vastasivat työryhmälle annetun selvitystyön tavoitteita ja kuvasivat sovittelun ammattihenkilöstön ja vapaaehtoissovittelijoiden koulutusta ja osaamista, lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluprosessin eri vaiheita ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Aineiston analyysissä hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jonka vaiheita kuvaavat aineiston pelkistäminen ja ryhmittely sekä johtopäätösten teko. Haastattelut toteutettiin joulukuun 2016 ja helmikuun 2017 välisenä aikana. Yhteensä haastateltiin 19 sovittelun ammattihenkilöä 17 sovittelun toimialueella (kaikki paitsi Ahvenanmaa); aineisto koostuu yhteensä 17 litteroidusta haastattelusta. Haastateltaviksi valikoituivat ne, jotka kullakin toimialueella *vastasivat pääsääntöisesti lähisuhdeväkivallan sovittelusta tai olivat sen kanssa eniten tekemisissä.*

Poliiseille suunnattu *kysely* toteutettiin webropol-kyselynä touko-kesäkuussa 2017. Kysymykset laadittiin THL:n ja Poliisihallituksen yhteistyössä. Poliisihallitus lähetti kyselyn kaikille Suomen yhdentoista poliisilaitoksen sovittelun yhdyshenkilöille, jotka välittivät kyselyn edelleen niille poliiseille, jotka työssään voivat ohjata aloitteita sovitteluun. Kyselyn saaneiden määrä ei ole tiedossa, mutta vastauksia saatiin 57 kappaletta, ja ne edustivat kaikkia Suomen poliisilaitoksia. **Syyttäjille** suunnattu *kysely* toteutettiin webropol-kyselynä huhti-kesäkuussa 2017. Myös syyttäjien kysymykset laadittiin THL:n ja syyttäjälaitoksen yhteistyössä. Kysely lähetettiin 373 syyttäjälle. Valtakunnansyyttäjänvirasto vastasi kyselyn toteuttamisesta. Vastauksia saatiin yhteensä 72 syyttäjältä, 11 syyttäjänvirastosta. THL:n henkilökunta (Elonheimo ja Flinck) kävi läpi vastaukset ja ryhmitteli ne sisällöllisesti teemojen mukaan. Tuloksia ei käsitelty tilastollisesti.

¹ Haastatteluteemat olivat: 1) Miten lähisuhdeväkivallan sovittelun palvelu- ja asiakasprosessi etenee toimistossanne? 2) Miten ja minkälaisia menetelmiä ja työvälineitä hyödyntäen arvioitte sovittelun edellytysten täyttyvän lähisuhdeväkivaltaa soviteltaessa? 3) Asiakkaan ohjaaminen tuki- ja jatkopalveluihin; Miten yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tehdään ja miten asiakkaan ohjaus tuki- ja jatkopalveluiden piiriin toteutuu ja toimii?

TULOKSET

Sovittelutoimistojen käytännöt haastattelujen perusteella

Sovittelun ammattihenkilöstön koulutus ja tehtäväkuvat

Haastattelujen yhteydessä kerättiin tietoa henkilöstön koulutuksesta ja hyödylliseksi koetusta lisäkoulutuksesta. Sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöön kuuluu kullakin toimialueella sovittelun vastuhenkilö tai sovittelujohtaja, ja toimialueen laajuudesta riippuen yksi tai useampi sovittelunohjaaja, ja lisäksi kokopäiväinen tai osa-aikainen toimistos sihteeri. Kahdella toimialueella ammattihenkilöstöön kuului myös oma sosiaalityöntekijä (sosiaalityöntekijän ja erityissosiaalityöntekijän nimikkeillä). Sovittelutoiminnan **vastuhenkilöiden** koulutustausta oli ylempi tai alempi korkeakoulututkinto, ammattikorkeakoulututkinto tai terapeuttikoulutus. **Sovittelunohjaajien** tehtävissä työskenteli pääsääntöisesti ammattikorkeakoulututkinnon ja muutamia ammattitutkinnon (nuoriso-ohjaaja) ja opistoasteisen tutkinnon (sosiaalikasvattaja) suorittaneita. Sovittelunohjaajat olivat koulutukseltaan sosionomeja, sairaanhoitajia, terveydenhoitajia, yhteisöpedagogeja, tradenomeja (kuten oikeustradenomi) ja poliiseja. Työyhteisöissä *moniammatillisuus* koettiin vahvuutena. Lisäksi sovitteluhenkilöstöllä oli muutakin työtä tukevaa ja erityisesti lähisuhdeväkivallan sovitteluun erikoistavaa koulutusta. Lähisuhdeväkivallan sovitteluja ohjaavat sovittelunohjaajat olivat pääsääntöisesti suorittaneet THL:n lähisuhdeväkivallan sovittelun erikoistumiskoulutuksen (poikkeuksena tilanteet, joissa vakituisen työntekijän korvasi lyhytaikainen sijainen). Tärkeäksi koettiin lähisuhdeväkivallan ilmiöön ja puheeksi ottoon perehdyttävä lisäkoulutus, jota muutama työntekijä oli hankkinut kouluttautumalla lähisuhdeväkivallan avainkouluttajaksi. Lisäksi joillakin toimialueilla oli ollut kattavammin tarjolla lähisuhdeväkivallan ilmiöön liittyvää koulutusta. Hyödyllisenä lisäkoulutuksena koettiin myös johtamisen erikoistumisopinnot, lastensuojelun edunvalvojakoulutus sekä kriisityön, hallinto- ja valtiotieteiden, restoratiivisen oikeuden, rikos- ja prosessioikeuden ja psykologian opinnot.

Sosiaalityöntekijöiden ja erityissosiaalityöntekijöiden työnkuvaan kuului erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelujen ohjaaminen sekä konsultointiapu lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä asioissa oman työyhteisön jäsenille. Niissä toimistoissa, joissa sosiaalityöntekijät kuuluivat osaksi työyhteisöä, oli muihin verrattuna paremmat resurssit kohdata väkivallan osapuolia ja tarkastella asiakkaiden tilannetta kokonaisvaltaisemmin sosiaalityön näkökulmasta. Yhden sovittelutoimiston alueella sosiaalityöntekijä tapasi kaikki lähisuhdeväkivallan osapuolet säännönmukaisesti osana prosessia, ja toisella alueella sosiaalityöntekijä tapasi erityisen tuen tarpeessa olevat osapuolet². Sosiaalityöntekijän asiakkaalle tarjoama tuki ilmeni haastatteluissa *konkreettisempana* kuin sovittelunohjaajan tuki: tarvittaessa sosiaalityöntekijällä oli mahdollisuus esimerkiksi saattaa asiakasta sosiaalipalvelujen piiriin, turvakotiin tai päihdekatkolle tai auttaa koditonta saamaan asunnon.

Vapaaehtoissovittelijoiden koulutustausta ja osaaminen

THL:n luoman hyvän käytännön mukaisesti lähisuhdeväkivaltaa saavat sovitella vain sellaiset vapaaehtoiset, joilla on riittävä sovittelukokemus ja jotka ovat suorittaneet erikoistumiskoulutuksen. Haastattelut osoittivat, että sovittelutoimistoissa tämä vaatimus *otettiin vakavasti*, ja ongelmatilanteissa, esimerkiksi lähisuhdeväkivaltasovittelijoiden riittämättömän määrän vuoksi, sovittelun *ammattihenkilöstö* otti sovittelualoitteita itselleen hoidettavaksi.

Sovittelutoimistoissa arvostettiin lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden osaamista ja sovittelutaitoa. Vapaaehtoissovittelijoilla oli usein *sosiaali- tai terveysalan koulutus* tai paljon elämäkokemusta ja näköalaa

² Sovittelulaki ei rajaa sovittelun ulkopuolelle erityisen tuen tarpeessa olevia. Tähän liittyen sovittelulaki säättää ainostaan, että soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve (3§).

kohdata lähisuhdeväkivallan osapuolia. Sosiaali- tai terveysalan tutkinnon nähtiin tuovan erityistä taitoa kohdata väkivallan osapuolia sekä tietämystä ilmiön monisäikeisyydestä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoille tarjottiin vapaaehtoistyön tukena *teemakoulutusiltoja* ja *työohjauksellisia ryhmätapaamisia*, joissa oli mahdollista jakaa muiden kanssa kokemuksia sovittelutilanteista. Heidän osaamistaan pyrittiin vahvistamaan myös toteuttamalla alueellisia vierailuja *yhteistyöverkostojen* toimipisteisiin tai siten, että yhteistyötahoja kutsuttiin kertomaan toiminnastaan.

Vapaaehtoissovittelijan ja sovittelunohjaajan roolit sovitteluprosessissa herättivät keskustelua. Vastuu sovittelun *edellytysten* selvittämisestä sekä sopimusten seurannasta koettiin olevan sovittelunohjaajilla. Kuitenkin myös vapaaehtoissovittelijalta vaadittiin herkkyyttä tunnistaa seikkoja, jotka saattavat estää sovittelun jatkamisen, kuten osapuolten välinen mahdollinen vallan epätasapaino tai sovitteluprosessin aikana uusiutuva väkivalta.

Ammattilaiset sovittelun ohjaajina ja sovittelijoina

Sovittelunohjaajan mahdollisuus osallistua sovitteluun vapaaehtoissovittelijan työparina koettiin tärkeänä erityisesti sovittelujen ohjaamisen näkökulmasta. Sovittelunohjaajien toimiminen itse sovittelijoina vaihteli toimistoittain, mutta *enemmistö heistä sovitteli aktiivisesti myös itse*, ja pääsääntöisesti heillä oli sovitteluja työn alla, kun haastatteluja tehtiin. Yhdessä sovittelutoimistossa sovittelunohjaajat sovittelivat kuitenkin vain keskimäärin yhden jutun vuodessa. Tällä toimialueella henkilöstö koki, että *vapaaehtoissovittelijat osasivat sovittaa paremmin kuin ammattihenkilöt*, joilla vapautui resursseja keskittyä enemmän sovitteluedellytysten selvittämiseen, vapaaehtoisten työn ohjaamiseen sekä verkostoyhteistyöhön.

Yhdessä sovittelutoimistossa ohjaajien ei ollut mahdollista itse sovittaa vähäisten henkilöstöresurssien vuoksi; he olivat mukana sovitteluissa vain erityisen haastavia tapauksia. Nämä tilanteet liittyivät huoleen väkivallan toistumisesta, osapuolten valtasuhteista tai akuutista mielenterveys- tai päihdeongelmasta. Lisäksi laajoilla toimialueilla sovittelunohjaajat sovittelivat itse, koska vapaaehtoissovittelijoita ei ollut riittävästi tai välimatkat koettiin heille kohtuuttomiksi.

Käytännöt vaihtelivat myös sen suhteen, miten lähisuhdeväkivallan sovittelujen ohjaus oli organisoitu toimiston sisällä. Oli toimistoja, joissa *kaikki* sovittelunohjaajat käsittelivät lähisuhdeväkivaltaan liittyviä aloitteita ja alueita, joissa lähisuhdeväkivalta-aloitteet ohjattiin vain *tietyille* sovittelunohjaajille.

Toimistojen käytäntöihin toi eroja myös se, että joissakin toimistoissa oli vastaavan työntekijän lisäksi vain yksi sovittelunohjaaja, kun taas toisilla alueilla ohjaajia ja muuta henkilöstöä oli useita. Sovittelutoimistoissa nähtiin tärkeänä, että lähisuhdeväkivallan sovitteluja ohjaava ammattilainen oli itse käynyt valtakunnallisen lähisuhdeväkivallan sovittelun erikoistumiskoulutuksen. Sovittelunohjaajan työn painopisteenä nähtiin vapaaehtoistyön koordinointi ja sovitteluprosessien ohjaaminen. Vapaaehtoiset voivat missä vaiheessa sovitteluprosessia tahansa kääntyä sovittelunohjaajan puoleen mieltään askarruttavissa asioissa.

Sovittelualoitteiden ohjautuminen sovittelutoimistoon ja lähisuhdeväkivallan tilastointi

Kuten laki edellyttää, lähisuhdeväkivaltaa otettiin soviteltavaksi vain poliisin tai syyttäjän aloitteesta. Kyselyjä sovittelumahdollisuudesta tuli kuitenkin joskus myös *suoraan rikoksen osapuolilta*; tällöin heitä ohjattiin rikosilmoituksen tekoon.

Alueiden välillä oli vaihtelua siinä, missä vaiheessa esitutkintaprosessia rikos ohjattiin soviteltavaksi: Yhdellä alueella sovittelualoitteita ohjautui soviteltavaksi niin, että aikaa tapahtuneesta oli kulunut vasta muutama päivä. Vastaavasti sovitteluun ohjautui aloitteita myös niin, että tapahtuneesta oli saattanut kulua yli vuosikin. Sovittelualoitteita otettiin vastaan sekä tutkintailmoituksella että valmiiksi tutkittuina. Jos asia saapuu

tutkintailmoituksella, ei poliisi ole suorittanut vielä kuulusteluja. Kun poliisi ohjaa rikoksen soviteltavaksi valmiiksi tutkittuna, tapaus joko etenee samanaikaisesti syyteharkintaan tai jää poliisille odottamaan sovittelun lopputulosta.

Sovitteluhenkilöstö arvioi lähisuhdeväkivaltaa ohjautuvan sovitteluun enemmän kuin tilastoista näkyy. Haastateltavat toivat esiin, että lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevissa *tilastoissa näkyy vain fyysinen, osapuolen henkeen ja terveyteen kohdistuva väkivalta*, mutta käytännössä sovitteluun ohjautui muitakin lähisuhteissa tapahtuneita rikoksia (nimikkeinä esim. varkaus, vahingonteko, kotirauhan rikkominen, lähestymiskiellon rikkominen, laiton uhkaus, kunnianloukkaus, petos, kavallus, seksuaalinen häirintä), *joita sovittellaan lähisuhdeväkivallan kaavalla* (eli esimerkiksi kartoitetaan sovittelun edellytyksiä erityisen tarkasti ja sovittelijat ovat erikoistuneet lähisuhdeväkivallan sovitteluun). Lähisuhdeväkivallan eri muotoja tunnistettiin sovittelutoimistoissa hyvin, ja fyysisen väkivallan lisäksi soviteltiin henkistä, taloudellista ja seksuaalista väkivaltaa sisältäviä aloitteita. Muutama haastateltava arvioi, että lähisuhdeväkivallan sovitteluiksi jää tilastoimatta 10-25 % aloitteista.

Osapuolten väliset suhteet ja lapsen asema lähisuhdeväkivallan sovittelussa

Lähisuhdeväkivallan sovittelussa osapuolten suhteet ovat moninaisia. Osapuolina saattavat olla pariskunnat, sisarukset, vanhemmat ja heidän lapsensa tai muut sukulaiset. Osapuolet voivat olla niin aikuisia kuin alaikäisiäkin. Pariskunnat saattavat olla vasta vähän aikaa seurustelleita tai pitkäaikaisia aviopareja, ja kaikkea siltä väliltä. On ollut esimerkiksi tilanteita, joissa alaikäinen on pahoinpidellyt vanhempansa, molemmat toisiaan tai esimerkiksi isäpuoli puolisonsa lapsen. Parisuhteen osapuolet voivat olla myös samaa sukupuolta. Poliisin tutkinnassa usein molemmat pariskunnan osapuolet ovat *sekä epäiltyinä että asianomistajan asemassa*. Haastatteluista kävi ilmi myös, että *yhtäläillä naiset ja miehet* ovat olleet epäiltyinä lähisuhteessa tapahtuneista väkivaltarikoksista.

Lasten näkökulmaa pyritään tuomaan sovittelussa esille ottamalla osapuolten kanssa lapset puheeksi. Haastattelujen mukaan sovittelunohjaajat tekevät yhteistyötä lastensuojelun kanssa, ja kokemukset siitä ovat myönteisiä. Yhteistyötä lastensuojelun kanssa kuvattiin ehdottomaksi, kun perheeseen kuuluu lapsia tai kun osallisena on alaikäinen. Tapauksissa, joissa epäiltyinä ovat lapsi tai nuori ja hänen vanhempansa, väkivallan raja on voinut ylittyä puolin ja toisin, kun tunteet ovat kuumentuneet. Jos sovittelussa on kyse vanhemman ja lapsen välisestä väkivallasta, lastensuojeluviranomaiset ja lapsen edunvalvoja ovat keskeisiä yhteistyökumppaneita, jotka valvovat lapsen edun toteutumista. Yhteistyö lastensuojelun kanssa ei kuitenkaan noussut kaikissa haastatteluissa esille. Edunvalvojen osalta mainittiin, että he ovat olleet sovitteluissa mukana ja suhtautuneet sovitteluun hyvinkin myönteisesti. Poliisin lähettämässä asioissa on jo valmiina edunvalvojan tiedot.

Jos tutkintamateriaalista selviää, että perheessä on lapsia, sovittelualoitteita tarkastellessa pyritään tarkistamaan, onko poliisi jo tehnyt asiassa *lastensuojeluilmoituksen*. Sovittelunohjaajat voivat puhelimitse varmistaa asian, mikäli siitä ei ole mainintaa poliisin asiakirjoissa. Lastensuojeluasioissa sovittelutoimistot konsultoivat usein myös poliisin sosiaalityöntekijää tai esimerkiksi paikallista ankkuritiimiä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessin vaiheet

Sovitteluedellytysten selvittäminen

Haastattelujen mukaan sovittelun edellytysten arviointi on monivaiheista ja siihen kiinnitetään erityistä huomiota. Käytännöt edellytysten arvioinnissa kuitenkin jossain määrin vaihtelivat eri toimistojen ja sovittelunohjaajien välillä. Haastateltavat toivoivat, että käytännöt olisivat yhtenäisemmät ja ohjeistukset selkeämmät. Joillakin toimialueilla oli luotu yhtenäisiä toimintatapoja edellytysten selvittämiseksi. Toisaalta haastateltavat kertoivat, että

edellytyksiä arvioitaessa kiinnitetään *joka tapauksessa huomio samoihin asioihin* (joita on nostettu esiin sovittelulaisissa ja lakivaliokunnan mietinnössä).

Edellytysten arviointiin osallistuu eri vaiheissa poliiseja, syyttäjiä, sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöä ja vapaaehtoissovittelijoita. Haastatellut pitivät sovittelun edellytysten arvioimiseksi tärkeänä, että *poliisi* tarkastaa osapuolten aikaisemman rikoshistorian; sovittelutoimistoissa ollaan sen varassa, mitä osapuolet itse kertovat. Sovittelutoimistot eivät automaattisesti tarkistaneet osapuolten rikoshistoriaa poliisilta eikä niissä myöskään nähdä, ovatko osapuolet osallistuneet sovitteluihin toisella toimialueella. Tärkeänä pidettiin, että myös poliisi tunnistaa sovittelun edellytykset.

Kun sovitteluhenkilöstö ja vapaaehtoissovittelijat arvioivat sovittelun edellytyksiä, he kartoittavat erityisesti osapuolten *toimintakykyä ja voimavaroja*. Akuutti mielenterveys- tai päihdeongelma saattaa olla este sovittelulle. Lisäksi kiinnitetään erityistä huomiota osapuolten valtasuhteeseen, tekijän kykyyn ottaa vastuuta teostaan, että sovitteluun osallistuminen on varmasti vapaaehtoista ja että väkivalta ei ole toistuvaa. Osapuolille pyritään takaamaan riittävästi aikaa kertoa kokemuksistaan ja pohtia suostumustaan sovitteluun.

Yleensä toimiston vastuhenkilö jakoi lähisuhdeväkivaltaa sisältävät aloitteet sovittelunohjaajille. Sovittelualoitteita käsiteltiin usein yhdessä toimiston henkilöstön kesken. Tiimin tuki koettiin tärkeäksi varsinkin silloin, kun päätöksenteko oli vaikeaa. Epäselvissä tilanteissa päätettiin yhdessä, miten edetään.

THL on suositellut, että sovittelutoimistot ottaisivat käyttöön Varsinais-Suomen toimialueella kehitetyn *lomakkeen* edellytysten arvioinnin tueksi. Lomakkeen on kehittänyt opinnäytetyönsä osana sovittelunohjaaja Daniela Sundell. Kentällä lomake on nimetty *"Danielan lomakkeeksi"*. Haastatteluissa selvisi, että lomaketta käytetään alle kymmenellä toimialueella joko systemaattisesti tai osittain. Muutamalta toimialueelta ilmoitettiin, ettei ole ollut aikaa perehtyä lomakkeen käyttöön, mutta että oli suunnitelmia sen käyttöönottamiseksi. Niillä alueilla, joilla lomake oli systemaattisemmin käytössä, se koettiin tärkeäksi sovittelunohjaajan työvälineeksi. Myös sovittelijoilta oli tullut positiivista palautetta lomakkeen käytöstä, ja se oli tuonut rakennetta sovittelunohjaajien ja sovittelijoiden väliseen työskentelyyn. Muutamalla alueella lomake koettiin kuitenkin kankeaksi ja toivottiin, että sitä edelleen kehitettäisiin.

Helsingin sovittelunohjaajat olivat paneutuneet erityisesti siihen, miten lähisuhdeväkivallan osapuolia lähestytään ja miten asia otetaan puheeksi. Käytännön kokemuksia oli jaettu kollegoiden kanssa, ja niiden pohjalta oli luotu lista hyvistä kysymyksistä, joiden avulla keskustelussa osapuolten kanssa päästään ongelmien ytimeen ja kartoittamaan heidän todellisia tarpeitaan.

Erityiseksi haasteeksi sovittelun edellytysten selvittämisessä koettiin **toistuvan väkivallan määritelmä**. Haastatteluissa ilmeni, että väkivallan toistuvuus oli sovittelun kieltämisen tai keskeyttämisen perusteena silloin, kun henkilöllä oli aikaisempaa rikoshistoriaa *poliisin tai syyttäjän tiedossa*, tai osapuolet olivat *yhdessä aiemmin osallistuneet sovitteluun samanlaisessa asiassa*, tai jos väkivalta toistui suhteessa *sovitteluprosessin aikana*. Käytännön tilanteet olivat kuitenkin moninaisia ja vaativat soveltamista ja kokonaistilanteen arviointia. Pääsääntö kuitenkin oli, että aiempi osapuolten välinen väkivalta ei ole esteenä sovittelulle, mikäli se ei täytä *parisuhdeterrorin* tunnuspiirteitä, ei ole poliisin tiedossa eivätkä osapuolet olleet aikaisemmin yhdessä olleet sovittelussa saman asian takia. Mikäli siis aiemmin sovittelussa ollut osapuoli tuli toistamiseen sovitteluun, mutta uuden vastapuolen kanssa, tämä ei ollut esteenä sovittelulle.

Sovitteluhenkilöstö kohtaa työssään sellaista toistuvaa väkivaltaa, joka ei ole tullut vielä viranomaisten tietoon. Haastateltavat näkivät tärkeäksi, että osapuolilla on mahdollisuus keskustella kohtaamastaan väkivallasta ja että heillä on mahdollisuus saada apua ja tukea väkivallan lopettamiseksi ja siitä toipumiseksi. Useassa haastattelussa

nousi esille, että osapuolten välinen aiempi väkivalta ja rikosprosessi tai sovittelu saattavat tulla esille *vasta sovitteluistunnossa* heidän itsensä kertomanaan. Näissä tilanteissa sovittelutoimistot selvittävät asiaa oikeusviranomaisten kanssa. Sovittelun edellytysten arviointi jatkuu koko sovitteluprosessin ajan. Vapaaehtoissovittelijoilta vaaditaan myös sovitteluprosessissa herkkyyttä tunnistaa niitä tekijöitä, jotka saattavat johtaa sovittelun keskeyttämiseen.

Sovittelua koskevat päätökset

Haastatteluissa keskusteltiin myös päätöksentekoon liittyvistä prosesseista. Mikäli sovittelun edellytysten arvioidaan täyttyvän, sovittelun vastuhenkilö tekee myönteisen päätöksen sovittelun aloittamisesta. Viime vuosina useat sovittelutoimistot ovat kehittäneet päätöksentekoon liittyvää prosessiaan. Nykyisin päätös sovittelun aloittamisesta tehdään heti sen jälkeen, kun sovittelun edellytykset on selvitetty, kun taas aikaisemmin myönteinen päätös tehtiin vasta erillistapaamisten jälkeen, ennen yhteistapaamista. Vanha käytäntö oli kuitenkin monella alueella nähty ongelmallisena asiakkaiden oikeusturvan ja sovittelijoiden toimivaltuuksien näkökulmasta. Yksi alueista noudatti kuitenkin edelleen vanhaa käytäntöä.

Myönteisen päätöksen lisäksi sovittelutoimistoilla on käytössään sekä sovittelun keskeyttävä että kieltävä päätös, elleivät sovittelun edellytykset täyty. *Kielteisen* päätöksen perusteena on usein se, että osapuoli on peruuttanut suostumuksensa ennen kuin sovittelua on ehditty käynnistää. Perusteena kielteiselle päätökselle saattaa olla myös se, että osapuolia ei tavoiteta, tekijä ei ota vastuuta, osapuolen toimintakyky on merkittävästi heikentynyt, henkilöstölle nousee huoli osapuolten välisestä valtasuhteesta tai sovittelun osapuoli kertoo pelkäävänsä tai tulevaisuutta painostettuna. Perusteena kielteiselle päätökselle on myös se, että osapuolten välinen väkivalta on parisuhdeterrorin kaltaista tai osapuolten välistä väkivaltaa on jo aikaisemmin soviteltu. Sovitteluprosessin *keskeyttämisestä* on kyse silloin, kun sovitteluprosessi on käynnistetty, mutta sen edessä ilmenee, että sovittelun edellytykset eivät enää täyty. Sovitteluprosessi keskeytetään esimerkiksi, kun osapuoli niin toivoo ja peruuttaa suostumuksensa. Sovittelu keskeyttäminen saattaa tulla kyseeseen myös silloin, kun henkilöstöllä herää huoli väkivallan toistumisesta prosessin aikana tai osapuolten vääristyneestä valtasuhteesta, kun tekijä ei ota vastuuta teostaan tai vähättelee käyttämänsä väkivaltaa, tai kun osapuoli kertoo pelkäävänsä tai tulevaisuutta painostettuna. Useammalta toimialueelta kerrottiin, että sovitteluja joudutaan kuitenkin keskeyttämään vain harvoin.

Sovittelutoimistot lähettävät päätökset kirjallisesti tiedoksi asiakkaille. Joskus päätökseen kirjattavien perusteiden muotoilua joudutaan miettimään asiakkaan turvallisuuden näkökulmasta, esimerkiksi jos tapauksessa ilmenee uhkailua.

Yhteydenotto sovittelun osapuoliin ja suostumuksen varmistaminen

Osapuolten suostumusta sovitteluun tiedustellaan prosessin eri vaiheissa. Aloitteen saapuessa sovittelutoimistoon poliisi on jo tiedustellut osapuolilta suostumusta sovittelun käynnistämiseen. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että aloitteen saapumisen jälkeen osapuolelle jää riittävästi aikaa pohtia suostumustaan. Suostumus varmistetaan eri vaiheissa prosessia, alkuun puhelimitse ja sen jälkeen erillistapaamisissa.

Sovitteluhenkilöstön mukaan osapuolia tavoitettaessa on hyvä ottaa huomioon tiettyjä seikkoja, jotta voidaan varmistaa sovittelun edellytykset. Sovittelun henkilöstö lähestyy osapuolia ensin yleensä puhelimitse. Puhelinkontaktin lisäksi osapuolille postitetaan kirjallista materiaalia, kuten sovittelun valtakunnallinen esite ja tietoa käytännön asioista, sekä joillakin toimialueilla erilaisten tukipalvelujen yhteystietoja. Ensikontaktin ottaminen puhelimitse nähtiin parempana kuin kirjeen lähettäminen. Hyvänä käytäntönä nähtiin myös se, että ensin otetaan yhteyttä uhuriin. Ensimmäisessä puhelussa kartoitetaan osapuolen voimavaroja, kokonaistilannetta ja näkemystä tapahtuneesta. Jos osapuolten tilanteesta herää erityistä huolta, sovittelutoimiston henkilökunta tapaa osapuolet ennen sovittelun käynnistämistä, jolloin kokonaistilannetta voidaan kartoittaa tarkemmin.

Erillistapaamisista yhteistapaamisiin

Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessiin kuuluu, että osapuolia tavataan erillistapaamisissa ennen yhteistä sovittelustuntoa. Haastatellut pitivät tärkeänä, että erillistapaamiset järjestetään osapuolille eri päivinä ja annetaan ajan kuluu ennen yhteistä tapaamista. Näin haluttiin varmistua siitä, että osapuolilla on riittävästi aikaa miettiä tilannettaan ja suostumustaan. Haastateltavat kertoivat, että erillistapaamisten ja yhteistapaamisten välissä kului pääsääntöisesti 1-2 viikkoa.

Sovittelunohjaaja toimii vapaaehtoissovittelijoiden tukena sovitteluprosessin aikana. Sovittelunohjaaja pitää sovittelijoihin yhteyttä erillistapaamisvaiheessa, ja ennen mahdollista yhteistapaamista asia käydään vielä yhdessä läpi. Haastattelujen mukaan sovittelijoilla ei ole lupa edetä yhteistapaamiseen ennen kuin tilanne on käyty läpi sovittelunohjaajan kanssa.

Sekä erillis- että yhteistapaamisia voidaan järjestää useampia. Pääsääntöisesti raja vedettiin kuitenkin muutamaan tapaamiseen, ja tarvittaessa osapuolet jatkoivat asian käsittelyä jatkotuen piirissä. Suurin osa haastatelluista painotti, että eri vaiheissa ei tullut kiirehtiä, vaan prosessille pitää antaa aikaa. Koko prosessia aloitteen saapumisesta yhteistapaamisen järjestämiseen arvioitiin kestoltaan vähintään 25 päivän mittaiseksi.

Sovittelusopimus ja sen täyttymisen seuranta

Haastateltavat kertoivat yhtenevästi, että lähisuhdeväkivallan sovittelussa laaditussa sopimuksessa on vain harvoin kyse rahakorvauksesta. Enimmäkseen osapuolet haluavat sopia käyttäytymiseen liittyvistä asioista. Tällaisista sopimuksista käytetään nimeä *käyttäytymissopimus*. Niissä osapuolet saattavat sopia paitsi väkivaltaisen käytöksen lopettamisesta, myös hoitoon hakeutumisesta tai parisuhdeterapiaan sitoutumisesta.

Sovittelusopimusten seurantakäytännöt vaihtelivat alueittain. Osalla alueista suurin osa lähisuhdeväkivallan sovitteluista jäi seurantaan; joillakin alueilla seuranta tehtiin harvemmin. Käytännössä seuranta toteutetaan niin, että sovittelutoimiston henkilökunta tiedustelee osapuolilta seuranta-ajan päättyessä puhelimitse, onko sopimukseen kirjatuista asioista pidetty kiinni.

Sovittelusopimusten seurannasta vastaa pääasiassa sovittelutoimistojen ammattihenkilöstö, mutta muutamalla alueella myös vapaaehtoissovittelijat hoitavat sen satunnaisesti. Haastateltavat kokivat, että joissakin tilanteissa vapaaehtoisten on luontevampaa olla yhteydessä asiakkaisiin, jotka ovat jo *henkilökohtaisesti tavanneet*. Sovittelunohjaajan vastuulla on kuitenkin näissäkin tilanteissa muistuttaa sovittelijoita seuranta-ajan päättymisestä ja yhteydenotosta. Sopimuksen seuranta-ajat vaihtelevat kuukaudesta puoleen vuoteen. Mikäli sopimuksissa on sovittu rahakorvauksesta, sovittelutoimisto seuraa, että se tulee maksetuksi. Useassa sovittelutoimistossa tarjottiin aina mahdollisuutta seurantasoiiton lisäksi myös seurantatapaamiseen. Haastateltavien kokemuksen mukaan osapuolet eivät useinkaan kuitenkaan koe tapaamista tarpeelliseksi.

Alle viisi haastateltavista kertoi, että poliisi ja syyttäjät odottavat aina sopimuksen seurannan päättymistä ennen kuin juttu etenee syyteharkintaan. Useimmilla toimialueilla oli sellainen käsitys, ettei poliisilla tai syyttäjällä ole mahdollisuutta odottaa seurannan päättymistä, vaan ratkaisu syytteen osalta saatetaan tehdä jo ennen sitä.

Yksi toimialue erottui edukseen seurantakäytäntöjen osalta. Siellä korostettiin, että seuranta-aika sisälsi tarpeen mukaan myös työskentelyä sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja vaati näin ollen sovitteluhenkilöstöltä tiiviimpää työskentelyä osapuolten kanssa. Seuranta-aika saattoi sisältää useampia tapaamisia osapuolten kanssa ja verkostoyhteistyötä osapuolten hoidon ja tuen järjestämiseksi. Kyseisellä toimialueella lähisuhdeväkivallan sovittelua koordinoi sosiaalityöntekijä.

Haastattelut osoittivat, että lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi noudattaa *pääpiirteittäin samaa kaavaa koko maassa*. Poikkeuksena THL:n suositusten mukaiseen lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessikaavioon on se, että sovittelusopimuksen seuranta ei ole kaikilla alueilla rutiininomaisesti käytössä.

Sovittelun yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja asiakkaiden ohjaaminen muihin palveluihin

Lähisuhdeväkivallan sovittelu sisältää tiivistä yhteistyötä palvelu- ja viranomaisverkoston kanssa, ja osapuolia ohjataan ja motivoidaan sovitteluprosessin eri vaiheissa tuki- ja muiden palveluiden piiriin. Haastateltavat kertoivat, että sovittelutyössä kartoitetaan aktiivisesti osapuolten tuen tarvetta ja heitä ohjataan palveluiden piiriin tarvittaessa jo ensikontaktista alkaen. Monella toimialueella lähetettiin jo ensimmäisen yhteydenottokirjeen mukana paikallisten auttajatahojen yhteystietoja. Mikäli sovittelun osalta tehdään kielteinen päätös, saavat osapuolet joka tapauksessa ohjausta ja neuvontaa saatavilla olevista palveluista.

Yhteistyö poliisi- ja syyttäjäviranomaisten kanssa sai sovittelutoimistoilta yleisesti kiitosta. Käytännöt lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisessa kuitenkin vaihtelivat eri puolilla Suomea. Eri toimialueilla oli luotu erilaisia hyväksi koettuja yhteistyökäytäntöjä. Joidenkin toimialueiden työntekijät työskentelivät osan työajastaan poliisilaitoksilla (joillakin laitoksilla samassa yhteydessä oli myös syyttäjänvirasto) tietynä ajankohtana, jolloin poliisi-, syyttäjä- ja sovittelutoimijoiden kohtaaminen mahdollisti konkreettisen tietojenvaihdon. Yhteistyö oli erityisen sujuvaa myös niillä alueilla, joilla poliisilaitoksella toimi moniammatillinen työryhmä, kuten ankkuritiimi. Haastatellut kokivat, että ankkuritiimeihin oli helppo olla yhteydessä erityisesti lastensuojeluun ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvissä asioissa.

Yhteistyö koettiin sujuvana erityisesti silloin, kun palvelut olivat saman katon alla tai sijaitsivat muuten lähellä. Samassa rakennuksessa toimiminen tarjosi hyvän mahdollisuuden saattaa asiakas konkreettisesti palvelujen äärelle ja tulla tutuksi muiden toimijoiden kanssa. Yhteistyökumppaneiden kanssa yhdessä sovitut yhteistyökäytännöt helpottivat asiakkaan ohjaamisessa oikean avun piiriin. Sovittelutoimistoissa oli positiivisia kokemuksia myös verkostoyhteistyöstä, jossa prosessiin kutsutaan väkivaltatyön asiantuntijoita. Myös tällöin osapuolen saattaminen oikean tuen piiriin oli sujuvaa.

Haasteellisinta auttaminen oli alueilla, joilla palvelutarjonta oli niukkaa tai jonotusajat tai etäisyydet palveluihin pitkät. Valtakunnallisten puhelin- ja internetpalveluiden laajeneminen koettiin erinomaisena. Alueilla, joissa välimatkat olivat erityisen hankalia, oli kehitetty verkkopalveluja, joiden kautta apua oli verkon kautta saatavilla joustavasti. Pääsääntöisesti haastateltavat kokivat, että *halutessaan asiakas sai kyllä apua itselleen*, ja yhä useammin osapuolet olivat jo sovitteluun tullessaan hakeneet ongelmiinsa apua.

Kaikenkaikkiaan yhteistyö eri toimijoiden kanssa sai kiitosta sovittelutoimistoilta. Haastateltavat nimesivät keskeisimpiä yhteistyökumppaneita, joita olivat poliisin ja syyttäjän lisäksi muun muassa Rikosuhripäivystys, Lyömätön linja, Jussityö, mielenterveys- ja päihdepalvelut, kriisityön keskuskeskukset, perheasioiden neuvottelukeskukset ja diakoniatyö, turvakotipalvelut, erilaiset väkivaltatyön yksiköt tai hankkeet, talous- ja velkaneuvonnan palvelut ja lastensuojelu.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että he saivat olla mukana paikallisissa väkivallan vastaisen työn verkostoissa. Monella paikkakunnalla toimi niin sanottu väkivaltatyön työryhmä, johon sovittelu oli useimmiten kutsuttu mukaan. Valtaosassa toimialueista verkostoyhteistyötä kuvattiin tiiviiksi ja toimivaksi, mutta joillakin alueilla yhteistyö oli vähäistä. Onnistuneen yhteistyön perustaksi koettiin erityisesti se, että palveluverkoston työntekijät tulivat tutuiksi ja heidän kanssaan oli mahdollista sopia yhteisistä käytännöistä. Monilla toimialueilla panostettiin yhteistyöhön vieraillemalla yhteistyötahojen toimipaikoissa ja kutsumalla yhteistyökumppaneita tutustumaan sovittelutoimintaan. Alle viidessä haastattelussa nousi esille huoli siitä, etteivät yhteistyökumppanit vielä tunne

sovittelupalvelua osana väkivaltatyön verkostoa. Yleisesti koettiin, että *tiedottaminen* sovittelutoiminnasta ja sovittelun käytännöistä oli tärkeää, ja sitä toivottiin enemmän myös valtakunnallisella tasolla.

Palveluihin hakeutumisen helpottamiseksi useimmat sovittelutoimistot olivat sopineet yhteistyökumppaneiden kanssa, että sovittelutoimisto välittää osapuolen suostumuksella näiden yhteystiedot auttajataholle, joka ottaa yhteyttä suoraan asiakkaaseen. Kokemukset vaihtelivat kuitenkin sen suhteen, miten asiakkaiden koettiin kiinnittyvän tukipalveluihin. Haastateltavista noin puolet kertoi, ettei heillä ole tietoa siitä, onko asiakas hakenut apua vai ei. Seuranta antoi sovittelutoimistoille kuitenkin mahdollisuuden tiedustella, oliko asiakas hakenut ja saanut apua.

Johtopäätöksiä haastatteluista

Sovittelun ammattilaisten ammattitaito on parhaiten käytössä silloin, kun se on kohdennettu sovittelun edellytysten ja osapuolten palvelutarpeen selvittämiseen ja näiden motivoimiseen ottamaan vastaan oikeanlaista tukea. Kun sovittelun edellytykset on asianmukaisesti selvitetty ja osapuolten palveluntarve tunnistettu, jää tilaa avoimelle ja korjaavalle keskustelulle sovitteluistunnossa.

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden profiili on vakuuttava. Sovittelun ammattihenkilöstö kertoi kautta linjan sellaisista lähisuhdeväkivallan vapaaehtoissovittelijoiden ominaisuuksista kuin ammattitaitoisuus, luotettavuus, rauhallisuus, herkkyys ja taito kuunnella, keskustella ja rajata keskustelua tarvittaessa. Monen sovittelijan taustalla vaikuttaakin kertynyt koulutus ja ammattitaito esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan tehtävistä.

Haastattelussa kuullut kertomukset paikallisella tasolla kehitetystä yhteistyöstä eri toimijoiden välillä osoittivat, että sovittelu on juurtunut osaksi väkivaltatyön kenttää ja että se tunnustetaan osaksi väkivaltatyön verkostoa. Palvelutarjonta vaihtelee kuitenkin alueittain. Laajoilla toimialueilla palvelujen saaminen voi jäädä kiinni välimatkasta ja *sovittelu jäädä ainoaksi interventioksi*. Kokemuksia sovittelukentällä kehitetyistä hyvistä toimintamalleista ja työvälineistä olisi hyvä kartoittaa tarkemmin, jotta niitä voisi yhtenäistää koko maahan.

Toistuvaakin väkivaltaa sovittellaan, mutta käytännöt vaihtelevat. Olennaista sovittelun edellytysten selvittämisprosessissa on varmistaa, että uhrilla on voimavaroja sovittella, kyse ei ole systemaattisesta *parisuhdeterroista* ja että tekijä tunnistaa toimineensa väärin ja tarvitsevansa apua väkivallan katkaisemiseksi. Sovitteluhenkilöstö korosti, että *uhrin asema sovittelussa on keskeinen*, vaikka molempien osapuolten tarpeet tunnistetaan.

Monen haastateltavan kanssa keskusteluun nousi se kritiikki, jota lähisuhdeväkivallan sovittelu on saanut osaksensa. Haastattelut osoittivat, että työntekijät ovat motivoituneita keskustelemaan käytännöistä ja kehittämään toimintaa kritiikistä ja jopa toiminnan lakkautusvaatimuksista huolimatta. Jatkuva kritiikkiä vastaan puolustautuminen ja vastakkainasettelu on kuitenkin käynyt *sovitteluhenkilöstölle raskaaksi*. Sovitteluhenkilöstö oli huolissaan siitä, että keskustelu lähisuhdeväkivallan sovittelusta on *ajautunut väärille urille*, ja toivoi, että voimavarat käytettäisiin lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämiseen.

Poliisien käytännöt kyselyn perusteella

Poliiseilta vastauksia saatiin 57 kappaletta. Vastaajista 28 edusti miehistöä, 14 alipäällystä ja 15 päällystä. Miehiä oli 36 ja naisia 21. Vastaajista 12 oli virkaiältään 16-20, 10 oli virka-iältään 26-30 vuotta, samoin 10 kuului virkaiältään ryhmään 0-5 vuotta ja 6-10 vuotta. 6 vastaajaa oli virkaiältään 31-35 vuotta. Vastauksia saatiin *kaikilta Suomen poliisilaitoksilta*.

Lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaaminen sovitteluun

Suurin osa poliiseista (50) kertoi lähettävänsä lähisuhdeväkivaltajuttuja sovitteluun; ainoastaan seitsemän ei lähetä. 21 poliisia arvioi, että sovitteluun lähetettyjen lähisuhdeväkivaltarikosten määrä kaikista heidän tutkittavakseen tulevista rikoksista oli alle 5 %, 20 vastaajan kohdalla määrä oli 5-20 %, ja 16 vastaajan kohdalla yli 20 %. Kaikki vastaajat ilmoittivat ohjaavansa sovitteluun tyypillisimmin *lieviä pahoinpitelyjä ja pahoinpitelyjä*. Lisäksi seitsemän vastaajaa ilmoitti ohjaavansa sovitteluun myös laittomia uhkauksia. Vahingonteko mainittiin kerran. Tyypillisesti sovitteluun lähetetyt lähisuhdeväkivaltarikokset liittyivät nykyisiin parisuhteisiin (51 mainintaa), päättäneisiin parisuhteisiin (26 mainintaa) tai sukulaissuhteisiin (9 mainintaa). Poliisit ohjasivat myös lasten, vanhempien ja sisarusten välisiin suhteisiin liittyvää väkivaltaa sovitteluun. 20 poliisia ilmoitti lähettävänsä lähisuhdeväkivaltarikoksen sovitteluun keskeneräisellä esitutkinnalla, 19 valmiilla esitutkinnalla ja 15 tutkintailmoituksella.

Osa vastaajista ilmoitti lähettävänsä lähisuhdeväkivaltarikokset sovitteluun *aina kun mahdollista*. Usean poliisin mukaan sovittelu on järkevä rikosentorjunnan ja uusien rikosten ehkäisyn väline. Vastauksissa ehdotettiin, että sovittelumahdollisuuden tulisi koskea kaikkia rikos- ja riita-asioita, ja sitä tulisi tarjota kaikille.

Tulosten mukaan poliisit ohjaavat sovitteluun tyypillisesti sellaisia lähisuhdeväkivaltarikostapauksia, jonka osapuolet ovat ensikertalaisia ja joissa väkivalta ei ole törkeää eikä toistuvaa. Poliisi lähettää sovitteluun myös rikoksia, joissa osapuolet ovat tasavertaisia, ja molemmat haluavat ja suostuvat sovitteluun, ja ylipäättään rikoksia, joissa poliisi arvioi sovittelun edellytysten täyttyvän. Yhtenä perusteluna voi olla myös se, että tekijä on hakenut apua tai että väkivalta on ollut molemminpuolista. Muina kriteereinä sovitteluun lähettämiseksi oli, että sovittelu on uhrin tai molempien edun mukaista, asianomistajalla ei ole rangaistusvaatimusta, tai juttu voi päätyä kohtuusperustaiseen rajoittamiseen. Vastaaajien mukaan lähisuhdeväkivallan lähettäminen sovitteluun perustuu kokonaisvaltaiseen arvioon, jossa kokonaisuus ja koko perheen tilanne vaikuttavat päätökseen.

Useat kyselyyn vastanneet poliisit perustelivat sovitteluun lähettämistä sillä, että he ovat *saaneet sovittelusta hyviä kokemuksia*, he katsovat lähisuhdeväkivaltarikosten *sopivan hyvin sovitteluun*, ja sovittelu on heidän mielestään kestävä keino puuttua lähisuhdeväkivaltaan. Vastauksissa korostettiin mm. sitä, että sovittelussa ”pariskunnat saavat/joutuvat puhumaan ja oikeasti sopimaan asioista. Tämä on parempi vaihtoehto kuin kylmän viileästi esittää rajoitettavaksi juttuja vähäisenä.” Perusteluksi esitettiin myös, että käräjäoikeus ei aina ole lähisuhdeväkivaltaan paras vaihtoehto. Eräs poliisi korosti, että poliisin tehtävä ”ei ole rikkoa perheitä, vaan auttaa”, ja lisäsi, että ”sakon saaminen vuoden tai reilun päästä ei paranna kenenkään perheen tilannetta ja yhteiskunnan paheksuminen tulisi näkyä jollakin muulla tavalla”. Poliisit esittivätkin sovittelun kontrastina oikeusmenettelyn, jossa ei ole mahdollisuutta käsitellä teon syitä. Erään vastauksen mukaan sovittelu on ”ainoa taho, missä todella keskitytään siihen mitä on tapahtunut ja miksi ja miten toimitaan tästä eteenpäin.”

Vastauksissa mainittiin, että poliisit eivät lähetä sovitteluun *törkeitä* rikoksia, *lapsiin* kohdistuvia eivätkä *seksuaalirikosjuttuja*. Sovitteluun ei tietenkään ohjata myöskään niitä, jotka eivät siihen suostu. Jotkut poliisit perustelivat sitä, että eivät lähetä lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun sillä, että he jättivät päätöksen sovitteluun ohjaamisesta syyttäjälle.

Sovitteluun soveltuvuuden arviointi

Yleisimpiä poliisin mainitsemia perusteita päätöksenteolle, kun he arvioivat juttujen soveltuvuutta sovitteluun, olivat molempien osapuolten halukkuus sovitteluun (45 mainintaa), rikoksen vakavuusaste (36), rikosnimike (35), väkivallan uusimisriski (34), lähisuhteen jatkaminen rikoksen jälkeen (34) ja väkivallan toistuvuus (30 mainintaa). Kun kysyttiin, kysyvätkö poliisit osapuolten halukkuuden sovitteluun, kun he pohtivat sovittelualoitetta lähisuhdeväkivaltarikoksessa, 50 vastasi kyllä, 3 joskus, 3 ei, ja 1 ei osannut sanoa.

Avoimissa vastauksissa poliisit toivat esiin *vähimmän haitan periaatteen* tai *intuition* yhtenä sovitteluun soveltuvuuden arvioinnin perusteena. Lisäksi yhtenä perusteena mainittiin, että sovittelu antaa mahdollisuuden keskusteluun, aitoon sopimiseen, anteeksipyyttämiseen ja anteeksiantamiseen ulkopuolisten läsnäollessa. Perusteeksi mainittiin myös tapauksen kokonaisuuskäsitelmä ja perheen hyvinvointi, ja se, että *sovinto on tärkeämpää kuin rangaistus*. Myös tässä kohtaa muistutettiin rikosprosessin rajoittuneisuudesta: ”Erittäin usein jutussa on sana vastaan sana eli juttu ei välttämättä etene tuomioistuimeenkaan saakka. --- Monesti sovittelu on ainoa käsittely asiassa. Sovittelusopimukset ovat monesti olleet *upeaa luettavaa* tällaisissa tapauksissa, vaikka ”mitään ei ole tapahtunutkaan”.”

Tapana selvittää väkivallan *toistuvuutta* poliisit mainitsivat aikaisempien rikosilmoitusten tarkistamisen (54 mainintaa), uhrin kokemuksen kysymisen aikaisemmasta lähisuhdeväkivallasta (45 mainintaa), epäillyn kokemuksen kysymisen (27 mainintaa) sekä muiden rekistereiden tarkistamisen (25 mainintaa). Lisäksi mainittiin poliisin oma vaisto tai kysyminen työtovereilta tai se, että luotettiin siihen, että juttu kyllä palautuu sovittelusta, ellei se sinne sovellu.

Poliiseista 46 arvioi lähisuhdeväkivallan *vakavuutta ja uusimisriskiä* pohtiessaan sen lähettämistä sovitteluun, ja vain 4 ilmoitti, että ei arvioi. Arvioinnissa poliisit käyttivät apunaan esitutkinnan tuottamia tietoja, kuulusteluja, keskusteluja osapuolten kanssa ja rekisteritietoja aikaisemmista rikoksista sekä tekotavan, vammojen ja epäillyn asenteen arviointia. Lisäksi mainittiin, että poliisin keinovalikoimaan kuuluu *hiljaisen tiedon* käyttö ja ammatissa kertynyt *kokemus*. Poliisi myös konsultoi sosiaalitoimen henkilöstöä, jos tapaukseen liittyy lapsia.

Lähisuhdeväkivallan osapuolten ohjaaminen palveluihin

Yli puolet (n=45) vastanneista poliiseista ohjasi osapuolia jatko- ja tukipalveluihin. Palveluista mainittiin Rikosuhrinpäivystys, Lyömätön linja, Jussi-tyo, MARAK-työryhmä, turvakodit, päihdepalvelut, kriisikeskus, velkaneuvonta ja seurakunta. Ne, jotka ilmoittivat, että eivät ohjaa palveluihin (n=12), mainitsivat perusteluiksi, että palveluohjaus otetaan esille sovittelussa: *sovittelutoimistot ohjaavat jatkopalveluihin* eikä se kuulu poliisin toimenkuvaan. Syyksi siihen, että lähisuhdeväkivallan osapuolia ei ohjattu jatkopalveluihin, mainittiin myös se, että näillä ei välttämättä ole niihin halukkuutta. Palveluohjaus oli myös saattanut jäädä poliisissa vähälle huomiolle, ja toimintaa luvattiin tehostaa.

Odottaako poliisi sovittelun tulosta?

45 poliisia ilmoitti odottavansa tietoa sopimuksen täyttymisestä, kun he tekevät päätöksiä rikosprosessin jatkamisesta; 11 taas vastasi, että ei odota sovittelun tulosta. Avoimien vastausten mukaan juttu odottaa poliisissa siihen saakka, kunnes tieto sovittelun tuloksesta on saatu, koska sovittelun lopputulos vaikuttaa jatkotoimiin – onnistunut sovittelu voi päättää koko prosessin, ja ylipäänsä linjaukset on helpompi päättää, kun sovittelun lopputulos on selvillä. Juttu voidaan esittää myös rajoitettavaksi, jos sovinto on saavutettu ja uhri peruuttaa vaatimuksensa. Jos taas sovintoa ei ole saavutettu, juttu tutkitaan loppuun. Tutkinnanjohtaja päättää, jatketaanko rikosprosessia. Päätöksentekoa voidaan jäädä odottamaan myös siksi, että esitutkinta on helpompi sovittelun jälkeen. Odottamisen syynä voi olla myös se, että poliisi haluaa saada syyttäjälle tiedon ja ns. *valmiin paketin* sovittelusta ja sen onnistumisesta, sillä sovittelun tulos saattaa vaikuttaa myös syyttäjän ratkaisuihin ja jatkotoimiin. Sovittelun tuloksen odottaminen voi olla sovittu käytäntö tai yleinen linjaus. Tutkija voi siirtää virallisen syytteen alaisen rikoksen samanaikaisesti sekä syyttäjälle että sovitteluun tai jäädä odottamaan sovittelun tulosta, jos on kyse rajoitettavasta jutusta. Poliisit mainitsivat myös, että sovittelun tuloksen odottamisesta ei ole haittaa, ja että se helpottaa jutun käsittelyä seuraavissa portaissa.

Ne, jotka vastasivat, että *eivät* jää odottamaan sovittelun lopputulosta, kertoivat, että lähettävät aina lähisuhdeväkivaltajutut syyttäjän harkittavaksi eivätkä itse tee päätöksiä rikosprosessin jatkamisesta. Jotkut poliisit esittivät, että koska lähisuhdeväkivalta on virallisen syytteen alainen rikos, sellainen rikos tutkitaan aina ja

se menee syyttäjälle joka tapauksessa riippumatta sovittelusta. Mainittiin myös, että syyttäjä tekee lopullisen ratkaisun, ja asian käsittely saattaisi viivästyä kohtuuttomasti, jos poliisi odottaisi sovittelun tulosta. Aina ei ole aikaa eikä mahdollisuuksia jäädä odottamaan sovittelun lopputulosta. Vaikka myönteisen vastauksen antaneiden perusteluissa sovittelun lopputuloksen odottamista pidettiin sovittuna käytäntönä ja yleisenä linjauksena, kielteisen vastauksen antaneiden vastauksissa tuotiin esille, että sovittelun lopputuloksen odottaminen ei kuulu poliisin käytäntöihin.

Lähisuhdeväkivaltaan ja sen sovitteluun liittyvä koulutus

Vastanneista poliiseista 31 *oli saanut* koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisesta, kun taas 25 ei ollut saanut. Enemmistö (49) vastanneista oli sitä mieltä, että poliisin koulutukseen *tulisi lisätä* tietoa lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisesta; seitsemän mielestä ei tarvinnut. Niiden mielestä, jotka vastasivat myöntävästi, koulutusta tulisi lisätä peruskoulutukseen (30 mainintaa), täydennyskoulutukseen (29) ja jatkokoulutukseen (21).

Kun kysyttiin, kokivatko poliisit *tarvitsevansa* koulutusta lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä aiheista, lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksistä ja sovittelumenettelystä koki tarvitsevansa koulutusta 18 vastaajaa, lähisuhdeväkivallan ilmiöstä 12 vastaajaa, ja jostain muusta 7 vastaajaa. Muina tarpeellisina koulutusteemoina mainittiin jatko- ja tukipalvelut, auttamistahot ja psykologiset seikat. Osa vastaajista ei kokenut tarvitsevansa lainkaan koulutusta, osa taas toivotti tervetulleeksi kaiken asiaan liittyvän koulutuksen. Lisäksi toivottiin valtakunnallista *seminaaria*, jossa ennakoluulottomasti lähettäisiin hakemaan keinoja sovittelun laajentamiseksi.

Lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvät ohjeistukset

Kun kysyttiin, onko poliisilla riittävän kattavat *valtakunnalliset* ohjeet lähisuhdeväkivaltarikosten sovitteluun ohjaamisessa, kahdeksan vastasi myöntävästi, kymmenen kieltävästi ja 35 ei osannut sanoa. Kun kysyttiin, onko *omalla poliisiaitoksella* yhtenevät ohjeet ja käytännöt lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisen suhteen, 21 vastaajan mukaan oli, 13 vastaajan mielestä ei ollut, ja 23 ei osannut sanoa.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyödyt ja haitat

Kun poliiseilta kysyttiin, miten tärkeänä he näkivät työssään mahdollisuuden ohjata väkivaltarikoksia sovitteluun, piti 26 poliisia sitä erittäin tärkeänä, 25 melko tärkeänä ja vain viisi ei kovin tärkeänä. *Tarpeettomana ei lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisen mahdollisuutta pitänyt yksikään*. Poliisin mielipiteet sovittelun hyödyistä ja haitoista voidaan ryhmitellä sen mukaan, aiheutuvatko ne enemmänkin *osapuolille*, itse rikosprosessille vai onko kyse sovittelun *yleisistä* hyödyistä ja haitoista.

Osapuolten kannalta sovittelun *hyötyinä* poliisit näkevät, että siinä he joutuvat puhumaan väkivallan käytöstä, käsittelemään asioita ja kuulemaan ja ottamaan huomioon myös toisen osapuolen näkemyksen tapahtuneesta. Poliisien mukaan sovittelusta on suuri hyöty osapuolten välien selvittelyssä. Sovittelu voi tukea suhteen jatkamista ja ihmisten välisen ja perheen sisäisen sovun rakentamista, kun asiat *edes jollakin tasolla käydään läpi*. Sovittelu vähentää osapuolten välistä katkeruutta, ja parisuhde voi vastausten mukaan *saada uuden suunnan*. Sovittelussa osapuolet joutuvat purkamaan tilannettaan ja tuomaan esiin laajemmin parisuhdettaan ulkopuolisten läsnäollessa ja pohtimaan, haluavatko erota vai löytävätkö keinoja jatkaa yhdessä. Osapuolia hyödyttää, että sovittelussa asioita käsitellään ratkaisujen etsimisen, ei rankaisemisen näkökulmasta, vaikka uhkana onkin myös rankaisemisen mahdollisuus.

Useat poliisit toivat esiin, että sovittelu voi monessa lähisuhteessa olla *ainoa paikka*, jossa istutaan saman pöydän ääreen ja puhutaan väkivaltaongelmasta. Osapuolet voivat ehkä ensimmäistä kertaa keskustella rauhassa, koska paikalla on erotuomarina sovittelija. Ilman sovittelua asia voi *käytännössä jäädä kokonaan käsittelemättä*. Jollei

sovittelua olisi, väkivaltaiseen suhteeseen ei välttämättä tulisi *lainkaan yhteiskunnan väliintuloa*. Aniharva tapaus etenee tuomioon saakka.

Sovittelun hyötyinä mainittiin myös, että osapuolet saadaan tiedostamaan väkivaltakierteen katkaisemisen tärkeys ja heitä ohjataan tukipalveluihin. Taitava sovittelija voimaannuttaa uhria ja auttaa epäiltyä hakemaan apua rikoskierteen katkaisemiseksi. Osapuolia hyödyttää myös se, että sovittelussa asioita käsitellään *tunnetasolla*; he kohtaavat ja saavat kuulla toistensa kertomukset, jolloin päästään pureutumaan väkivallan syihin ja laukaiseviin tekijöihin. Sovittelussa epäilty joutuu kohtaamaan sen, *mitä hänen käyttäytymisensä on saanut aikaan*, mikä voi saada hänet muuttamaan käytöstään. Väkivallan syyt saattavat paremmin selvitä sellaisen tahon avustuksella, joka ei ole osallisena esitutkinnassa. Poliisit toivat myös esiin, että sovittelu aiheuttaa *vähemmän katkeruutta* kuin rikosoikeusprosessi, tukee koko perhettä, ja vastuu toteutuu, kun tekijä saadaan häpeämään tekoaan. Poliisien mukaan sovittelu mahdollistaa *varhaisen puuttumisen* ja toimii hyvin rikoskierteen katkaisemiseksi.

Poliisit suhteuttivat vastauksissaan sovittelun myös *oikeusprosessin todellisuuteen*. Oikeuskäsittelyn mainittiin olevan *kasvoton*. Mahdollisen sakon mainittiin olevan pois perheen taloudesta. Erään poliisin vastauksen mukaan ”pitkän oikeusprosessin jälkeen saatu sakko ei ratkaise kenenkään ongelmia”. Vastauksissa korostettiin myös sitä, että sovittelu mahdollistaa syvällisemmän asioiden käsittelyn kuin oikeusprosessi; sovittelu panee väkivallantekijän syvällisemmin miettimään toimintaansa, sen syitä ja seurauksia ja miten voisi parantaa käytöstään. Myös oikeusprosessin *hitaus* tuotiin esiin: ”käräjille pääsyä joutuu odottamaan vuoden tai yli ja silloin koko asia on yleensä jo sovittu tai melkein unohdettu”.

Poliisit toivat myös esiin, että sovittelu voi toimia myös tilanteissa, joissa on jo *aikaisemmin ollut väkivaltaa*. Joidenkin poliisien mukaan myös *toistuvaa* lähisuhdeväkivaltaa pitää voida sovittella, jos osapuolet niin haluavat. Poliisien mukaan voi olla ongelmallista, jos väkivallan uusijoita ei oteta sovitteluun, sillä *hekin voisivat hyötyä sovittelusta*. Jos väkivalta jatkuu sovittelun jälkeen, niin *sitten tiedetään, että sovittelua ei enää kokeilla*. Yhden vastauksen mukaan: ”teen osapuolille selväksi, että mikäli väkivalta toistuu, sovittelun polku on käytetty ja asia etenee toisella tavalla.”

Siinä missä sovittelun eduksi osapuolten kannalta mainittiin, että se on heille lievempi ja parempi tapa hoitaa asia kuin oikeudenkäynti, sovittelun *haittapuolena* esitettiin, että siinä ei tule rangaistusta, vaikka se voisi joissakin tapauksissa olla tarpeen. Tilanne voi joidenkin vastausten mukaan jatkua entisellään, jos tekijä ei joudu vastuuseen tai pääsee liian helpolla. Mahdollisena haittana mainittiin myös se, jos osapuolet eivät ole tasaveroisia, jos toinen on alisteisessa asemassa ja pelkää toista osapuolta; tällöin sovittelulle ei ole oikeita lähtökohtia. Vallankäyttö voi vaikuttaa siten, että uhri tyytyy sovitteluun epäillyn eduksi. Osapuolten motiivit voivat olla väärät, sovitteluun voidaan suhtautua pinnallisesti, sitä voidaan käyttää keinona välttää oikeuskäsittely, ja väkivalta voi uusiutua. Sovittelun vaarana nähtiin myös, että väkivaltaa kokeneen ääni ei tule kuulluksi, kun häntä kaltoinkohdellut ihminen on paikalla. Mainittiin myös, että kaikki sovittelussa käyneet eivät ole siitä hyötynet. Toisaalta useat poliisit toivat esiin, että eivät näe sovittelusta mitään haittoja, varsinkin jos sinne menevät jutut valitaan huolella.

Rikosprosessille koituvina *hyötyinä* poliisit näkivät sen, että sovittelu on oikeusprosessia kevyempi ja nopeampi menettely, joka *helpottaa tutkintaa* ja nopeuttaa asian loppuunsaattamista. Sovittelu voi vähentää poliisin työtä ja *helpottaa koko rikosprosessia*. Kun lähisuhdeväkivaltarikos menee usein syyttäjän harkintaan, on hyödyllistä, että asiaa on jo sovittelussa käsitelty ennen syyteharkintaa ja mahdollista oikeudenkäyntiä. Jos uhri sovittelussa luopuu vaatimuksistaan, esitutkinta voidaan rajoittaa ja asia voidaan selvittää ilman oikeusistuntoa, ja näin rikos ei rasita oikeusjärjestelmää, ja sovittelu koituu myös *yleiseksi hyödyksi*.

Rikosprosessin kannalta sovittelun *haittana* mainittiin se, että se ei välttämättä merkittävästi vähennä juttupaineita; virallisen syytteen alaisissa jutuissa on sovittelusta huolimatta tehtävä pöytäkirja, jos rajoitusmenettelyt eivät toimi. Haittana mainittiin myös, että jos sovittelu ei onnistu, jutut venyvät turhaan poliisin pöydällä. Poliisin voi myös olla vaikea tunnistaa sovitteluun motivoituneet henkilöt ja esimerkiksi narsistit ja se, milloin väkivalta on ollut toistuvaa.

Sovittelun *yleisinä hyötyinä* poliisit mainitsivat, että sovittelu on ehdottoman toimiva menettely, joka voi ehkäistä väkivaltaa ja katkaista rikoskierteen. Osa poliiseista oli vakuuttuneita siitä, että sovittelu vähentää rikosten uusimista ja mainitsi mm., että ”pariskunnat jotka kävivät sovittelussa, eivät näyttäneet enää poliisille.” Sovittelun hyödyksi mainittiin myös, että se toimii usein *rikosoikeudellista käsittelyä paremmin ja nopeammin*, ja että sovittelussa saadaan aikaan *edullisemmin ja parempia ratkaisuja* kuin käräjäoikeudessa. Sovittelun yleisinä *haittoina* puolestaan poliisit toivat esiin, että joskus vangitseminen ja ero on parempi keino kuin sovittelu. Ongelmana pidettiin myös sitä, jos sovittelutoimistossa ei tarkasteta osapuolten henkilöllisyyttä. Sovittelun huonona puolena nähtiin myös se, että siihen *ei oteta uusijoiden juttuja, vaikka niitäkin pitäisi voida sovittaa*.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittäminen

Lomakkeen lopussa oli kysymys siitä, miten poliisit haluaisivat muuttaa tai kehittää lähisuhdeväkivaltarikosten käsittelyä, ja lisäksi mahdollistettiin vapaa kommentointi. Poliisit nostivat vielä esiin, että sovittelu tarjoaa mahdollisuuden *auttaa ihmisiä*. Sovittelua ja tietoa siitä tulisi heidän mielestään *lisätä* ja tukipalveluihin ohjaamista entisestään tehostaa. Useissa vastauksissa mainittiin, että sovittelu on lähisuhdeväkivaltajutuissa tärkeä ja ihmisläheinen työkalu. Sovittelu nimettiin *mahdollisesti jopa tärkeimmäksi työkaluksi lähisuhdeväkivaltarikoksissa*. Vastauksissa ehdotettiin, että rikoksen selvittämisen ja syyttämisen sijaan keskeisempään osaan voisi nostaa *ihmisten välisten ongelmien ratkaisemisen ja heidän tukemisensa*. Lisäksi poliisit toivoivat, että lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamista helpotettaisiin ja että sovittelu myös näissä rikoksissa *saisi jatkoa edelleen*.

Osa vastanneista poliiseista ei kaivannut muutoksia, vaan kiitti nykyisiä käytäntöjä: jutut tutkitaan laadukkaasti ja ihmisiä ohjataan avun piiriin. Ainoa mitä heidän mielestään tarvitaan, on lisää työntekijöitä rikostutkintaan. Vastauksissa mainittiin, että enemmän kuin mietintöjä, työryhmiä ja ohjeistuksia, tarvitaan lisää resursseja ja tekijöitä lähisuhdeväkivaltaan liittyvään työhön. Poliisit pitivät tärkeänä, että lähisuhdeväkivaltarikokset keskitetään omiin tutkintayksiköihinsä, aiheeseen koulutetuille ja paneutuneille tutkijoille, koska tähän rikostyyppiin liittyy erityiskysymyksiä, ja kokemus auttaa arvioimaan tapauksia paremmin. Lisäksi toivottiin, että toiminta olisi nykyistä paremmin johdettua, ja valiteltiin, ettei nykyisellään kehittämistyöhön ole resursseja.

Poliisit toivoivat myös lisää koulutusta lähisuhdeväkivallasta, jotta he osaisivat paremmin arvioida, millaiset rikokset ja millaiset epäillyt soveltuvat sovitteluun. Lähisuhdeväkivaltailmiön ja esimerkiksi persoonallisuushäiriöiden tuntemusta pidettiin tärkeänä, ettei tule virhearvioita. Koulutus ja ohjeistus voisivat myös auttaa yhdenmukaistamaan poliisien käytäntöjä.

Syyttäjien käytännöt kyselyn perusteella

Syyttäjille lähetettyyn kyselyyn vastasi yhteensä 72 syyttäjää kaikista *11:sta syyttäjänvirastosta*. Vastanneista 57 oli kihlakunnansyyttäjää, 8 esimiestä, 5 apulaissyyttäjää ja 2 erikoissyyttäjää. Vastanneista oli naisia 50 ja miehiä 22. Vastanneista 21 oli toiminut syyttäjänä 5—10 vuotta, 16 alle 5 vuotta, 11 vastaajaa oli toiminut 11—15 vuotta, samoin 11 vastaajaa oli toiminut syyttäjänä 16—20 vuotta. 21—25 vuotta syyttäjänä oli toiminut 5 vastaajaa ja yli 25 vuotta 8 vastaajaa. Syyttäjistä 17 ilmoitti käsittelevänsä yli 30 lähisuhdeväkivaltarikosta vuosittain, 38 käsitteli 11-30 ja 17 käsitteli alle 10 lähisuhdeväkivaltarikosta vuosittain.

Lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaaminen sovitteluun

Vastanneista syyttäjistä 62 oli ohjannut lähisuhdeväkivaltaa sovitteluun, 10 sen sijaan ei. Tyypillisesti syyttäjät lähettivät sovitteluun nykyisiin parisuhteisiin (62 mainintaa), päätyneisiin parisuhteisiin (51) ja sukulaissuhteisiin (49) liittyviä lähisuhdeväkivaltarikoksia. Muita mainituiksi tulleita suhteita sovitteluun lähetetyissä jutuissa olivat seurustelusuhteet sekä vanhempien ja lasten, sisarusten tai naapurien väliset suhteet. Syyttäjien vastausten mukaan usein oli ollut esimerkiksi tilanteita, joissa aikuinen lapsi pahoinpitelee vanhempiaan tai sisarukset toisiaan.

Osa syyttäjistä piti itsestäänselvänä, että ohjaa myös lähisuhdeväkivaltajuttuja sovitteluun, kunhan juttu soveltuu sinne, koska sovittelu on heidän mielestään *hyödyllistä*. Usea syyttäjä vetosi myös siihen, että sovittelijat ovat *koulutettuja*. Eräs syyttäjä kuvasi, että ”sovittelijat on koulutettu erityisesti lähisuhdeväkivaltatilanteisiin ja he osaavat hoitaa sovittelun niin, että molemmat osapuolet saavat äänensä kuuluviin eikä toinen pääse jyräämään toista”. Vastauksissa mainittiin mm., että sovittelu voi olla hyödyllistä *nimenomaan lähisuhdeväkivaltatapauksissa*, koska osapuolten on hyvä opetella tulemaan toimeen keskenään.

Osa syyttäjistä taas vetosi ohjeistukseen, joka on heidän mukaansa varsin *pidättyväinen* lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisen suhteen. Osa taas uskoi, että *poliisi* oli jo ohjannut sopivat jutut sovitteluun, eikä tehtävä kuulunut sillä tavalla syyttäjälle. Vastauksista tulikin esiin se, että syyttäjillä on varsin erilaiset linjat sen suhteen, ohjaavatko he lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun vai eivät.

Syyttäjät pitivät lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamista sovitteluun perusteltuna, koska he kokivat sovittelun olevan hyväksi osapuolille. Syyttäjien mukaan sovittelussa päästään osapuolten kannalta usein parempiin ratkaisuihin kuin oikeudenkäynnin ja tuomion avulla. Sovittelun nähtiin ennaltaehkäisevän lähisuhdeväkivallan uusiutumista, sitouttavan esimerkiksi päihteiden käytön vähentämiseen ja tuovan osapuolille psykologista helpotusta. Syyttäjät näkivät sovittelun olevan myös *veronmaksajan etu*, koska usein osapuolille maksuttomat oikeudenkäynnit tulevat yhteiskunnalle kalliiksi *ilman, että kuitenkaan tuottaisivat onnistunutta lopputulosta*.

Syyttäjien mukaan oikeudenkäynti keskittyy siihen, mitä syyttäjä väittää tapahtuneen, eikä väkivallan syihin. Sovittelun etuna nähtiin, että osapuolet voivat käsitellä tapahtunutta koulutettujen sovittelijoiden avustuksella. Syyttäjien vastauksissa sovittelu nähtiin *erittäin tärkeänä mahdollisuutena saada osapuolet miettimään tilannettaan ja hakeutumaan avun piiriin*. Erään syyttäjä sanoi: ”*Oikeudessa eivät läheisten välit parane. Sovittelulla melkein poikkeuksetta saavutetaan ratkaisu ja estetään vastaavat tapahtumat ennakolta.*”

Samoin kuin poliisit, usein myös syyttäjät *suhteuttivat sovittelun vaikutukset tuomioistuinprosessiin*, ja kyseenalaistivat rankaisemisen hyödyt. Syyttäjät halusivat yleisesti *välttää oikeuskäsittelyä*, mikäli vain sovittelun edellytykset täyttyvät. He mainitsivat esimerkiksi, että sovittelussa osapuolet kohtaavat toisensa ja voivat käydä asiat perusteellisemmin läpi kuin oikeudenkäynnissä. Sovittelu nähtiin hyvin yleisesti osapuolten kannalta hyödyllisemmäksi kuin rikosprosessi, jota kuvailtiin kolkoksi. Eräs syyttäjä muotoili asian näin: ”Ei liene syyttäjän tehtävänä repiä uudestaan rikki jotain sellaista, joka jonkun ainutkertaisen väkivaltatilanteen jälkeen perheessä mahdollisesti on jo ehtinyt korjaantua – eikä varsinkaan, jos perheessä on lapsia.” Toinen puolestaan kirjoitti: ”*lähisuhdeväkivaltatapauksissa mielestäni tärkeämpää on osapuolten kohtaaminen kuin minun syyteharkintani lopputulos*”. Myöskään seuraava syyttäjä ei halunnut luoda liikaa uskoa oikeusprosessin mahdollisuuksiin: ”*Rikosprosessi etenee kaavamaisesti, kun taas sovittelussa tilanne on keskusteleva ja sillä voi olla syväluotaavampi vaikutus ihmiseen. Tunnustettu rikosasia käsitellään yleensä kirjallisessa prosessissa, mikä ei samalla tavalla kuin sovittelutapaaminen pakota kohtaamaan asiaa ulkopuolisen kanssa.*”

Syyttäjät kuvasivat oikeudenkäyntiä myös mm. niin, että ”*meininki voi olla vähän sakko kouraan ja näkemiin*”.

Tyypillinen vastaus syyttäjien kyselyssä oli, että onnistunut sovittelu estää uusintarikollisuutta enemmän kuin sakot käräjiltä ja voi antaa osapuolille sellaista psykologista apua ja helpotusta, mitä tuomioistuimesta ei saa. Syyttäjät näkivät myös sovittelun hyödylliset vaikutukset osapuolten tulevaisuuden kannalta rikosprosessiin verrattuna. Heidän mukaansa sovittelusta voi olla osapuolille suurempi ja pitkäaikaisempi hyöty kuin oikeudenkäynnistä, koska sovittelussa nämä joutuvat kohtaamaan toisensa ja asiat voidaan käydä perusteellisemmin läpi. Syyttäjät suhtautuivat varsin epäilevästi ajatukseen, että sakko voisi aikaansaada muutosta. He pitivät sakkorangaistusta tehottomana, ja usein mainittiin sakkojen ongelmana, että todellisuudessa ne *saattavatkin kohdistua uhriin*. Eräs syyttäjä esitti sakkorangaistuksen ongelmista esimerkkinä tilanteen, jossa ”asianomistaja pyytää vastaajalle pientä sakkorangaistusta, koska heidän työnsä mukaan asianomistaja maksaa sakot”. Sakkorangaistusta tärkeämpänä pidettiin *sovinnon saavuttamista, ymmärryksen lisäämistä ja käyttäytymisen muuttamista*.

Syyttäjät perustelivat sovitteluun lähettämistä esimerkiksi niin, että sovittelussa osapuolet voivat miettiä tilannettaan, saada äänensä kuuluviin, käydä asioita läpi ja sopia vahingonkorvauksista. Syyttäjien vastauksista tuli myös esiin, että joskus uhri ei kerro oikeudessa mitään, koska hänellä on *oikeus kieltäytyä todistamasta*; tällöin sovittelu voi olla ainoa tapa saada asiaa käsiteltyä. Syyttäjät mainitsivat hyvin yleisesti, että sovittelu voi auttaa osapuolia löytämään muita apukanavia ja palveluita matalalla kynnyksellä. Asioiden käsittelyn sovittelussa nähtiin muutenkin edistävän traumaattisista tapahtumista toipumista. Sovittelussa asioita käsitellään keskustellen, millä voi syyttäjien mukaan olla avioelämään eheyttävä vaikutus.

Syyttäjien mielestä lähisuhdeväkivaltaa ei tulisi *kategorisesti* rajata pois sovittelun piiristä, vaan käyttää *tapauskohtaista harkintaa*. Syyttäjät luottivat sovittelutoimiston kykyyn arvioida tapausten soveltumista sovitteluun sekä sovittelijoiden osaamiseen sovittelujen hoitamisessa. Syyttäjien vastauksissa mainittiin mm., että sovittelutoimisto osaa arvioida sovittelutahdon aitouden. Syyttäjät asettivat kuitenkin tarkkoja kriteereitä lähisuhdeväkivallan sovitteluun lähettämiseksi, ja kynnys sovitteluun lähettämiseksi oli heidän mukaansa selvästi korkeampi kuin muissa rikoksissa. Syyttäjät kertoivat lähettävänsä lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun vain, jos edellytykset täyttyvät ja asia soveltuu sovitteluun. Lähettämisen kriteerinä oli esimerkiksi se, että osapuolet ovat tasavertaisessa asemassa, toista ei ole painostettu sovitteluun tai että kyseessä on ensikertainen väkivalta.

Yleisiä syyttäjien esittämiä kriteereitä, jotka puhuvat sen puolesta, että asia sopii sovitteluun, olivat että tapaus ja vammat eivät olleet vakavia, väkivalta ei ollut toistuvaa, osapuolten asema oli tasapuolinen, aineistosta tulee vakuuttavalla tavalla esiin se, että tekijä katu ja ottaa asian vakavasti, osapuolet ovat motivoituneita sovitteluun, ja tekijä on hakeutunut hoitoon. Syyttäjät korostivat myös osapuolten vapaaehtoista halukkuutta sovitteluun aloitteen tekoa harkitessaan. Samoin mietittäväksi tulee se, miten epäilty suhtautuu väkivallan tekoon; ilmentääkö hänen käytöksensä katumusta tai pahoillaan oloa tapahtuneesta. Vastauksissa mainittiin, että vakavaa ja toistuvaa väkivaltaa syyttäjät eivät lähetä sovitteluun. Kun syyttäjät arvioivat jutun kelpoisuutta sovitteluun, sovittelua puoltaa se, jos väkivalta on ollut molemminpuolista, ja syyttäjien mukaan väkivalta on *hyvin usein tällaista*. Sovitteluun soveltumattomuuden puolesta taas saattoi syyttäjien mukaan puhua se, että tapaukseen liittyy lapsia; lapsiin kohdistuva väkivalta mainittiin tilanteeksi, jota ei lähetetä sovitteluun. Samoin kuin poliisien kyselystä, syyttäjien kyselystä tuli esiin se, että sovitteluun saatettiin ohjata kerran, mutta *jos samojen henkilöiden välinen väkivalta toistui, sovittelulle ei annettu enää mahdollisuutta*.

Monet syyttäjät näkivät, että sovittelusta on erittäin paljon hyötyä osapuolille korvauksien saamisen, henkisen korjaamisen ja palveluohjauksen kannalta, vaikka asia etenisikin oikeuteen. Sovittelu antaa mahdollisuuden sopia mm. korvausasiat valmiiksi ennen oikeudenkäyntiä. Sovittelu helpottaa myös syyttäjien mukaan mahdollista oikeudenkäyntiä. Syyttäjät näkivät yleisesti, että sovittelu ja syyteharkinta ovat tosiaan täydentäviä, erillisiä polkuja.

Kuusi syyttäjää vastasi, että ei ole ohjannut lähisuhdeväkivaltaa sovitteluun, koska ei katso lähisuhdeväkivallan soveltuvan soviteltavaksi tai koska jo *poliisi* pääsääntöisesti ohjaa sovitteluun siihen soveltuvat lähisuhdeväkivaltarikokset. Muutenkin syyttäjät korostivat poliisin roolia jo esitutkintavaiheessa sovitteluun lähettämisen arvioinnissa. Yhden vastaajan mukaan syyttäjille annettu *ohjeistus* ohjaa käsittelemään lähisuhdeväkivaltajutut aina tuomioistuimessa. Yksi vastaajista totesi, että jos syyteharkintavaiheessa on havaittavissa, että osapuolet ovat sovinnollisia eikä asia ole kovin vakava, hän tekee mieluummin syyttämättä jättämispäätöksen (SJP) kuin ohjaa sovitteluun. Muutama syyttäjä ilmoitti, että on vain hyvin poikkeuksellisissa tai lievissä tapauksissa voinut ohjata sovitteluun. Muutama vastanneista suhtautui periaatteessa myönteisesti sovitteluun lähettämiseen ja katsoi sen joissakin tilanteissa mahdolliseksi, vaikka ei ole itse tehnyt sovittelualoitteita. Syyttäjät, jotka lähettivät lähisuhdeväkivaltaa harvoin tai ei koskaan sovitteluun, korostivat huolellista harkintaa sen suhteen, että osapuolet ovat tasavertaisessa asemassa. Vastanneiden joukossa oli myös sellaisia syyttäjiä, joille ei yleensä ohjaudu sovittelun kannalta otollisia rikoksia, vaan esimerkiksi lapsiin tai vanhuksiin kohdistunutta väkivaltaa.

Tyypillisesti lähisuhdeväkivaltarikokset, joita syyttäjät ohjaavat sovitteluun ovat lievää väkivaltaa; lievä pahoinpitely oli yleisin rikostyyppi. Toisinaan syyttäjät ohjaavat sovitteluun myös lähisuhteissa tapahtuneita pahoinpitelyjä, laittomia uhkauksia, vahingontekoja ja varkauksia. Sovitteluun ohjataan tapauksia, joissa on kyse ensikerrasta eikä osapuolilla ole aikaisempia poliisin tietoon tulleita väkivaltarikoksia. Sovitteluun lähetettäviin kuuluivat myös väkivallanteot, jotka ovat sakolla rangaistavia, ja tapaukset, joissa osapuolten riippuvuusuhde ei ole kovin voimakas ja väkivalta on ollut enemmän poikkeus kuin sääntö heidän välisessään suhteessa, tai väkivalta on ollut molemminpuolista. Sovittelua voi puoltaa myös se, jos lähisuhde on päättynyt ja uusimisriski arvioidaan pieneksi. Kriteereinä mainittiin myös, että osapuolet ovat täysi-ikäisiä ja hakeneet apua väkivaltaan tai hakeutumassa avun piiriin, tai ilmoittavat jo sopineensa asian eivätkä toivo oikeudenkäyntiä. Oli myös varsin yleinen näkemys, että sovitteluun ohjataan tapaukset, jotka vaativat jonkinlaista puuttumista, ei lievimpiä. Jos syyttäjän mielestä asia ei ole ollut kovin vakava laadultaan, saatetaan sovittelun vaihtoehtona tehdä SJP kohtuusperusteella.

Vastanneista syyttäjistä 47 piti melko tärkeänä, että syyttäjillä on mahdollisuus ohjata lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun ja 20 erittäin tärkeänä. Vain neljä syyttäjää ei pitänyt sovitteluun ohjaamisen mahdollisuutta kovin tärkeänä, eikä kukaan pitänyt sitä tarpeettomana.

Sovittelun edellytysten arviointi

Kun kysyttiin, millä perusteilla syyttäjät arvioivat lähisuhdeväkivaltarikosten soveltuvuutta sovitteluun, eniten mainintoja saaneet arviointiperusteet olivat rikoksen vakavuusaste (71 mainintaa), teon toistuvuus (70), väkivallan uusimisriski (69), rikoksen erityispiirteet (68), molempien osapuolten halukkuus sovitteluun (66), uhrin ilmaisema halukkuus sovitteluun (65), mahdollinen vallan epätasapaino osapuolten välillä (65), rikoksen aiheuttamat vahingot (63) ja rikosnimike (63). Arviointiperusteina käytettiin lisäksi lähisuhteen jatkamista rikoksen jälkeen (56) ja epäillyn halukkuutta sovitteluun (52). Syyttämättä jättämisen todennäköisyys mainittiin arviointiperusteena 41 kertaa ja vähäinen näyttö 25 kertaa. Sovittelua käytettiin jossain määrin myös keinona hankkia lisätietoa syyteharkintaa varten (9 mainintaa). Sovittelun edellytysten harkinnassa vaikutti lisäksi se, ovatko perheen lapset olleet näkemässä pahoinpitelyä, onko tekijä osoittanut halukkuutta ottaa vastaan apua, ja uhrin ikä. Nähtiin, että avun hakeminen onnistuu sovittelun kautta paremmin kuin käräjäoikeuden kautta. Syyttäjät vetosivat myös *tapauskohtaiseen kokonaisarviointiin*, ja olivat jossain määrin erimielisiä siitä, mitä kriteereitä pitäisi ottaa huomioon (esim. suhteen jatkuminen).

Syyttäjistä 68 arvioi lähisuhdeväkivallan vakavuutta ja uusimisriskiä (vain 4 ilmoitti, että ei arvioi). Arvioinnissa syyttäjät käyttivät apuna rekisteritietoja rikoshistoriasta ja mahdollisesti muista vireillä olevista jutuista,

esitutkimateriaalia, osapuolten kertomuksia ja lääkärinlausuntoja. Huomiota kiinnitettiin vammojen vakavuuteen ja epäillyn elintapoihin, ja viime kädessä arviointi perustui omaan kokemukseen ja ammattitaitoon.

Syyttäjien ilmoittamat tavallisimmat tavat selvittää lähisuhdeväkivallan toistuvuutta olivat asian tarkistaminen rikosrekisteristä, syyttäjän tai poliisin rekistereistä tai esitutkimateriaalista tai keskustelu poliisin tai tutkinnanjohtajan kanssa. Vastanneista 37 kysyi osapuolten halukkuuden sovitteluun ennen sinne ohjaamista ainakin joskus, 29 sen sijaan ei kysynyt.

Sovitteluun ohjaaminen ja syyteharkinta

Syyttäjistä 51 arvioi sovitteluun lähettämistä sillä perusteella, että sillä voi olla vaikutusta syyteharkintaan, kun taas 21 ei arvioi sovitteluun lähettämistä tällä perusteella. Osa syyttäjistä kertoi lähettävänsä sovitteluun pääsääntöisesti juttuja, joissa sovinto voi mahdollistaa SJP:n. Syyttäjien mukaan syyteharkinta on *kokonaisarviointia*, jossa otetaan huomioon monia seikkoja. Useat syyttäjät korostivat sitä, että he eivät lähetä lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun syyteharkinnan välineenä tai ratkaisuna; syyttäjät eivät yleisesti käytä sovittelua lisänäytön saamiseksi tai syyteharkinnan helpottamiseksi. Syyteharkinta ja sovittelu ovatkin *erillisiä prosesseja*. Vastauksista ilmeni, että syyttäjät pyrkivät ensin ratkaisemaan, onko näyttö syytteen nostamiseksi riittävä, ja vasta sen jälkeen, tuleeko sovittelu kyseeseen.

Osa syyttäjistä näki sovittelun osapuolten kannalta hyvänä, näiden elämäntilannetta korjaavana ratkaisuna ja perusteli sovitteluun lähettämistä siten, että osapuolet hyötyvät siitä. Sovittelussa osapuolet saavat syyttäjien mukaan välineitä keskinäisten suhteidensa sovinnolliseen ratkaisemiseen ja halutessaan myös yhdessä elämisen jatkamiseen. Syyttäjät lähettivät lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun, koska näkivät sen olevan osapuolten kannalta hyvä vaihtoehto esimerkiksi siksi, että vahingonkorvauskysymykset ja ihmisten väliseen suhteeseen liittyvät kysymykset saadaan alulle jo ennen mahdollista oikeuskäsittelyä. Syyttäjien mukaan sovittelu voikin olla hyväksi, vaikka asiasta nostettaisiin lopulta myös syyte. Sovittelu voi vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen ja auttaa osapuolia selvittämään tilannetta itselleen ja toisilleen. Jos sovinto on saavutettu, syyttäjä voi tuoda sen esille seuraamuskannanoton yhteydessä. Prosessitaloudelliset seikat ovat em. etuihin nähden syyttäjien mukaan vähemmän tärkeitä. Rikoksesta epäillyt voivat syyttäjien mukaan olla pettyneitä, jos sovittelusta huolimatta asiassa nostetaan syyte; tällöin sovinto voi kuitenkin lieventää rangaistusta. Syyttäjät ilmoittivat kuitenkin periaatteessa kunnioittavansa osapuolten ratkaisuja.

Vaikka useat syyttäjät näkivät, että sovittelu voi olla hyödyllistä syyttämisen riippumatta, osa syyttäjistä ei lähetä lainkaan sovitteluun sellaisia lähisuhdeväkivaltarikoksia, joissa aikovat joka tapauksessa nostaa syytteen esimerkiksi rikoksen vakavuuden vuoksi. He katsovat, että sovittelu olisi osapuolille vain ylimääräinen vaiva.

Moni syyttäjä ilmoitti, että tekee usein SJP:n onnistuneen sovittelun jälkeen, ellei aikaisempaa rikostaustaa ole eikä rikos ole vakavammasta päästä. Osa syyttäjistä puolestaan vastasi, että sovittelu vaikuttaa heidän syyteharkintaansa korkeintaan siten, että he vaativat pienempää rangaistusta. Osa taas lähettää sovitteluun tapaukset, joissa vaikuttaa olevan mahdollisuuksia sovinnolle. Sovittelusopimuksen perusteella lievissä tapauksissa (sakkojutut) voi tällöin tehdä kohtuuperustaisen syyttämättäjäättämispäätöksen. Jos asia saadaan sovittelua, lisää se syyttämättäjäättämisen todennäköisyyttä. Lievissä tapauksissa syyttäjä voi tehdä SJP:n ilman sovittelua. Osa syyttäjistä ilmoitti puolestaan lähettävänsä sovitteluun jutut, jotka vaativat *perusteellisempää* käsittelyä. Ne siirretään sitten oikeuteen, ellei sovittelussa synny sovintoa tai jos yleinen tai yksityinen etu vaatii syytettä.

Yksi kyselyyn vastanneista syyttäjistä listasi päätöksentekoperusteensa kattavasti: hän tekee SJP:n, jos väkivalta on ollut suhteellisen vähäistä, vammat eivät ole vaatineet lääkärin hoitoa, tekotapa ei ole vaarallinen, seuraamus olisi todennäköisesti sakkoa, väkivalta ei ole toistuvaa, sovittelusopimus on asianmukainen ja vaikuttaa siltä, että

sovittelu on ollut tasapuolinen. Muutkin syyttäjät kuvasivat, että ”aito sovinto” johtaa syyttämättäjättämispäätökseen. Eräs syyttäjä muotoili asian niin, että ”jos asia on suhteellisen lievä ja korjaantunut, *pidän syytettä, oikeudenkäyntiä ja rangaistusta tarpeettomina*”.

Vastanneista syyttäjistä lähes kaikki (70) olivat sitä mieltä, että sovittelun lopputulos vaikuttaa syyteharkintaan – vain 2 vastasi ei. Syyteharkinta on kuitenkin aina *tapauskohtaista*. Sovinto on yksi peruste seuraamusluontoiselle (syyksilukevalle) syyttämättäjättämiseksi kohtuusperusteella, mutta ei mikään syyttämättäjättämisautomaatti. Syyttäjät arvioivat myös sovittelusopimuksen sisältöä syyteharkintaa tehdessään, sillä sovittelussa voi tulla esiin seikkoja, joita ei ole tullut esille esitutkinnassa. Sovittelutulos voi vaikuttaa kohtuusperusteena, jos se sisältää esimerkiksi toimenpiteitä, joilla väkivallan käyttöä yritetään vähentää jatkossa. Syyttämättäjättämispäätöstä edesauttaa, jos sovinto on aito, ja sovittelusta ilmenee, että tilanne on tasaantunut. Erään syyttäjän sanoin: ”Jos sovinto on hyvä ja sisältää toimenpiteitä, joilla väkivallan käyttöä yritetään aidosti vähentää jatkossa, ei sakkorangaistus tuo mitään lisää asiaan”. Sovittelusta ja saavutetusta sovinnosta huolimatta syyttäjä voi viedä jutun käräjille siksi, että teko on vakava ja yleinen etu vaatii syytteen nostamista; usein tällaisissa tapauksissa jutun on ohjannut sovitteluun poliisi. Yhteenvetona syyttäjien vastauksista voidaan todeta, että sovittelussa tehty sopimus voi vaikuttaa joko syyttämiseen ylipäänsä tai vaaditun rangaistuksen ankaruuteen syyttäjän tekemän tapauskohtaisen kokonaisharkinnan mukaisesti.

Syyttäjien vastauksista tuli myös esiin, että heidän tärkeimmät yhteistyötahonsa syyteharkinnassa olivat poliisi (67 mainintaa) ja sovittelutoimisto (62 mainintaa). Sosiaali- ja terveystalvet mainittiin 16 kertaa. Yksittäisiä mainintoja saivat MARAK-työryhmä, väkivallan tekijälle tai kokijalle suunnatut palvelut, turvakoti ja osapuolten avustajat.

Odottaako syyttäjä tietoa sovittelusopimuksen täyttymisestä?

Vaikka sovittelussa tehdyn sopimuksen täyttäminen voi vaikuttaa syyteharkintaan, aina syyttäjä ei kuitenkaan jää sitä odottamaan. Vastanneista syyttäjistä 53 ilmoitti odottavansa sovittelusopimuksen täyttymistä syyteharkinnassaan, 19 taas ei odota. Osa syyttäjistä katsoi, että syyteharkintaa ei pidä tehdä ennen kuin sopimus on täyttynyt, sillä vain täytetty sopimus on heidän mielestään todellinen sopimus. Pelkillä hyvillä aikeilla ei saisi heidän mielestään olla merkitystä syyttämättäjättämispäätökseen. Osalle syyttäjistä taas riitti, että sopimus on tehty, eivätkä he jää odottamaan sen täyttämistä. Vastausten mukaan odottamisen tarve voi myös riippua tapauksesta. Odottaminen voi koskea korvauksen maksamisen lisäksi osallistumista uusimisriskiä pienentävään toimintaan. Eräs syyttäjä mainitsi soittavansa uhrille tai sovittelutoimistoon varmistaakseen, onko korvaus hoidettu. Jos käy ilmi, että korvauksia ei ole sopimuksenmukaisesti maksettu, syyttäjä voi siirtää asian käräjäoikeuteen.

Osa syyttäjistä valitteli, että usein maksuajat ovat niin pitkiä, että syyteharkinta-aika venyisi liiaksi, jos sopimuksen täyttymistä jäisi odottamaan. Jos korvausten maksuaika on pitkä, syyttäjä saattaa odottaa vain ensimmäisen maksuerän maksamista. Yksi vastaajista asetti odotusajan maksimiksi yhden vuoden. Pitkä odottaminen voi rikkoa syyttäjälaitoksen omia ohjeita ja ylipäänsä syyttäjien tavoitetta olla nopea. On myös tapauksia, joissa syyteharkinnan perusteena on näytön puute, jolloin ei ole tarpeen odottaa tietoa sovittelusopimusten täyttymisestä. Toisaalta joskus rikos on niin vakava, ettei sovittelu kuitenkaan voi estää syytettä; tällöin odottaminen oli osan mielestä turhaa. Syyttäjät muistuttivat myös, että joka tapauksessa uhri voi hakea sopimuksen täytäntöönpanoa oikeudesta, jolloin korvaus on perintäkelpoinen.

Erityisesti kohtuusperustaisissa syyttämättäjättämispäätöksissä pidettiin tärkeänä, että sopimus on täyttynyt ennen ratkaisun tekemistä. Sopimuksen täyttäminen voi johtaa syyttämättäjättämiseen tai lievempään rangaistusvaatimukseen. Myös silloin, kun syyttäjä on päättänyt nostaa syytteen, hän voi jäädä odottamaan sovittelun tulosta ja korvausten maksamista. Myös jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän voi

odottaa lopputulosta SJP:n perusteluiden kirjaamiseksi (kohtuus, vähäisyys tai muu peruste). Vastauksista tuli myös esiin, että laki, valtakunnansyyttäjävirston ohje tai oikeuskirjallisuus eivät edellytä sopimuksen täyttymisen odottamista, eivätkä kaikki syyttäjät nähneetkään sitä tärkeänä, vaan pitivät olennaisena sitä, että asia on *ylipäättään käsitelty ja sovittu*.

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä koulutus ja ohjeistus

Syyttäjistä 30 ilmoitti *saaneensa* koulutusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ja sovitteluun ohjaamisen kriteereistä, kun taas 42 ei ollut saanut näistä aiheista koulutusta. Syyttäjistä 28 koki *tarvitsevansa* koulutusta lähisuhdeväkivallan ilmiöstä ja 29 sen sovittelun edellytyksistä ja sovittelumenettelyistä. Lisäksi 7 syyttäjää ilmoitti tarvitsevansa koulutusta jostain muusta, kuten kunniaväkivallasta, väkivaltaan puuttumisen keinoista, sovittelun vaikutuksista lähisuhdeväkivaltaan tai prosessuaalisista kysymyksistä todistelussa. Koulutustarpeet mainittiin yhteensä 64 kertaa; kuitenkin sellaisia mainintoja, että koulutus ei ole tarpeen, oli 152.

Kun kysyttiin, onko syyttäjillä omissa *virastoissaan* yhtenevät *käytännöt* lähisuhdeväkivallan ohjaamisessa sovitteluun, yhtenäiset käytännöt olivat jo 12 vastaajan mielestä olemassa, 6 vastaajan mielestä yhteneviä käytäntöjä ei ollut, ja 54 ei osannut sanoa, onko yhteneviä käytäntöjä vai ei. Omassa virastossa oli 14 syyttäjän mukaan *ohjeistusta* lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjaamisen kriteereistä, 35 syyttäjän mukaan kriteereitä ei ollut, ja 23 syyttäjää ei osannut sanoa, onko omassa virastossa ohjeistusta vai ei. Kun kysyttiin, pitäisikö syyttäjillä olla *valtakunnalliset* ohjeet lähisuhdeväkivallan sovitteluun lähettämistä, 46 vastaajan mielestä pitäisi, kun taas 26 oli sitä mieltä, että valtakunnallista ohjeistusta ei tarvita.

Syyttäjät perustelivat valtakunnallisen ohjeistuksen tarvetta sillä, että se turvaa *yhdenmukaisen* asiakkaiden kohtelun ja lainkäytön, helpottaa käytännön työtä, antaa tietoa sovittelusta ja kannustaa sen hyödyntämiseen. Tapausten erilaisuuden vuoksi tarkkojen ohjeiden antaminen nähtiin kuitenkin vaikeaksi, ja tapauskohtaiselle harkinnalle haluttiin jättää tilaa. *Laki, tapauskohtainen harkinta ja järjen käyttö* ohjaavatkin syyttäjien työtä. Erään syyttäjän mukaan ”järjen käyttö on paras ohje”; toisen mukaan ”laki, maalaisjärki ja yhteistyö sovittelutoimiston kanssa ohjaavat tarpeeksi”. Lisäksi syyttäjät muistuttivat, että kaikilla asiakkailla tulisi olla *yhdenvertaiset mahdollisuudet sovitteluun*, ja toivoivat sellaista ohjetta, jossa lähisuhdeväkivallan sovittelua ”ei ainakaan kategorisesti kiellettäisi”. Eräs syyttäjä pelkäsi, että ”valtakunnallinen ohjeistus todennäköisesti *tarpeettomasti ohjaisi lähisuhdeväkivaltaajuttuja pois sovittelusta rikosprosessissa ratkaistavaksi*”.

Ne syyttäjät, jotka kokivat ohjeet tarpeettomiksi, näkivät että syyttäjät ovat *jo nyt samoilla linjoilla* sen suhteen, mitä juttuja ohjaavat sovitteluun, sillä aiheita on käsitelty palaverissa ja koulutuksissa, ja syyttäjät osaavat heidän mukaansa työnsä ilman lisäohjeitakin. Usean syyttäjän mukaan ohjeiden koettiin lisäävän byrokratiaa ja olevan turhia, koska asiassa *ei ole ilmennyt suurempia ongelmia ja asiat sujuvat nytkin hyvin*. Ohjeet hukkuvat heidän mukaansa usein muun työmassan ja kiireen keskelle. He korostivat, että syyttäjän työ on itsenäistä, ja syyteharkinnasta ja SJP:n laadinnasta on jo nykyisellään riittävästi ohjeistusta. Ohjeita on kaiken kaikkiaan joidenkin syyttäjien mielestä nyt jo liikaa. Mahdollinen epäyhtenäisyys voi heidän mukaansa johtua tapausten erilaisuudesta. Enemmän kuin ohjeita, syyttäjät kaipaivat *tutkimusta* sovittelun vaikutuksista lähisuhteeseen ja rikoksen uusimisriskiin.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyödyt ja haitat

Syyttäjien mainitsemat lähisuhdeväkivallan sovittelun *hyödyt* voidaan luokitella ryhmiin 1) Restoratiiviset arvot ja 2) prosessiekonomia.

1) Restoratiiviset arvot

Monet syyttäjät mainitsivat sovittelun eduksi, että osapuolet kohtaavat toisensa, saavat keskustella rikoksesta ja suhteestaan tuetusti turvallisessa ja tasapuolisessa tilanteessa, kertoa näkemyksensä, tuntemuksensa ja toiveensa,

ja pääsevät itse ratkaisemaan asian. Sovittelu voi olla ensimmäinen ja ainutkertainen paikka, jossa osapuolet saavat mahdollisuuden ja joutuvat kohtaamaan toisensa ja tekonsa ja keskustelemaan tapahtumista ja niiden aiheuttamista tunteista ulkopuolisten, puolueettomien ammatti-ihmisten kanssa. Myös lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessiin sisältyvät *erillistapaamiset* nähtiin osapuolten kannalta hyödyllisinä tilaisuuksina kertoa asiasta ja saada palveluohjausta. Sovittelun eduiksi nähtiin myös, että se on tuomioistuinta *inhimillisempi* ja *avoimempi* tapa käsitellä asioita, ja että se lisää *ymmärrystä muiden ihmisten näkökulmista*. Syyttäjien mukaan sovinnolla on myös *itseisarvoa*; mainittiin mm., että ”sopiminen osapuolten välillä on *aina hyvä*”, ja että ”sovittelu kannattaa *kaikissa rikostyypeissä*”. Syyttäjät olivat myös huomanneet, että *yleensä* kaikki osapuolet ovat *tyytyväisiä sovitteluun*. He myönsivät myös, että ”osapuolet eivät tykkää syyttäjistä”. Sovittelutoimijoiden asiantuntemukseen luotettiin laajalti syyttäjien keskuudessa, ja mainittiin mm., että ”Sovittelutoimistoissa on vankka asiantuntemus ja kokemus lähisuhdeväkivallan sovittelusta”.

Syyttäjät mainitsivat usein sovittelun eduiksi myös ongelmien ratkeamisen ja *tulevaisuuteen* suuntautumisen. He näkivät, että sovittelu antaa mahdollisuuden selvittää asiat, löytää rakentavia tapoja ratkaista ristiriitoja, päästä asiasta yli ja jatkaa eteenpäin. Sovittelu voi yhtä lailla antaa tilaisuuden päästä irti väkivaltaisesta suhteesta kuin myös auttaa jatkamaan yhteiseloä ja rakentamaan yhteistä tulevaisuutta, jos osapuolet niin haluavat. Siinä missä oikeudenkäynti on hyvin suppea, syyttäjien mukaan sovittelussa teon syihin ja seurauksiin ja itse asiaan päästään pureutumaan perusteellisemmin, jolloin ihmisten käyttäytymistä voidaan muuttaa positiivisempaan suuntaan ja välttää ”ikäviltä jatkoselkkauksilta ja kaunoilta”.

Kaiken kaikkiaan syyttäjien vastauksissa sovittelun mainittiin usein olevan järkevämpi reagentikeino kuin tuomioistuinmenettely tai rankaiseminen niin osapuolten kuin veronmaksajienkin kannalta. Syyttäjät kirjoittivat mm., että ”asiallinen ja osaava sovittelu kahden läheisen henkilön välillä on osapuolille varmuudella parempi ratkaisu kuin rikosprosessi, jossa ei millään tavalla pyritä todellisten ongelmien ratkaisemiseen”, ja että sovittelu on ”yleensä parempi ratkaisu kuin vähäisyysperusteinen SJP”. Useat syyttäjät toivat esiin, että rikosprosessilla ja pitkän ajan kuluttua langettavalla sakkorangaistuksella *ei ole samanlaisia hyödyllisiä vaikutuksia kuin sovittelulla*. Vaikka on myös mahdollista, että ongelmat uusiutuvat tai pahentuvat sovittelun jälkeen, ”tämä riski ei tietysti vähene kärjäkäsitteilyidenkään myötä”, eräs syyttäjä muotoili. Usein tuotiin esiin myös se, että välit eivät parane muodollisen rikosprosessin avulla, koska ”kärjääoikeudessa vain riidellään asioista”. Sovittelu voi myös auttaa jatkamaan perhe-elämää, mitä syyttäjät pitivät arvokkaana sinänsä. Rangaistusten osalta esitettiin, että ne johtavat ”kotona uuteen kriisiin”, ja niiden todettiin kohdistuvan *tosiasiallisesti koko perheeseen*.

Yksi restoratiivisten arvojen mukainen teema, joka nousi syyttäjien vastauksissa esiin, oli myös *vastuun* toteutuminen. Sovittelussa osapuolet saavat ulkopuolisen henkilön arvion toiminnastaan, ja se voi saada heidät heräämään tilanteeseensa. Monet syyttäjät näkivät sovittelun interventioksi, jolla voi olla jopa *ratkaiseva merkitys käyttäytymisen muuttamiseksi ja väkivaltakierteen katkaisemiseksi*. Eräs syyttäjä ilmaisi asian näin: ”osapuolet saavat avaimia korjata käyttäytymistään sovittelutoimiston ohjauksessa”. Toinen kirjoitti: ”osapuolet joutuvat pohtimaan ulkopuolisen henkilön kanssa omia toimintamallejaan ja tulevaisuuden toimintatapoja”. Moni syyttäjä näki, että sovittelu voi *vähentää väkivallan uusimisriskiä ja katkaista väkivallan kierteen oikeudenkäyntiä ja rangaistusta paremmin*. Anteeksipyyntö ja korvaaminen nähtiin elementeiksi, joilla on erityisestävää (rikoksenuusimista vähentävää) vaikutusta tekijän käytökseen. Sovittelun, jossa osapuolet saadaan ”istumaan alas ja puhumaan keskenään”, ennaltaehkäisevää vaikutusta pidettiin oikeudenkäyntiin ja rangaistukseen verrattuna isompana. Varsinkin ellei kyse ole uusintarikollisuudesta, nähtiin, että sovittelu ”palauttaa ruotuun” eikä tuomioistuimen moitetta enää tarvita.

Restoratiivisten periaatteiden mukaisesti myös *uhrin autonomia* nousi vastauksista esiin. Sovittelu antaa uhrille mahdollisuuden ”määrätä prosessin etenemisestä”, vaikka se ei täysin olisikaan osapuolten yksin päätettävissä. Eräs syyttäjä muotoili asian myös niin, että uhriakaan ei tarvitse *vaivata oikeudenkäynnillä, jos hän ei sitä edes*

halua. Syyttäjät muistuttivat myös, että sovittelun avulla uhri saa korvauksen paremmin kuin oikeudenkäynnin avulla.

Hyvin usein syyttäjien korostama sovittelun etu oli sen *palveluohjaukseen* liittyvä ulottuvuus: Useissa vastauksissa kiitettiin sovittelua siitä, että uhri ja tekijä saavat tietoa erilaisista palveluista ja auttamisjärjestelmistä ja heitä ohjataan niiden piiriin. Sovittelu voikin auttaa osapuolia löytämään palveluita ja myös sitoutumaan niihin, mihin rikosprosessi ei syyttäjien mukaan pysty. Vastauksissa mainittiin myös, että sovittelu voi vahvistaa uhrin turvaverkkoja.

2) Prosessiekonomia

Yleinen teema syyttäjien vastauksissa oli myös sovittelun mukanaantuomat prosessiekonomiset edut: Sovittelu keventää rikosprosessia, sovitteluun pääsee suhteellisen nopeasti, ja inhimillisten hyötyjen lisäksi saavutetaan kustannussäästöjä. Sovittelun todettiin säästävän niin esitutkintaviranomaisten, syyttäjien kuin tuomioistuintenkin resursseja. Edut nähtiin sitä isommiksi, mitä aikaisemmin rikosprosessin kuluessa juttu lähetetään sovitteluun. Ylipäänsä sovittelun kaltainen ennaltaehkäisevä toiminta nähtiin *aina edullisemmaksi kuin oikeuskäsittely*. Joissakin vastauksissa myös arvioitiin, että sovitteluun lähettäminen ei lisää syyttäjän työtä eikä hidasta syyteharkinta-aikaa.

Haitat

Syyttäjiltä kysyttiin myös, millaisia haittoja sovitteluun voi liittyä. Osa mainitsi, ettei haittoja ole. Joidenkin mukaan sovittelu voi kuitenkin luoda tekijälle sellaisen käsityksen, että asioista selviää puhumalla eikä tähän välttämättä kohdistu riittävää moraalista moitetta, jos SJP:n saa liian helpolla. Eräs syyttäjä kommentoi, että lainsäätäjän tarkoitus on ollut, että lähisuhdeväkivalta ei olisi perheen sisäinen asia, vaan siitä tulisi seurata rangaistus, kuten muustakin väkivallasta. Myös sitä pidettiin hankala varmistaa, milloin sopimus on aito tai milloin on kyse ensimmäisestä kerrasta. Tekijä voi haluta sovitteluun välttääkseen rangaistuksen – toisaalta esitettiin myös, että syyteharkinta toimii kannustimena osallistua sovitteluun. Tekijä voi sovittelussa pyrkiä vähättelemään asiaa, mikä voi loukata uhria entisestään. Syyttäjien vastauksissa mainittiin mahdollisena haittana myös uhrin painostus ja osapuolten epätasa-arvoinen asema. Tekijä voi painostaa uhria osallistumaan sovitteluun, mitä voi olla vaikea havaita pelkkien papereiden perusteella. Esitutkimateriaalin tai asiakirjojen perusteella voi ylipäänsä olla vaikea arvioida kokonaistilannetta kussakin jutussa ja päättää, mitkä asiat soveltuvat sovitteluun. Syyttäjät totesivat kuitenkin, että *mahdollinen painostus selviää viimeistään sovittelussa*.

Sovittelun haittojen yhteydessä jotkut syyttäjät mainitsivat myös, että osapuolet eivät välttämättä koe sovittelua tarpeelliseksi, jos ovat jo omatoimisesti sopineet asian, tai että sovittelun takia asian käsittely saattaa venyä. Mahdollisena ongelmana mainittiin myös se, jos sovittelutoimisto lupaa, että syytettä ei nosteta.

Lähisuhdeväkivaltarikosten käsittelyn kehittäminen syyteharkinnassa

Syyttäjiltä kysyttiin myös, miten he haluaisivat muuttaa tai kehittää lähisuhdeväkivaltarikosten käsittelyä syyteharkinnassa. Joidenkin mielestä nykytilaa *ei tarvitse muuttaa*, koska järjestelmä toimii hyvin ja syyttäjien nykyinen harkintavalta on riittävä. Vastauksissa varoitettiin siitä, että ”ei tarvita mitään uusia monimutkaisia saati kuolleita lakeja tai menettelyitä, kuten sakkomenettelylaki, nuorten huume puhuttelut, tunnustamisoikeudenkäyntimenettely, nuorisorangaistus jne.”

Myös muutosideoita esitettiin: Sovitteluun ohjausta haluttiin *lisätä*, ja sen osalta toivottiin yhteisiä *menettelytapoja* ja *linjauksia* koko syyttäjälaitokseen. Vastauksissa arvioitiin myös, että *henkilökohtaiset mielipiteet ja arvot* saattavat vaikuttaa lähisuhdeväkivaltatapauksissa syyteharkintaratkaisuihin enemmän kuin muissa rikoksissa. *Aikatauluihin* liittyen esitettiin, että ”jos esimiehet lakkaisivat käyttämästä syyteharkinta-aikoja, niin sovitteluun lähettämisen innokkuus voisi kasvaa”, ja että sovittelun tulos pitäisi odottaa ennen

syyteharkinnan loppuunsaattamista. *Yhteistyöstä* syyttäjien ja sovittelutoimistojen välillä todettiin, että vuoropuhelu on toiminut hyvin, mutta kehittämisen varaakin vielä on.

Myös tämän kysymyksen kohdalla vastauksissa tuli esiin näkemys, että sovittelun pitäisi kuulua uhrin autonomiaan. Esiintyi vaatimuksia siitä, että uhrilla pitäisi olla *suurempi määräysvalta kuin nykyään*. Syyttäjien vastauksissa linjattiin mm., että ”kenellekään ei pitäisi *väkisin tuputtaa oikeusturvaa*” ja että lievä pahoinpitely pitäisi *palauttaa asianomistajarikokseksi*.

Useat syyttäjien kehittämisajatukset liittyivät yhteistyöhön poliisin kanssa. Syyttäjät esittivät, että lähisuhdeväkivaltatapauksiin pitäisi voida puuttua *aikaisemmin* kuin nykyään; nyt niitä päätyy heidän harkittavakseen vasta melko pitkän ajan kuluttua tapahtumista. Syyttäjät muistuttivat, että poliisilla on mahdollisuus reagoida aikaisemmin ja tehdä sovittelualoite suoran asiakaskontaktin eikä pelkkien papereiden perusteella. Poliisin osalta esitettiin myös, että poliisi voisi tehdä kaikissa lähisuhdeväkivaltatapauksissa syyttäjävirstoon esitutkintalain tarkoittaman *ennakkoilmoituksen*, jolloin syyttäjä pääsisi ottamaan kantaa sovitteluun. Lisäksi syyttäjät toivoivat, että saisivat enemmän tietoa asianosaisten taustoista, jotta heidän olisi helpompi arvioida, onko kyse yksittäisestä rikoksesta. Poliisi voisi toiveiden mukaan tehdä laadukkaampaa esitutkintaa, johon voisi sisältyä pakollinen *esiselvitys* väkivallan toistuvuudesta ja muusta historiasta. Lisäksi osa syyttäjistä mainitsi, että lähisuhdeväkivaltajutut voisi keskittää niihin perehtyneille syyttäjille.

Syyttäjillä oli myös ehdotuksia muiden palveluiden suhteen: esitettiin, että sosiaalipalvelut tulisi kytkeä vahvemmin mukaan rikosprosessiin, ja että sen voisi jopa säätää pakolliseksi, että osapuolet *kohtaavat ammattiauttajan kanssa ennen rikosprosessia*.

Lopuksi syyttäjät toivoivat lisää *tutkimusta* lähisuhdeväkivallasta sovittelun ja oikeuskäsittelyn näkökulmasta. Esitettiin, että tutkija voisi esimerkiksi kerätä syyttämättäjäntämispäätökset tietyltä ajanjaksolta ja analysoida niiden määrää ja laatua. Lisäksi toivottiin tutkimusta siitä, miten *maahanmuuttajayhteisöissä* ilmenevää väkivaltaa hoidetaan.

Muita asioita syyttäjien vastauksissa

Syyttäjien kyselylomakkeen lopussa mahdollistettiin vielä vapaa kommentointi. Syyttäjät muistuttivat tässäkin kohtaa, että sovittelu on *erinomainen työkalu ja tarpeellinen osa rikosprosessia*. Syyttäjät kirjoittivat mm., että ”sovittelu on ehdottoman hyvä keino” ja että se ”tuo lisäarvoa rikosprosessille”. Heidän mukaansa sovittelu kannustaa osapuolia keskustelemaan henkilökohtaisesti rikoksesta ja etsimään keinoja väkivallan pysäyttämiseksi. Myös tässä kohdassa toistettiin, että ennaltaestävyyden kannalta asian henkilökohtainen käsittely sovittelussa on parempi keino kuin kirjallisessa menettelyssä tuomitut sakot, jotka saatetaan maksaa yhteisestä talouskassasta. Lisäksi syyttäjät kiittivät sovittelutoimistoja niiden lähisuhdeväkivallan sovittelun saralla tekemästään *hyvästä ja tärkeästä työstä*, ja toivoivat, että sovittelu olisi *mahdollista jatkossakin*.

Yksittäisinä asioina syyttäjät toivoivat lopuksi, että oikeudenkäymiskaaren todistelua ja kieltäytymisoikeutta koskeviin ongelmakohtiin tartuttaisiin mahdollisesti jopa lainsäädäntömuutoksien. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistusta pidettiin heikennyksenä uhrin asemaan. Uhrin eivät välttämättä uskalla puhua oikeudessa, koska elävät väkivallan uhan alla ja vetoavat oikeuteensa olla puhumatta. Kun uhri ei puhu, olennaista *näyttöä ei saada*, mikä voi estää syyttämisen eikä rikosvastuu rikosprosessin avulla toteudu. Lisäksi syyttäjät muistuttivat edunvalvojan määräämisestä sovittelua varten tapauksissa, joissa huoltaja on käyttänyt väkivaltaa lastaan kohtaan.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Sovittelutoimistojen haastattelujen perusteella

Lähisuhdeväkivallan sovittelu tapahtuu ammattilaisten ja vapaaehtoisten moniammatillisessa yhteistyössä. Lain edellyttämän koulutustason lisäksi *sovitteluhenkilöstöllä* oli muutakin työtä tukevaa koulutusta ja erityisesti lähisuhdeväkivallan sovitteluun erikoistavaa koulutusta. Lähisuhdeväkivaltaa sovittelevat ammattilaisten lisäksi vain sellaiset vapaaehtoiset, joilla on riittävä sovittelukokemus ja jotka ovat suorittaneet erikoistumiskoulutuksen. Lisäksi heillä oli usein *koulutusta ja työkokemusta sosiaali- tai terveysalalta*, tai paljon elämäkokemusta ja näköalaa kohdata lähisuhdeväkivallan osapuolia. Niissä toimistoissa, joissa *sosiaaliryöntekijät* kuuluivat osaksi työyhteisöä, oli muihin verrattuna paremmat mahdollisuudet auttaa väkivallan osapuolia.

Sovittelutoimistoissa lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointiin kiinnitetään erityistä huomiota. Etenkin sellaiset tapaukset pyritään karsimaan pois, joissa on *toistuvaa väkivaltaa tai painostusta, tekijä ei ota vastuuta tai uhrilla ei ole voimavaroja sovitteluun*. Aiempi osapuolten välinen väkivalta ei kuitenkaan välttämättä estä sovittelua, mikäli se ei täytä ns. parisuhdeterrorin tunnuspiirteitä, ei ole oikeusviranomaisten tiedossa eivätkä osapuolet olleet aikaisemmin yhdessä olleet sovittelussa lähisuhdeväkivallan takia. Sovittelun edellytykset varmistetaan erillistapaamisissa, ja muutoinkin lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi on muiden rikosten sovittelua huolellisempi. Vaikka käytännöt edellytysten arvioinnissa jossain määrin vaihtelivat eri toimistojen ja sovittelunohjaajien välillä, kriteereillä on kuitenkin *yhteinen perusta etenkin sovittelulaisissa ja sen esitöissä*. Myös lähisuhdeväkivallan sovittelumenettely on verrattain samanlaista eri toimialueilla, noudattaen THL:n suosittamaa mallia koko maassa. Poikkeuksena tästä oli se, että seuranta sovittelun jälkeen ei ollut säännönmukaista kaikilla toimialueilla.

Lähisuhdeväkivallan sovittelutyössä kartoitetaan osapuolten tuen tarvetta ja heitä ohjataan erilaisten muiden palveluiden piiriin. Yhteistyö oikeusviranomaisten ja sovittelun välillä oli erityisen sujuvaa niillä alueilla, joilla oli esimerkiksi ankkuritiimi, palvelut sijaitsivat lähellä tai jos sovittelun ryöntekijät työskentelivät osan työajastaan poliisilaitoksilla. Sovittelun rooli on erityisen tärkeä alueilla, joilla muut palvelut ovat hankalasti saatavilla. Tiedottaminen sovittelusta koettiin tärkeäksi. Sovittelutoimijat suhtautuvat työhönsä kunnianhimoisesti ja kaipaavat työrauhaa.

Poliisien kyselyn perusteella

Suurin osa poliiseista kertoi lähettävänsä lähisuhdeväkivaltajuttuja sovitteluun. Poliisit pitivät sovittelua järkevänä ja tärkeänä rikosentorjunnan välineenä, ja heistä useilla oli siitä hyviä kokemuksia. Poliisien vastauksissa sovittelua pidettiin jopa mahdollisesti tärkeimpänä työkaluna lähisuhdeväkivaltarikoksissa, ja ehdotettiin, että sovittelumahdollisuuden tulisi koskea *kaikkia rikos- ja riita-asioita*. Poliisien mainitsemia kriteereitä lähisuhdeväkivaltarikosten ohjaamiselle sovitteluun olivat etenkin, että osapuolet ovat ensikertalaisia, väkivalta ei ole törkeää eikä toistuvaa, osapuolet ovat tasavertaisia, molemmat suostuvat sovitteluun ja että sovittelu on osapuolten etujen mukaista. Muitakin kriteereitä mainittiin, kuten se, että tekijä on hakenut apua, väkivalta on ollut molemminpuolista, uhrilla ei ole rangaistusvaatimusta, tai että juttu voi päättyä kohtuusperustaiseen rajoittamiseen. Lähisuhdeväkivallan lähettäminen sovitteluun perustuu kokonaisvaltaiseen arvioon, jossa perheen näkökulma huomioidaan.

Sovittelun etuina poliisit mainitsivat etenkin kohtaamisen ja mahdollisuuden ehkäistä väkivaltaa, katkaista rikoskierre ja auttaa ihmisiä. Sovittelun hyödyksi mainittiin myös, että se toimii usein *rikosoikeudellista käsittelyä paremmin ja nopeammin*, ja että sovittelussa saadaan aikaan *edullisemmin ja parempia ratkaisuja* kuin käräjäoikeudessa. Sovittelu voi vähentää poliisin työtä ja *helpottaa koko rikosprosessia*. Poliisit toivat myös esiin, että sovittelu aiheuttaa *vähemmän katkeruutta* kuin rikosoikeusprosessi. Käytännössä sovittelun vaihtoehtona on usein se, ettei juttua käsitellä ollenkaan. Vastauksissa ehdotettiin, että rikoksen selvittämisen ja syyttämisen sijaan keskeisempään osaan voisi nostaa *ihmisten välisten ongelmien ratkaisemisen ja heidän tukemisensa*. Sovittelua ja tietoa siitä tulisi poliisien mielestä *lisätä* ja tukipalveluihin ohjaamista entisestään tehostaa.

Poliisit toivoivat lisää lähisuhdeväkivaltaan liittyvää *koulutusta*. Vastauksissa esitettiin myös idea valtakunnallisesta *seminaarista* siitä, miten sovittelua voisi laajentaa. Koulutus ja ohjeistus voisivat auttaa yhdenmukaistamaan poliisien käytäntöjä. Poliisihallituksen sovittelua koskevat ohjeet eivät olleet täysin tavoittaneet kenttää. Kaikki poliisit eivät lähettäneet lähisuhdeväkivaltajuttuja sovitteluun, mikä voi estää osapuolten tasapuolisen pääsyn palveluihin.

Vaikka poliisit mainitsivat väkivallan ei-toistuvuuden yhtenä kriteerinä lähisuhdeväkivaltatapauksen lähettämiseksi sovitteluun, osa heistä toi myös esiin, että sovittelu voi toimia myös tilanteissa, joissa on jo aikaisemmin ollut väkivaltaa. Voi olla ongelmallista, jos väkivallan uusijoita ei oteta sovitteluun, sillä hekin *voisivat hyötyä sovittelusta*. Poliisit esittivät tässä suhteessa pragmaattisen linjauksen: jos väkivalta jatkuu sovittelun jälkeen, niin sitten tiedetään, että sovittelua ei enää kokeilla.³

Syyttäjien kyselyn perusteella

Kuten poliiseistakin, suurin osa syyttäjistä oli ohjannut lähisuhdeväkivaltaa sovitteluun. Syyttäjät pitivät tärkeänä, että heillä on mahdollisuus ohjata lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun. Kaiken kaikkiaan syyttäjät pitivät sovittelua erinomaisena työkaluna ja tarpeellisenä osana rikosprosessia. Kuitenkin syyttäjillä oli erilaisia linjoja sen suhteen, ohjaavatko he lähisuhdeväkivaltarikoksia sovitteluun vai eivät, ja vallitsi erilaisia näkemyksiä sen suhteen, missä määrin syyttäjien tehtäviin kuuluu lähisuhdeväkivallan ohjaaminen sovitteluun. Samoin kuin poliisien kohdalla, syyttäjien erilaiset linjat sovitteluun lähettämisen suhteen voivat asettaa osapuolet eriarvoiseen asemaan sen suhteen, onko heillä pääsy sovittelupalvelun piiriin.

Syyttäjät mainitsivat monia lähisuhdeväkivallan sovittelun *etuja*: Sovittelu on hyödyllistä osapuolille; lisää ymmärrystä toisten ihmisten näkökulmista, kun keskustellaan turvallisessa ja tasapuolisessa tilanteessa koulutettujen sovittelijoiden avustuksella; sovittelu antaa mahdollisuuden selvittää asiat, löytää rakentavia tapoja ratkaista ristiriitoja ja jatkaa elämässä eteenpäin. Sovittelu edistää traumaattisista tapahtumista toipumista. Syyttäjien vastauksissa esitettiin jopa, että sovittelu voi olla *erityisen hyödyllistä* lähisuhdeväkivaltatapauksissa, koska osapuolten on hyvä opetella tulemaan toimeen keskenään. Syyttäjien kokemusten mukaan osapuolet olivat yleensä tyytyväisiä sovitteluun. Syyttäjät luottivat sovittelutoimijoiden asiantuntemukseen myös lähisuhdeväkivallan osalta ja mainitsivat, että sovinnolla on myös itseisarvoa. Syyttäjät korostivat, että sovittelu antaa osapuolille ulkopuolisen tahon, joka kuuntelee heitä ja voi antaa puolueettoman arvion. Tämä voi toimia herätyksenä, ja syyttäjien mukaan sovittelulla voi olla jopa ratkaiseva merkitys käyttäytymisen muuttamiseksi ja väkivaltakierteen katkaisemiseksi. Hyvin tärkeänä pidetty sovittelun etu oli syyttäjien mielestä myös *palveluohjaus*.

Monet syyttäjät peilasivat sovittelua myös *oikeustodellisuuteen*, ja arvioivat, että sovittelun avulla voidaan vähentää väkivallan uusimisriskiä ja saada osapuolia avun piiriin paremmin kuin oikeudenkäynnin ja rangaistuksen kautta. Syyttäjien mukaan sovittelu on tuomioistuinta inhimillisempi ja avoimempi tapa käsitellä asioita, ja sovittelussa prosessi on asianosaisten hallinnassa. Sovittelu on myös nopea ja edullinen menettely, joka säästää resursseja kaikissa oikeusprosessin vaiheissa. Syyttäjien mukaan sovittelusta on erittäin paljon hyötyä osapuolille korvauksien saamisen, henkisen korjaamisen ja palveluohjauksen näkökulmista, vaikka asia etenisi oikeuteen.

³ THL järjesti yhdessä Poliisihallituksen kanssa 4.5.2018 tilaisuuden, jossa käytiin läpi poliisin ja sovittelupalvelujen yhteistyötilannetta koko maassa. Myös tuo tilaisuus välitti näkökulman, että sovittelu on poliisille tärkeä, jopa "ihannetyökalu". Kun puhuttiin lähisuhdeväkivallan toistuvuuteen liittyvästä problematiikasta, eräs poliisi esitti myös, että uusiutuvaa lähisuhdeväkivaltaa pitäisi sovittaa "vielä kovemmin" kuin kertaluonteista väkivaltaa.

Sovitteluun liittyvinä *haittoina* syyttäjät mainitsivat, että rikosvastuu tai moraalinen moite eivät sovittelussa välttämättä toteudu täysimääräisesti. Pidettiin myös hankala varmistaa, milloin sopimus on aito tai milloin kyse on ensimmäisestä kerrasta. Esitettiin idea, että poliisit voisivat sisällyttää esitutkintaan selvityksen väkivallan toistuvuudesta. Kaiken kaikkiaan syyttäjät luottivat kuitenkin sovittelutoimistojen kykyyn arvioida tapausten soveltumista sovitteluun sekä sovittelijoiden osaamiseen.

Syyttäjien vastauksista esilletulleita lähisuhdeväkivallan sovitteluun lähettämisen *kriteereitä* olivat mm., että väkivalta ei ole toistuvaa, osapuolilla ei ole aikaisempia poliisin tietoon tulleita väkivaltarikoksia, väkivallan uusimisriski arvioidaan pieneksi, osapuolet ovat tasavertaisessa asemassa, heitä ei ole painostettu sovitteluun, tapaus ja vammat eivät ole vakavia, osapuolten asema on tasapuolinen, tekijä katu ja ottaa asian vakavasti, osapuolet ovat motivoituneita sovitteluun, väkivalta on ollut molemminpuolista, osapuolten riippuvuusuhde ei ole hyvin voimakas, tekijä on hakeutunut hoitoon, ja että väkivalta ei ole kohdistunut lapseen. Syyttäjät vetosivat myös tapauskohtaiseen kokonaisarviointiin, ja olivat jossain määrin erimielisiä siitä, mitä kriteereitä pitäisi ottaa huomioon. Viime kädessä arviointi perustuu syyttäjien omaan kokemukseen ja ammattitaitoon. Syyttäjien vastauksista kävi ilmi kaksijakoinen suhtautuminen *ohjeistukseen*; toisaalta valtakunnallisia ohjeita lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyen kaivattiin, mutta kuitenkin tapauskohtaiselle harkinnalle haluttiin jättää tilaa, ja etenkin sellaisia ohjeita pelättiin, jotka liiaksi rajoittaisivat lähisuhdeväkivallan sovittelua.

Yhtenä kriteerinä syyttäjien vastauksissa mainittiin myös, että osapuolet eivät toivo oikeudenkäyntiä. Vastauksista tuli esiin näkemys, että uhrilla pitäisi olla suurempi *määräysvalta* rikosprosessissa kuin nykyään, ja tämän pitäisi päästä halutessaan sovitteluun ja välttää lievissä tapauksissa oikeuskäsittely. Myös ei-toistuvien rikosten osalta esitettiin näkemys, ettei sovittelun lisäksi tuomioistuimen moitetta enää tarvita. Vastauksissa esiintyi jonkin verran erimielisyyttä siitä, onko sovitteluun sisältyvä rikoksentehtävän vastuuttaminen riittävää vai ei.

Syyttäjien välillä oli myös eroja sen suhteen, miten sovittelu vaikuttaa heidän syyteratkaisuunsa; usein sovittelu johti syyttämättäjäättämispäätökseen, mutta osa syyttäjistä ei ottanut sovittelun tulosta huomioon, ja osa otti sen huomioon ainoastaan siten, että vaati pienempää rangaistusta. Tässäkin kohtaa syyttäjät vetosivat tapauskohtaiseen ja itsenäiseen kokonaisharkintaansa.

Syyttäjien vastauksissa kiitettiin sovittelutoimistoja niiden lähisuhdeväkivallan sovittelun saralla tekemästään hyvästä ja tärkeästä työstä, jonka toivottiin jatkuvan. Vastauksissa toivottiin, että sovittelua käytettäisiin enemmän ja että sitä ei rajattaisi keinovalikoiman ulkopuolelle myöskään lähisuhdeväkivaltatapauksissa.

Poliisien ja syyttäjien kyselyt paljastivat sellaisen työnjakoon liittyvän epäselvyyden, että joskus poliisit ajattelivat, että päätös sovitteluun ohjaamisesta kuuluu syyttäjälle, ja joskus taas syyttäjät luottivat siihen, että poliisi oli jo ohjannut sopivat jutut sovitteluun. Syyttäjät esittivät, että poliiseilla on syyttäjiä parempi mahdollisuus lähettää juttuja *aikaisemmassa* vaiheessa sovitteluun *suoran* asiakaskontaktin perusteella.

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELIJOIDEN KOULUTUSOHJELMA

2014–2016

www.thl.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos • Institutet för hälsa och välfärd • National Institute for Health and Welfare

Mannerheimintie 166 Helsinki Finland FI-00271 Helsinki puh/tel +358 29 524 6000

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELU

Sovitteluun ohjautuva väkivalta on monimuotoista ja käsittää erilaisiin lähisuhteisiin liittyvää väkivaltaa, ei vain parisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Lähisuhdeväkivallan sovittelua on tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti. Tutkimusnäyttöä arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa se, miten väkivalta -käsite on tutkimuksessa määritelty, millaista väkivaltaa on tutkittu, mikä on tutkimuksen lähestymistapa, kohdejoukko ja millainen sovittelumenettely on tutkimuksen kohteena. Mm. Strang & Braitwaite (2002) ovat esittäneet teoreettisen analyysin argumenteista lähisuhdeväkivallan sovittelun puolesta ja sitä vastaan.

Useimmissa tutkimuksissa on voitu osoittaa, että erityisesti väkivallan uhrin ovat olleet pääosin tyytyväisiä lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Tutkimusten mukaan sovittelun voiman voidaan katsoa perustuvan uudistaviin prosesseihin, voimaantumiseen ja vapautumiseen. Parisuhdeväkivallan naispuoliset uhrin ovat kokeneet sovittelun muun muassa lisänneen heidän turvallisuuden tunnettaan ja antaneen heille mahdollisuuden tasavertaiseen keskusteluun epäillyn kanssa. Erityisesti uhrin ovat olleet tyytyväisiä siihen tapaan ja ajankohtaan, jolloin sovittelua on tarjottu, sovitteluvalmisteluihin sekä sovittelijoiden toimintaan, puolueettomaan suhtautumiseen ja saavutetun sovinnon sisältöön. Uhrien mukaan sovittelu antaa epäillylle mahdollisuuden tunnustaa tekonsa ja ottaa vastuun tapahtumista. (Pelikan 2000, Dissel & Ngubeni 2003, Iivari 2010, Liebmann & Wootton 2008, Gavrielides & Artinopolou 2012, Bolivar, Aertsen & Vanfraechem 2013, Matinlassi 2014). Tutkimustieto toisaalta korostaa, että lähisuhdeväkivaltaan liittyvä dynamiikka on erityinen haaste sovittelun käytölle. Sovittelua ei pidetä sopivana silloin, kun kyseessä on pakottava kontrolli tai väkivalta, joka voidaan luokitella intiimiksi terrorisimiksi. (Pelikan 2010.)

Lähisuhdeväkivallan sovitteluun suhtautuminen on vuosien ajan ollut ristiriitaista. Huolimatta sovittelun puolesta puhuvasta tutkimuksellisesta näytöstä, poliittinen ja yleinen mielipide on pysynyt kaksijakoisena. Erityisesti feministisen ja uhriliikkeen piirissä on melko yksimielinen käsitys siitä, että sovittelumenettely ei sovellu parisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuneen väkivallan käsittelyyn. Sovitteluun kriittisen näkökulman ottaneet tahot tuovat usein esille haavoittuvan parisuhdeväkivallan uhrin, erityisesti naisuhrin, heikon aseman sovittelussa. (mm. Gavrielides & Artinopolou 2012).

Kriittisiä näkökulmia lähisuhdeväkivallan sovitteluun on tutkimuksissa esitetty muun muassa epäyhtenevistä käytännöistä palveluun ohjautumisessa ja syyttäjien erilaista käytännöistä sovittelualoitteiden tekemisessä sekä uhrille aiheutuvista oikeusturvaongelmista (Sambou & Uotila 2010, Laitinen 2012, Qvist 2012, Scheinin 2014). Myös lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutukselle on esitetty kehittämishaasteita (Turunen, Flinck, Sambou 2013; Loseby, Ntziadima & Gavrielides 2014).

Onnistuneen lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksinä on ehdottoman vapaaehtoisuuden, voimaantumisen ja informaation perustuvan valinnan periaatteiden toteutuminen. Sovittelumenetelmän tulee edetä alhaalta ylöspäin eli asiakkaiden ja erityisesti uhrin tarpeista, ei niinkään lainsäädännöllisistä rakenteista käsin. Huomio tulee kiinnittää koko korjaavaan, ennallistavaan prosessiin, uhrin sitoutumiseen ja hänen tarpeisiinsa, ei ainoastaan välittömään neuvotteluun. (Loseby, Ntziadima & Gavrielides 2014).

Kansainvälisiin ihmisoikeuksiin kuuluvien oikeudenmukaisuuden, kunnioituksen ja yhdenvertaisuuden periaatteet sekä sovittelun luottamuksellisuus ovat tärkeitä arvoja. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden toiminnan motivaatio ja taidot sekä puolueeton toiminta ovat myös erittäin merkityksellisiä sovittelun onnistumiselle. Sovittelussa tulee olla ammatilliset standardit, toimintavaltuudet ja etiikka. Sovittelijoiden tulee olla tehtävässään kokeneita toimijoita ja kykeneviä arvioimaan sovittelun edellytyksiä ja ”siivilöimään” sovitteluun soveltumattomat tapaukset esimerkiksi keskeyttämällä sovittelu. Sovittelukäytäntöjen, toiminnan arvioinnin ja tutkimuksen tulee olla riippumattomia. Myös uhripalveluihin ohjaamisen tulee olla osa palvelua. (Gavrielides & Artinopolou 2012.) Lähisuhdeväkivallan uhreja ei tulisi tarkastella samankaltaisena joukkona,

vaan heidän yksilölliset kokemuksensa ja tarpeensa tulisi ottaa huomioon. Myös tuki- ja jatkopalveluihin ohjaamisen tulisi olla nykyistä tehokkaampaa. (Matinlassi 2014.) Lähisuhdeväkivallan sovittelussa tulee noudattaa tutkimustietoon perustuvia, hyviä käytäntöjä (Best Practice Guidance for Restorative Practice 2014).

Laajoihin aineistoihin perustuvaa tutkimusta ja lähisuhdeväkivallan sovittelukäytäntöjen kehittämistyötä tarvitaan edelleen. Ongelmalliseksi tutkimuksen kannalta on usein osoittautunut lähisuhdeväkivallan osapuolten haluttomuus osallistua tutkimuksiin. Uhrin kannalta nykyistä sovittelumenettelyä paremmin voisivat uhrin kannalta toimia läheisneuvonpidon kaltaiset menettelyt, jotka vastaavat myös feminististen suuntausten huolenaiheisiin (Curtis & Fawley 2005, van Vormer 2008, Iivari 2014). Menetelmien kehittämisessä on kiinnitettävä huomiota myös lasten ja muiden kuin parisuhteen osapuolten välisen lähisuhdeväkivallan sovitteluun.

KORJAAVA OIKEUS KOULUTUKSEN TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Lähisuhdeväkivallan sovittelun käytännön perusta on restoratiivisessa eli korjaavassa oikeudessa. Korjaava oikeus on informaalia eli epävirallista oikeutta erotuksena viralliselle oikeusjärjestelmälle. Korjaava oikeus on syntynyt kritiikkinä virallisen oikeusjärjestelmän heikkouksiin ja ongelmiin: tekijäkeskeisyyteen, osapuolten välisen ongelman siirtämiseen valtion ja tekijän väliseksi. Uhrin kannalta katsottuna hän voi joutua virallisessa oikeusjärjestelmässä kaksinkertaiseksi häviäjäksi omassa asiassaan: rikoksen uhriksi ja osallistumismahdollisuutensa menettäjäksi.

Lähisuhdeväkivallan sovittelu tarjoaa oikeusprosessia täydentävän vaihtoehdon lähisuhdeväkivallan osapuolille. Sovittelu perustuu fasilitatiiviseen eli sovintoa edistävään, dialogiseen, tulevaisuuteen suuntautuvaan ja muutokseen motivoivaan työskentelytapaan. Sovittelupalvelut ovat osa väkivaltatyön auttamisverkostoa ja ne toimivat yhteistyössä muun auttamisverkoston kanssa.

Lähisuhdeväkivallan soveltuvuutta sovitteluun arvioidaan tapauskohtaisesti. Sovittelun edellytyksenä on, että kaikki osapuolet suostuvat sovitteluun vapaaehtoisesti. Osapuolilla on oikeus peruuttaa suostumuksensa sovitteluun missä vaiheessa prosessia tahansa. Lähtökohtana ovat osapuolten tarpeet ja osapuolten omatoimisuuden tukeminen lähisuhdeväkivaltaongelman ratkaisussa. Sovittelussa työskennellään osapuolten tahtotilan mukaisesti niiden asioiden korjaamiseksi, joita osapuolet itse pitävät tärkeinä. Sovittelussa prosessi korostuu: sopimukseen ei ole pakko päästä eikä sopimuksen tekemiseen saa painostaa. Asian etenemisestä oikeusprosessissa päättävät poliisi ja syyttävä, jotka yksinomaan voivat tehdä myös sovittelualoitteen lähisuhdeväkivaltarikoksissa.

Sovittelijoiden rooli on toimia fasilitaattoreina rikoksesta aiheutuvien vahinkojen hyvittämiseksi, korvaamiseksi ja väkivallattoman tulevaisuuden turvaamiseksi. Sovittelijat tukevat osapuolten tarpeiden, tunteiden ja toiveiden tunnistamista ja esiin tuomista, he eivät määrää vuoropuhelun suuntaa tai tapaa. Erimielisyyksiä ja ongelmia pyritään ratkaisemaan dialogisessa vuoropuhelussa, keskustellen ja neuvotellen. Keskustelu ei ole vain pelkkää kysymyksiin vastaamista, vaan se suuntaa tulevaisuuteen ja haluttuun muutokseen.

Vuoropuhelussa ihmiset keskustelevalt keskenään, vaikka heillä olisikin erilaiset arvot, mielipiteet, tarinat ja kokemukset. Vuoropuhelun tarkoituksena on löytää myös osapuolten haluamia muutostavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiseksi. Vuoropuhelussa kukin osallistuja voi saada tunteen oman toimintansa hallinnasta. Sovittelijat toimivat vuoropuhelun mahdollistajina ja helpottajina, mutta he eivät esitä sisällöllisiä ratkaisuja eivätkä pyri omiin tavoitteisiinsa tai toteuttamaan omia tarkoituksiperiään. He johtavat sovitteluprosessia, mutta toimivat puolueettomasti ja suhtautuvat tasapuolisesti kaikkiin osapuoliin, heidän intresseihinsä ja ratkaisuihinsa. Osapuolet itse etsivät heitä itseään tyydyttäviä ratkaisuvaihtoehtoja, päättävät ja sopivat niistä, ja sovittelijat kunnioittavat niitä.

Sovintoa rakentavassa sovittelussa sovittelijat ovat ennen kaikkea sovittelumenetelmän osaajia. Sovittelijat ovat käytettävissä, mutta vetäytyvät sovitteluneuvotteluissa hienovaraisesti taka-alalle. He ovat ikään kuin katalysaattoreita, jotta osapuolet voisivat käsitellä tapahtumia turvallisesti. Sovittelijat kannustavat ja auttavat osapuolia luomaan mahdollisimman totuudenmukaisen kuvan tapahtuneesta ja sen ratkaisuvaihtoehdoista. He eivät painosta osapuolia ratkaisuihin. He johtavat tarvittaessa keskustelua esimerkiksi tarkentavilla kysymyksillään. He tukevat ja rohkaisevat sovittelun osapuolia tasapuolisesti puhumaan ja kuuntelemaan toisiaan. Tunteet ovat vahvasti mukana motivaation syntyemisessä, siksi niitä käsitellään sovittelussa. Sovittelijat eivät ota kantaa siihen, kuka on oikeassa, kuka väärässä tai kuka on syyllinen, kuka syytön. Sovittelussa ei myöskään arvioida sitä, seuraako rikoksesta syyte ja miten siitä rangaistaan.

Korjaavan oikeuden periaatteiden mukaan on tärkeää, että lähisuhdeväkivallan osapuolet kohtaavat ja ovat itse aktiivisia asiansa käsittelyssä ja ratkaisujen etsimisessä. Uhrin hyvittäminen, osapuolten voimaantuminen, rikoksesta epäillyn vastuun ottaminen ja yhteisön ja yhteiskunnan arvojen vahvistaminen korostuvat. Myös luovien ongelmanratkaisukeinojen käyttö kuuluu sovittelun arvoihin.

Korjaavan oikeuden mukaisessa sovittelussa keskeisiä asioita

- *Huomio kiinnitetään ihmiseen kokonaisuutena.*
- *Osapuolet ovat parhaita oman asiansa asiantuntijoita.*
- *Aineellisten, henkisten ja ihmissuhteisiin liittyvien vahinkojen korjaaminen ja muun avun piiriin ohjaaminen.*
- *Epäillyn vastuunotto, suuntautuminen syyllisyydestä ja häpeästä katumukseen ja korvaukseen*
- *Elämänhallinnan ja omanarvontunnon lisääntyminen.*
- *Menettelyn ja ratkaisujen oikeudenmukaisuus, osapuolten oikeusturvasta huolehtiminen.*
- *Turvallinen, vapaa ja avoin dialogi.*
- *Tunteiden ilmaiseminen.*
- *Moraalinen oppiminen.*
- *Yhteisöllisyys ja tukihenkilön ja avustajan mukana olon mahdollistaminen.*
- *Terveiden ihmissuhteiden vahvistaminen.*
- *Siltojen rakentaminen kulttuuri-, ikä- ja sukupuolten välillä.*
- *Luovien ratkaisujen etsiminen.*
- *Win-win.*

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELIJOIDEN KOULUTUKSEN OPPIMISTEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Koulutus perustuu kognitiivis-konstruktivistiseen ja kokemuksellisen oppimisen oppimiskäsityksiin. Koulutuksessa rakennetaan lähisuhdeväkivallan sovittelutaitoja, jotka vastaavat käytännön sovittelutoiminnan tarpeisiin. Lähisuhdeväkivallan sovitteluosaaminen kehittyy asteittain erilaisista teoreettisista, tiedollisista, taidollisista, toiminnallisista, asenteellisista ja kokemuksellisista osioista. Koulutukseen osallistuja rakentaa uusia käsityksiä, ajatuksia ja toimintatapoja aikaisempaa kokemustaan aktiivisesti muovaten, uutta omaksuen ja henkisen työskentelyn kautta. Koulutuksen aikana tuetaan myös sovittelijan identiteetin vahvistumista.

Lähisuhdeväkivallan sovittelutaidot ja osaaminen rakentuvat koulutuksen kuluessa eriytymisen ja kokoamisen kautta. Oppimisen lähtökohtana on osallistujan oma aktiivisuus ja itsenäinen toiminta, jota koulutuksen aikana tuetaan. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa, yhteistoiminnallisin menetelmin. Koulutukseen osallistuva harjaantuu tarkastelemaan oppimaansa ja omaa toimintansa kriittisesti, antaa ja saa palautetta koko koulutuksen ajan.

Kouluttajat pyrkivät valmiiden tietojen ja taitojen tarjoamisen sijaan järjestämään erilaisia mahdollisuuksia oppimiselle. Kouluttajat tukevat ja auttavat osallistujaa sovittelun arvojen, tietojen ja taitojen omaksumisessa.

KOULUTUSTA OHJAAVAT NORMIT, DIREKTIVIIT, SUOSITUKSET JA LAIT

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005 + uusin

Asetus rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1252/2010 + uusin

Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta HE 93/2005 ja HE 329/2014

Lakivaliokunnan mietintö, LaVM 13/2005 ja LaVM 13/2014

Hallituksen tasa-arvo –ohjelma 2012–2015

Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 2012–2015

Sovittelun työryhmämietintö 31.1.2006, Valtakunnan syyttäjänvirasto

Poliisihallituksen ohje rikosten sovittelusta, 2020/2013/4355

Turvallisempi huominen – sisäisen turvallisuuden ohjelma 2012, Sisäasiainministeriö

Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to Member States concerning mediation in penal matters. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059>

Council Framework Decision of March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus, Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&Site=DC>

Directive 2011/99/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European protection order. <http://www.ejusticia.net/images/uploads/pdf/directive-2011-99-eu-epo.pdf>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU 25.10.2012) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=fi>

Convention of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women CEDAW-komitean loppupäätelmät löytyvät Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista 7.5.2014. <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/cedaws57.htm>

KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMINEN JA TOTEUTTAMINEN

Koulutusohjelma on suunniteltu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen johdolla ja yhteistyössä sovittelun palveluntuottajista kootun ryhmän kanssa. Koulutusohjelmaa toteutetaan valtakunnallisesti sisällöltään ja

vaatimuksiltaan samanlaisena yhdenmukaisten käytäntöjen ja lähisuhdeväkivallan sovittelun laadun turvaamiseksi.

Koulutuksen järjestämisestä vastaavat sovittelutoimistot, jotka voivat tehdä keskenään yhteistyötä.

Koulutuksen toteuttamiseen suositellaan erilaisten audiovisuaalisten, toiminnallisten tms. kokemuksellisten menetelmien käyttämistä. Osa teoriaopetuksesta voidaan toteuttaa videoneuvotteluyhteyksin valtakunnallisena yhteisluentona.

Myös kokemusasiantuntijoita kannattaa hyödyntää mahdollisuuksien mukaan. Koulutusohjelmaan ei ole sisällytetty luento- tai koulutusmateriaaleja. Sen sijaan erilliseen työkalupakkiin on koottu esimerkkejä hyväksi havaituista koulutusmateriaaleista, joita voi hyödyntää tarpeen mukaan.

OSALLISTUJEN REKRYTOINTI JA VALINTAKRITEERIT

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden rekrytoinnista vastaa sovittelutoimiston vastuhenkilö. Rekrytoinnissa noudatetaan valtakunnallisesti yhdenmukaisia kriteereitä ja rekrytointiohjeita.

Koulutukseen valinnan perusedellytyksenä on, että

- Sovittelija on suorittanut vapaaehtoissovittelijoiden peruskoulutuksen.
- Peruskoulutuksen suorittamisen jälkeen sovittelija on vähintään vuoden ajan aktiivisesti osallistunut sovittelutoimiston järjestämiin koulutuksiin, tapaamisiin sekä monipuolisiin sovitteluihin.
- Sovittelija on henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan soveltuva tehtävään (arvioinnin apuna käytetään haastattelulomaketta).
- Sovittelijalla on mahdollisuus sitoutua sovittelemaan lähisuhdeväkivaltatapauksia.
- Sovittelija osallistuu aktiivisesti yhteistyöhön sovittelutoimiston kanssa.

On suositeltavaa, että myös kaikki sovittelun ammattilaiset suorittavat lähisuhdeväkivallan koulutuksen ennen kuin itse kouluttavat aiheesta.

KOULUTUKSEN SUORITTAMINEN

Koulutuksen suorittaminen edellyttää aktiivista läsnäoloa ja osallistumista lähiopetukseen ja ryhmätyöskentelyyn, lähisuhdeväkivallan sovittelun käytännön harjoittelua ja kehittämistehtävän hyväksyttyä suorittamista.

Koulutuksen hyväksytysti suorittaneet saavat suorituksestaan todistuksen. Suorituksen vastaavuus ammattikorkeakoulujen vapaasti valittavissa opinnoissa on viisi opintopistettä. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoina toimivilta edellytetään koulutuksen suorittamista.

Koulutuksen laajuus on 5 op ja se jakautuu seuraaviin kokonaisuuksiin:

Lähisuhdeväkivallan ilmiö, lähisuhdesovittelun restoratiivinen prosessi ja sovittelijana toimiminen (80 h)

- lähiopetus 48 h (6 lähiopetuspäivää á 8 h)
- ryhmätyöskentely 16 h (4 tapaamista á 4 h)
- sovittelun harjoittelu 16 h (2 sovittelua á 8 h)

Minä lähisuhdeväkivallan sovittelijana, itsenäinen työskentely (55 h)

- oppimispäiväkirja (5 h)
- kirjallisuus (15 h)
- kehittämistehtävä, johon sisältyy sovitteluharjoittelua itsenäiseen tahtiin (35 h)

KOULUTUKSEN TAVOITTEET

Koulutuksen aikana osallistuja:

***perehtyy** monimuotoiseen lähisuhdeväkivallan ilmiöön, sille altistaviin ja sitä ylläpitäviin tekijöihin, ilmiön yksilöllisiin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin.

-**perehtyy** erilaisiin lähisuhdeväkivallan osapuolten auttamismenetelmiin sekä jatko- ja tukipalveluihin.

-**kehittyy** sovittelun osapuolten motivoinnissa väkivallattomaan muutokseen.

***syventää** tietouttaan restoratiivisesta oikeudesta ja sen periaatteista ja sovintoa edistävästä ja korjaavasta sovittelumenetelmästä lähisuhdeväkivallan sovittelussa.

***harjaantuu** restoratiivisen menetelmän mukaisessa lähisuhdeväkivallan sovittelussa.

***harjaantuu** kohtaamaan ja tukemaan erilaisia ja eri-ikäisiä lähisuhdeväkivaltarikosten uhreja ja rikoksesta epäiltyjä.

***kehittyy** sovittelun osapuolten välisen dialogin tukemisessa ja väkivallan uhrin ja epäillyn kohtaamisessa ja heidän tarpeidensa pohjalta tapahtuvassa sovittelussa.

***kehittyy** sovittelun edellytysten ja jatkotyöskentelyn arvioinnissa.

***tunnistaa** toiminnassaan oleelliset seikat lähisuhdeväkivaltaan ja sen sovitteluun liittyvästä lainsäädännöstä, direktiiveistä, suosituksista sekä kansallisista ja kansainvälisistä sopimuksista ja osaa toimia sovittelussa niiden mukaan.

***tunnistaa** alaikäisten asemaan liittyvät oleelliset kysymykset lähisuhdeväkivallan sovittelussa (esim. lapsen etu, huoltajan suostumus ja läsnäolo, lastensuojelu, edunvalvonta jne).

***saa valmiuksia** oman toiminnan ja sovittelumenettelyn arviointiin ja kehittämiseen.

KOULUTUKSEN SISÄLTÖ

PERUS-, JATKO- JA SYVENTÄVÄ KOULUTUSJAKSO

Peruskoulutusjakso sisältää etukäteen luettavan ajankohtaisen artikkelin, kaksi lähikoulutuspäivää, kaksi pienryhmätapaamista, kaksi sovitteluharjoittelua sekä oppimispäiväkirjan kirjoittamista. Ensimmäinen pienryhmätapaaminen voidaan pitää ennen lähiopetuspäiviä, niiden jälkeen tai niiden välissä, mikäli ne eivät

sijoitu samaan viikonloppuun. Sovitteluharjoittelu aloitetaan lähiopetuspäivien jälkeen. Toinen pienryhmätapaaminen pidetään toisen sovitteluharjoittelun jälkeen.

Jatkokoulutusjakso sisältää kaksi lähikoulutuspäivää, joiden jälkeen osallistujat käynnistävät kehittämistehtävän tekemisen. Tehtävä laaditaan yksilötyönä tai työparin kanssa käytännössä toteutettuun lähisuhdeväkivaltarikoksen sovitteluun sekä teoreettiseen ja käytännölliseen, kokemukselliseen tietoon perustuen. Tehtävä arvioidaan annettujen arviointikriteerien mukaan. Lisäksi jatkokoulutusjaksoon sisältyy kaksi pienryhmätapaamista.

Syventävään koulutusjaksoon sisältyy oppimispäiväkirjan hyödyntäminen sovittelijan identiteetin vahvistamisessa sekä kaksi lähikoulutuspäivää, joista jälkimmäisenä koulutuksen hyväksytysti suorittaneet saavat todistuksen.

Koulutuskokonaisuuden tukena on artikkeli- ja kirjallisuuslista, johon osallistujat voivat kiinnostuksensa mukaan perehtyä.

ENNAKKOON LUETTAVA ARTIKKELI

Flinck Aune & Elonheimo Henrik (2010): Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sovittelu – mahdollisuuksia ja rajoituksia. Kirjassa Poikela Esa (toim.) Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus. 2010. ss. 109-131.

Ruotsinkielisille osallistujille: Flinck Aune & Elonheimo Henrik (2010) Medling i fall som gäller familjevåld och våld i nära relationer – möjligheter och begränsningar. I boken Poikela Esa (red.). Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. PS-kustannus. 2010. S. 109–131

PERUSKOULUTUSJAKSO

1. Päivä

1 Lähisuhdeväkivallan ilmiö

- Monimuotoiset lähisuhteet ja monimuotoinen lähisuhdeväkivalta.
- Lähisuhdeväkivallan dynamiikka ja selitysmallit.
- Lähisuhdeväkivallalle altistavat, sen laukaisevat ja sitä ylläpitävät tekijät.
- Lähisuhdeväkivallan akuutit ja pitkäaikaiset vaikutukset kokijaan, tekijään, lapsiin ja lähiyhteisöön -> kriisin ja trauman vaiheet.
- Osapuolten ohjaaminen jatko- ja tukipalveluihin, argumentteja lähisuhdeväkivallan sovittelun puolesta ja vastaan.

2 Restoratiivinen oikeus ja miten se tulee näkyväksi lähisuhdeväkivallan sovittelussa

- Lähisuhdeväkivallan sovittelumenettely restoratiivisen oikeuden ilmentymänä.
- Mitä restoratiivisen oikeuden filosofia ja periaatteet tarkoittavat erityisesti lähisuhdeväkivallan sovittelussa ja miten niitä toteutetaan käytännössä sovitteluprosessin eri vaiheissa?
- Sovittelu rikosprosessin täydentäjänä, rinnakkaisena vai korvaavana menettelynä?

2. päivä

1 Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessi ja työote

- Sovittelua ohjaava ihmiskäsitys sekä dialogisuus, fasilitatiivisuus ja vuorovaikutus- ja motivointitaidot sovittelussa ja osapuolten auttamisessa.
- Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi ja suostumus sovitteluun ja erillistapaamisiin.
- Sovitteluprosessin läpikäynti keskustellen ja kysymysharjoituksin.
- Sovitteluharjoittelun ohjeistus.

2 Lähisuhdeväkivallan sovittelun juridiset ja prosessuaaliset puitteet

- Sovittelulaista, hallituksen esityksestä, lakivaliokunnan mietinnöstä ja kansallisista ja kansainvälisistä direktiiveistä, asiakirjoista ja suosituksista nousevat ja muut lähisuhdeväkivallan sovittelussa huomioon otettavat lainsäädännöstä, säädöksistä ja ohjeista nousevat seikat.
- Väkivallan rikosluonne ja lähisuhdeväkivalta rikoslainsäädännössä ml. vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen.
- Perheväkivaltaan liittyvä lainsäädäntö.
- Lähestymiskielto sovittelun kannalta.
- Oikeus tukihenkilöön ja juridiseen konsultaatioon sovittelussa.
- Oikeusavustaja valtion varoista väkivalta- ja seksuaalirikoksissa.
- Poliisin ja syyttäjän rooli lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessissa. Tapauskohtainen sovitteluun soveltuvuuden arviointi (ammattihenkilöstön ja sovittelijan osuus).
- Osapuolten informoiminen ja vapaaehtoisuuden varmistaminen.
- Uhrin asema sovittelussa (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi, ns. uhridirektiivi, 2012/29/EU).
- Vahingot ja niiden korvaaminen ja hyvittäminen.
- Sovittelussa tehtävät sopimukset ja niiden seuranta.
- Sovittelun dokumentointi ja tiedottaminen lähettäneelle oikeusviranomaiselle.

Lisäksi peruskoulutusjaksoon sisältyy:

- ennen lähikoulutuspäiviä luettava yksi **ajankohtainen artikkeli**
- lähikoulutuspäivien jälkeen tapahtuva **harjoittelu** kokeneen sovittelijamentorin tai sovittelun ammattihenkilöstön kanssa ja hänen ohjauksessaan (sovittelutoimisto nimeää kullekin koulutukseen osallistujalle oman mentorin, jolla on kokemusta lähisuhdeväkivallan sovittelusta).
- **kaksi pienryhmätapaamista**, joista ensimmäinen voi sijoittua myös ennen koulutuspäiviä tai koulutuspäivien väliin, mikäli päivät eivät sijoitu samaan viikonloppuun.

Harjoittelu sisältää **kaksi käytännön sovitteluprosessia**, joista

- **ensimmäisen** fokuksena on sovittelun edellytysten arviointi; sovitteluprosessissa käytetään oppimispäiväkirjaa ja prosessi puretaan työntekijän kanssa reflektoiden.
- **toisen** fokuksena on restoratiivisuuden toteutuminen sekä minä dialogin rakentajana; sovitteluprosessi puretaan pienryhmässä.

1. pienryhmätapaaminen

- etukäteismateriaalin pohjalta nousevat kysymykset.

- o muutoin lähisuhdeväkivallan ilmiöstä ja restoratiivisesta oikeudesta nousevat kysymykset, joita pohditaan tähänastisen sovittelukokemuksen pohjalta (myös muut kuin lsvv-jutut).

2. pienryhmätapaaminen

- o toiseen harjoittelutapaukseen liittyvät kysymykset: minä dialogin rakentajana sekä restoratiivisuuden toteutuminen.

JATKOKOULUTUSJAKSO

1. päivä

1 Lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessin syventäminen

- Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvä käytäntö.
- Lähisuhdeväkivallan sovittelun mahdollisuudet ja rajat .
- käydään prosessia kohta kohdalta omien kokemusten pohjalta.
- Minä dialogin rakentajana (jatko).

2 Lähisuhdeväkivallan sovittelun demonstraatio: Erillistapaamiset

- Demonstraation toteuttamisessa on todettu toimivaksi mm. keskeytysmahdollisuus ja yhteinen ongelmanratkaisu sekä se, että myös sovittelijat ottavat demossa roolin ja roolinimet.
- Osana demon purkua: prosessuaalinen tilanearvio lähisuhdeväkivallan sovittelussa eli sovittelun edellytysten arviointi ja sovittelun keskeyttämisen kriteerit.

2. päivä

1 Restoratiivisuuden syventäminen ja muutoksen tukeminen

- Työskennellään oppimispäiväkirjojen ja harjoittelukokemusten pohjalta.

2 Lähisuhdeväkivallan sovittelun demonstraatio: Yhteisneuvottelu

- Demonstraation toteuttamisessa on todettu toimivaksi mm. keskeytysmahdollisuus ja yhteinen ongelmanratkaisu sekä se, että myös sovittelijat ottavat demossa roolin ja roolinimet.
- Osana demon purkua: sopimisen edellytykset ja sopimuksen laadinta.

3 Kehittämistehtävän ohjeistus ja arviointikriteerit

Lisäksi jatkokoulutusjaksoon sisältyy:

Kehittämistehtävän työstäminen ja kirjoittaminen. Tehtävä laaditaan yksilötyönä tai työparin kanssa käytännössä toteutettuun lähisuhdeväkivaltarikoksen sovitteluun sekä teoreettiseen ja käytännölliseen tietoon perustuen. Tehtävä arvioidaan annettujen arviointikriteerien mukaan.

3. pienryhmätapaaminen

- o kehittämistehtävän pohdintaa sen alkuvaiheessa; pienryhmätapaamisen lisäksi tarvittaessa saatavilla ammattihenkilöstön henkilökohtainen tuki.

4. pienryhmätapaaminen

- o tutustumiskäynti johonkin keskeiseen, paikalliseen väkivaltatyöhön linkittyvään palvelumuotoon tai ko. palveluntuottajan vierailu ja toiminnan esittely koulutukseen osallistuville.

SYVENTÄVÄ KOULUTUSJAKSO

1. päivä

- Kehittämistehtävien palaute, toiminnallinen purku ja oppimiskokemukset.
- Koulutettavien määrästä riippuen voidaan käyttää myös teemoittaisia pienryhmiä.

2. Päivä

- Sovittelijan jaksaminen, myötätuntuupumisen vaarat ja ennaltaehkäisy.
- Sovittelijan asema ja vastuu, osapuolten vastuu sekä sovittelijan ja ammattihenkilöstön työnjako.
- Sovittelijan jaksaminen ja virkistäytyminen.
- Todistusten jako ja päätösjuhla.

Lisäksi syventävään koulutusjaksoon sisältyy:

Oppimispäiväkirjan hyödyntäminen sovittelijan identiteetin vahvistamisessa.

TYÖKALUPAKKIIN:

- Pienryhmäteemoja ja kysymyksiä
- Kohti sopimuksen laadintaa
- Arvio sovittelun edellytyksistä lähisuhdeväkivaltatapauksissa
- ”Jumalaisen kaunis nainen”-harjoitus Mikko Aallon kirjasta Ryppäästä ryhmäksi, s. 472
- Oppimispäiväkirjan tehtävä: ”Oma menestystarinani” kahden sellaisen ominaisuuden pohjalta, jotka kukin mieltää vahvuusikseen lähisuhdeväkivallan sovittelijana
- Vantaan sovittelutoimiston ohjeistus lähisuhdeväkivallan sovittelun demonstraatiosta
- Vantaan sovittelutoimisto: Osapuolille lähetettävä yhteydenottopyyntökirje
- Helsingin sovittelutoimisto: Tärkeää tietoa sovittelua harkitsevalle tai sovitteluun osallistuvalla

KOULUTUSOHJELMAAN SISÄLLYTETTÄVIÄ:

Liite 1. Haastattelulomake

Liite 2. Oppimispäiväkirjan ohjeistus

Liite 3. Lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessikaavio

Liite 4. Yhteenveto direktiiveistä, suosituksista, ohjelmista ja niistä nousevat reunaehdot lähisuhdeväkivallan sovittelulle

Liite 5. Uhrin näkökulman huomioiminen sovittelussa

Liite 6. Kehittämistehtävä

Liite 7. Kehittämistehtävän arviointikriteerit

KOULUTTAJAT

Sovittelutoimistot tekevät yhteistyötä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten asiantuntijoiden löytämiseksi.

Kouluttajilta edellytetään korkeatasoista alansa asiantuntijuutta ja asiantuntemusta lähisuhdeväkivallan tematiikasta.

ARVIOINTIKRITEERIT - MENETELMÄT

Koulutukseen osallistujia arvioidaan jatkuvan vuorovaikutuksen ja palautteen keinoin. Koulutuksen hyväksytyt suorittaminen edellyttää osallistumista kaikkiin koulutusosioihin ja kehittämistehtävän hyväksytyä suorittamista.

Kehittämistehtävän arviointikriteerit on kuvattu erillisessä liitteessä.

SUORITUSTODISTUS

Koulutuksen hyväksytysti suorittaneet saavat Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta suoritustodistuksen. Kaikista koulutuksen suorittaneista kootaan tiedot THL:een.

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN SOVITTELUUN LIITTYVÄT LAIT, DIREKTIIVIT JA SUOSITUKSET

Council Framework Decision of March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>

Directive 2011/99/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European protection order. <http://www.ejusticia.net/images/uploads/pdf/directive-2011-99-eu-epo.pdf>

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus, Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&Site=DC>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=fi>

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2012–2015. Julkaisuja 2012:10.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) voimaansaattamista valmistelleen työryhmän mietintö. Ulkoministeriö 28.3.2013. (pdf 3,6 Mt)

Poliisihallituksen ohje rikosten sovittelusta,
http://www.thl.fi/attachments/sovittelu/Poliisihallituksen_ohje_sovittelusta_uusi.pdf

Sovittelun työryhmämietintö 31.1.2006, Valtakunnan syyttäjänvirasto (pdf 225 kt), Sovittelun työryhmämietintö 31.1.2006, Valtakunnan syyttäjänvirasto (pdf 225 kt)

Turvallisempi huominen – sisäisen turvallisuuden ohjelma 2012, Sisäasiainministeriö (pdf 210 kt),
http://www.intermin.fi/download/34893_262012_STO_III_fi.pdf

LÄHDEKIRJALLISUUS

Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2013): Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012 - Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Verkkokatsauksia 34/2013 (pdf 190 kt). Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Flinck, Aune (2013): Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Opas 23. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Flinck, Aune (2010): Poliisi ja syyttäjä avainasemassa lähisuhdeväkivallan sovitteluun lähettäjänä. Akkusastoori 7/2010: 16–19.

Elonheimo, Henrik & Flinck, Aune (2010): Sovittelu osaksi lähisuhdeväkivallan kontrollia. Haaste 2/2010: 11–13.

Gavrielides, T., Loseby, G. & Ntziadima, A. (2014): Restorative Justice and Domestic Violence: A critical review, London: IARS.

Gavrielides, Theo & Artinopoulou, Vasso (2012): Restorative Justice and Violence Against Women: Comparing Greece and The United Kingdom (pdf 181 kt). Asian Criminology Online First.

Haavisto, Vaala, Bergman-Pyykkönen, Marina & Karvinen-Niinikoski, Synnove (2014): Perheasioiden sovittelun uudet tuulet. Suomen sovittelufoorumiy.

Handbook for Legislation on Violence Against Women. (2010): Department of Economic and Social Affairs. Division for the Advancement of Women. United Nations. New York.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf>

Honkatukia, Päivi (2011): Uhrin rikosprosessissa – haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Iivari, Juhani (2014): Lähisuhdeväkivallan sovittelu ja feminismin uudet tuulet. Haaste 1/2014: 33–35.

livari, Juhani (2010): Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelun täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Kotanen, Riikka & Smolej, Mirka (2014): Lähisuhteissa tehtyjen lievien pahoinpitelyjen syyteoikeuden muutos 2011- lakimuutoksen tavoitteet ja poliisitutkinnan ongelmat tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivalta on toistuvaa. Oikeus 2014 (43); 1: 7–29.

Laitinen, Laura (2012): Sovittelu ja seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen erityisesti parisuhdeväkivaltarikoksissa. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Larsson, Liv (2011): Sovittelun taito. Basam Books

Matinlassi, Niina & Hiltula, Heli (2014): Tienristeyksessä. Kokemuksia lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiaalityön koulutusohjelma.

Pelikan, Crista (2010): on the efficacy of Victim-Offender-Mediation in cases of partnership violence in Austria

Pietilä, Anne (2010): Sovittelun soveltuvuus lähisuhdeväkivaltaan. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta, kriminologia.

Pikkarainen, Liisa-Mari (2013): Sovittelulla merkitystä? : uhrien antamia merkityksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto. Sosiaalityön koulutusohjelma.

Practice Guidance for Restorative Practice (2014) Restorative Justice Council.

Ptacek, James (2010): Restorative justice and violence against women (ed. by James Ptacek. Oxford Univ. Press.

Restorative Justice Council: Best Practice Guidance for Restorative Practice (2011).

Scheinin, Ina (2014): Hur påverkar medling i en våld i en nära relation åtalsprövningen? En kvalitativ undersökning av skälighetsprincipens verkliga tillämpning. Pro gradu- avhandling. Helsingfors Universitet. Juridiska fakulteten.

Slögs, Pia (2012): Lähisuhdeväkivallan sovittelu käytännössä. Haaste 3/2012: 10–11.

Sundell, Daniela (2013): Förutsättningar för medling – ett arbetsverktyg för medling vid våld i nära relationer. Utbildningsprogrammet för utveckling och ledarskap inom social- och hälsovård. Yrkeshögskola Novia i Åbo

Turunen, Erika, Flinck, Aune & Sambou, Saija (2013): Lähisuhdeväkivallan sovittelun erityistarpeet tunnetaan. Haaste 1/2013: 38–39.

Van Wormer, Katherine (2009): Restorative Justice as Social Justice for Victims of Gendered Violence: A Standpoint Feminist Perspective (pdf 923 kt). Social Work 2009, 54 (2): 107–116

KOULUTUSOHJELMAN LAATINEEN TYÖRYHMÄN JÄSENET

Aune Flinck, kehittämisspäälikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Johanna Alajoutsijärvi, sovittelutoiminnan ohjaaja, Rovaniemen, Ranuan ja Posion sovittelutoimisto
Minna Autere, Sovittelunohjaaja, Vantaan sovittelutoimisto
Marjaana Halm. sovittelunohjaaja, Päijät-Hämeen sovittelutoimisto
Reetta Ikonen, sovittelutoimiston johtaja, Savonlinnan alueen sovittelutoimisto
Satu Joutsenrinne, sovittelun ohjaaja, Keski-Suomen sovittelutoimisto
Joonas Kälvinmäki, Etelä-Pohjanmaan sovittelutoimisto
Nora Muotio, vastuuhenkilö, Pohjanmaan sovittelutoimisto
Kaisa Mäkelä, sovitteluohjaaja, Pohjois-Suomen sovittelutoimisto
Maarit Silvola, sovitteluohjaaja, Lapin sovittelutoimisto
Daniela Sundell, sovitteluohjaaja, Varsinais-Suomen sovittelutoimisto
Terhi Tuominen, sosiaalityöntekijä, Pirkanmaan sovittelutoimisto
Katja Vaahtera, johtava sovittelun ohjaaja, Satakunnan sovittelutoimisto
Kerttu Vesterinen, erityissosiaalityöntekijä, Helsingin sovittelutoimisto

ARVIO SOVITTELUN EDELLYTYKSIÄ LÄHISSUHDEVÄ

SOVITTELUNUMERO: _____

SOVITTELIJOIDEN NIMET: _____

ASIANOMISTAJAN KANNALTA

ASIANOMISTAJAN VAPAAEHTOISUUS SOVITTELUSSA	Ilmaisee ja antaa ymmärtää, että osallistuu sovitteluun omasta tahdosta ☐	Sovittelijalle on herännyt huoli, että tätä on mahdollisesti painostettu ☐	Ilmaisee, osallistuu epäilyllä/tä henkilöön ☐
ASIANOMISTAJAN PELKO EPÄILTYÄ KOHTAAN	Ilmaisee, että ei pelkää ja sovittelijalle ei tule syytä huoleen ☐	Ilmaisee, että pelkää tätä joissakin tilanteissa ☐	Ilmaisee, että on useita asioita, joita ei uskalla ottaa puheeksi tämän kanssa ☐
VÄKIVALLAN TOISTUVUUS SUHTEESSA	Tapahtuma on ensimmäinen ☐	Väkivaltaa on ollut joskus aiemminkin ☐	Väkivalta on ollut toistuvaa jaksottain tai tietyissä tilanteissa ☐
ASIANOMISTAJAN MOTIVOITUNEISUUS KÄSITELLÄ ASIOITA SOVITTELUSSA	Toivoo, että voi kohdata ja käsitellä tapahtunutta sekä suunnitella tulevaisuuden muutosta ☐	Haluaa kohdata ja sopia tapahtuneen. ☐	Epäröi/miettii sovitteluun osallistumista. Kokee, että ei väliä tai hyötyä ☐
ASIANOMISTAJAN VOIMAVARA KOHDATA TOINEN OSAPUOLI SOVITTELUSSA	Henkisesti tasapainossa ja pystyy ymmärtämään sovittelussa tehtävät ratkaisut ☐	Epäilee omaa jaksamista, mutta on kuitenkin ilmaissut olevansa valmis kohtaamiseen ☐	Sovittelijoille herää huoli tämän voimavaroista, mutta ilmaisee itse haluavansa kohdata tapaamisessa ☐

EPÄILLYN KANNALTA

EPÄILLYN MYÖNTÄMINEN	Myöntää teon täysin ☐	Myöntää teon, mutta ei sitä, että se olisi rikos. (Kokee puolustaneensa itseänsä) ☐	Ei muista tekoa, mutta uskoo kuitenkin näin tapahtuneen ☐	Kiistää ☐
EPÄILLYN KATUMINEN	Katuu tekoa ja on pahoillaan siitä ☐	Katuu, tekoa mutta kokee, että oli jossain määrin oikeutettu tekoon ☐	Ymmärtää, että on tehnyt väärin, mutta kokee, että toisessa osapuolella on teon syy ☐	Kokee, e oikeutet ☐
EPÄILLYN HALU HYVITTÄÄ TEKOA	On erittäin pahoillaan ja haluaa hyvittää tekonsa. On halukas hakemaan muutosta tilanteeseen ☐	Kokee toisen osapuolen vaikuttaneen tekoon, on kuitenkin pahoillaan ja haluaa hyvittää tekonsa ☐	Jonkin verran pahoillaan, mutta ei koe erityistä hyvittämisen tarvetta ☐	Ei koe tar tekoa. Ei ☐
VÄKIVALLAN TOISTUVUUS SUHTEESSA	Tapahtuma on ensimmäinen ☐	Väkivaltaa on ollut joskus aiemminkin ☐	Väkivalta on ollut toistuvaa jaksottain tai tietyissä tilanteissa ☐	Väkivalta tapa ratka Väkivalta arkipäiväi ☐
EPÄILLYN MOTIVOITUNEISUUS KÄSITTELEMÄÄN ASIOITA SOVITTELUSSA	Toivoo, että voi kohdata ja käsitellä tapahtunutta sekä suunnitella tulevaisuuden muutosta ☐	Haluaa kohdata ja sopia tapahtuneen ☐	Epäröi/miettii sovitteluun osallistumista. Kokee, että ei väliä tai hyötyä ☐	Osallistuu ainoastaa oikeuskäs ☐
EPÄILLYN VOIMAVARA KOHDATA TOINEN OSAPUOLI SOVITTELUSSA	Henkisesti tasapainossa ja pystyy ymmärtämään sovittelussa tehtävät ratkaisut ☐	Epäilee omaa jaksamista, mutta on kuitenkin ilmaissut olevansa valmis kohtaamiseen ☐	Sovittelijoille herää huoli tämän voimavaroista, mutta ilmaisee itse haluavansa kohdata tapaamisessa ☐	Henkinen epävakaa ymmärrä merkityst ☐

YHTEISIÄ EDELLYTYKSIÄ OSAPUOLTEN KANNALTA

SOVITTELU-
TAPAAMISEN
HYÖTY OSAPUOLILLE
TULEVAISUUTTA
AJATELLEN

Sovittelutapaamisen järjestäminen auttaa osapuolia ymmärtämään toisiaan paremmin ja he voivat löytää muutoksia tulevaisuuteen

Osapuolet ovat jo hakeutuneet avun piiriin/löytäneet ratkaisuja omin voimin, mutta kokevat kuitenkin että sovittelusta on hyötyä rikostapahtuman käsittelemiseen

Osapuolet haluavat yhteistapaamista ja sovittelijoiden mielestä he saattaisivat hyötyä siitä

Osapuolet löytäneet omin voimin että sovittelu on turha

OSAPUOLTEN
MAHDOLLISUUS
TASAPUOLISEEN
KOHTAAMISEEN
SOVITTELUSSA

Sovittelijoiden mielestä osapuolet pystyvät kohtaamaan sovittelussa tasavertaisesti

Osapuolten välillä on havaittavissa lievää epätasavertaisuutta

Sovittelijalle herää huoli siitä, että osapuolet eivät ole tasavertaisessa asemassa

Toinen osapuoli selvästi voimakkain

OSAPUOLTEN
KERTOMUSTEN
YHTENEVÄISYYS

Osapuolet kertovat yhtenevästi tapahtuneesta

Osapuolet kertovat lähes yhtenevästi asioista

Useimmissa asioissa osapuolten kertomukset eivät täsmää

Ratkaisuvaihtoehtoja osapuolten kertomukset eivät täsmää

VIRANOMAISTEN
TIETOOIN TULLUT
PERHEVÄKIVALLAN
TOISTUVUUS

Ei ole tullut viranomaisten tietoon

On tullut tietoon, että vakivaltaa on jonkun verran aikaisemmin ollut

Epäilty on aikaisemmin tuomittu asianomistajaan kohdistuneesta väkivallasta

Osapuolet kertovat useammasta oikeudenkäynnistä prosessissa

Mikäli osapuolet ovat parisuhteessa, jatkavatko he yhdessä? Kyllä Ei En osaa sanoa

SEURAAVAT ASIAT HERÄTTIVÄT MINUSSA HUOLTA SOVITTELIJANA _____

TÄYTTÖOHJE

- Tätä työkalua käytetään lähisuhdeväkivaltajutuissa. Työkalu on sovittelijan arvio sovittelun edellytyksistä.
- Lomake täytetään erillistapaamisten jälkeen. Heti kunkin erillistapaamisen jälkeen täytetään kyseistä henkilöä koskeva sivu. Kun molemmat osapuolet on tavattu erillistapaamisessa, täytetään kolmas sivu. Viimeistään tämän jälkeen käydään ohjaajan kanssa keskustelua siitä, onko asiassa riittävästi edellytyksiä yhteistapaamiseen.
- Mikäli osapuolet ovat sekä asianomistajia että epäiltyjä jutussa, täytetään molempien osalta asianomistajan ja epäillyn oma arvio.
- Tarkoituksena on, että rastietaan kustakin kohdasta vain yksi sopiva vaihtoehto. Mikäli mikään annetuista vaihtoehdoista ei sovi, niin selitys kirjataan tyhjään soluun (muu havainto).
- Lause: "Mikäli osapuolet ovat parisuhteessa, jatkavatko he yhdessä" on sovittelijalle annettu tieto osapuolten kertomuksen mukaan. Mikäli on ristiriitaisuuksia tai muuta asiaan liittyvää, niin kirjataan selitys riville.
- Jos sovittelijalle herää huoli jostain muusta asiaan liittyen, viimeisen sivun annetulle alueelle voi kirjoittaa asiasta. Tarvittaessa voi myös jatkaa viimeiselle sivulle.
- Tämä lomake täytettynä arkistoidaan sovittelutoimistoon muiden sovittelun asiakirjojen lisäksi. Tarvittaessa lomaketta voidaan käyttää ratkaistaessa ja käsiteltäessä mahdollisia sovittelu-toimiston kyseistä asiaa koskevista päätöksistä tehtyjä valituksia.